

Midtveisevaluering av BLEST-programmet

Prosjektrapport 04.08.2008

DOKUMENTINFORMASJON

Oppdragsgiver:	Husbanken Region sør
Rapportnavn:	Midtveisevaluering av BLEST-programmet
Utgave/dato:	Prosjektrapport 16.06.2008, rev. 25.07.2008, rev 04.08.2008
Arkivreferanse:	
	ISBN 978-82-7261-200-8
Oppdrag:	517195 Evaluering av BLEST
Oppdragsbeskrivelse:	Evaluering av stedsutviklingsprogrammet Bolyst og engasjement i småbyer og tettsteder
Oppdragsleder:	Tor Medalen
Fag:	Analyse
Tema	Stedsutvikling
Leveranse:	Sluttrapport
Skrevet av:	Tor Medalen med bidrag fra Even Lind og Tone Bjørnhaug
Kvalitetskontroll:	Fredrik Barth
Asplan Viak AS	www.asplanviak.no

Bildene fra Iveland og Leirfjord er tatt av Tor Medalen.

Bildene fra Borhaug er tatt av Tone Bjørnhaug.

Bildene fra Suldal er tatt fra kommunens hjemmesider.

FORORD

Asplan Viak har vært engasjert av Husbanken for å gjennomføre en midtveis-evaluering av BLEST-programmet. BLEST er et program for stedsutvikling hvis fulle navn er "BoLyst og engasjement i småbyer og tettsteder". Seniorrådgiver Hilde Bersvendsen har vært Husbankens kontaktperson for oppdraget. Seniorarkitekt Anne-Marit Vagstein og sjefarkitekt Svein Hoelseth som er resten av Husbankens programkoordinatorteam for BLEST, har også deltatt i arbeidet.

Evalueringen har vært gjennomført med befaring og intervju i alle de fire stedene som hadde konkrete stedsutviklingsprosjekt og intervju med nettverkskoordinator og besøk i to av gjenreisningsbyene i Midt-Norge. En stor takk til alle som stilte opp for å la seg intervju og som hjalp til med å finne fram til relevante sakspapirer og lignende. Vi gjennomførte også to fokuserte gruppeintervju. En takk til medarbeiderne i Husbanken og representanter for kommunene som deltok på de fokuserte gruppeintervjuene.

Dr. ing. Tor Medalen har vært oppdragsleder for Asplan Viak og har skrevet mesteparten av rapporten. Andre bidragsytere i prosjektet har vært dr.ing Even Lind og sivilarkitekt Lasse Bjerved (Sand i Suldal), sivilarkitekt Tone Bjørnhaug (Borhaug i Farsund), seniorrådgiver Helle Sekkesæter og seniorrådgiver Henning Sunde (surveyundersøkelsen). Sivilarkitekt Fredrik Barth har vært kvalitetssikrer.

Trondheim, 04.08.2008

Tor Medalen
Oppdragsleder

Fredrik Barth
Kvalitetssikrer

SAMMENDRAG

Bakgrunnen

I stortingsmeldingen "Hjarte for heile landet" heter det at det er "ei særleg utfordring for bygdesenter og småbyar å vere attraktive for tilflytting for å påverke flyttestraumane". Steder som er attraktive for tilflytting gir også et bedre grunnlag for næringslivsetableringer. På denne bakgrunnen, samt suksessen til "Tettstedsprogrammet"¹ opprettet Kommunal- og regionaldepartementet (KRD) i 2006 et program i regi av Husbanken om tettstedsutvikling i små lokalsamfunn. Programmet ble kalt BLEST som er et akronym for BoLyst og Engasjement i Småbyer og Tettsteder.

Fremgangsmåten

KRD har sine overordnede mål, og Husbanken er KRDs instrument. På neste nivå har Husbanken sine egne mål og virkemidler for å bidra til at KRD når sine. Det å aktivisere prosjekter i et utvalg av kommuner er kjernen i Husbankens BLEST-program. Det er derfor viktig at en finner fram til kommuner og prosjekter som følger opp tankegangen til KRDs stortingsmelding.

Den enkelte kommune har på sin side sine egne mål. En evaluering av BLEST-programmet kan derfor skje på tre nivå. Disse nivåene henger sammen. En kan vurdere om KRD når sine mål, om Husbanken når sine eller om kommunene når sine. Denne evalueringen vil fokusere på Husbanken og BLEST-programmet som de har ansvar for. Samtidig vil vi kort kommentere KRDs og kommunenes situasjon.

Metodikken i midtveisevalueringen har vært en kombinasjon av case-studier av de fire hovedprosjektene (Yin, 1994), fokusert gruppeintervju av noen av de sentralt involverte personene i prosjektene (Stewart et al. 2007), og surveyundersøkelse av en del involverte personer.

Resultatene

Husbanken har valgt ut fem spennende hovedprosjekt med relativt stor spennvidde:

- Det er fire prosjekt som her er kalt stedsutviklingsprosjekt fordi de fokuserer på å oppnå fysiske resultat så vel som økt engasjement og sosiale møteplasser. De fire stedene er Birketveit i Iveland kommune i Aust Agder, Borhaug (Vestbygda) i Farsund kommune i Vest Agder, Sand i Suldal kommune i Rogaland og Leland i Leirfjord kommune i Nordland.
- Et nettverksprosjekt av fem gjenreisningsbyer i Midt-Norge; Namsos, Steinkjer, Åndalsnes, Kristiansund og Molde.

Evalueringen har ført til at en kan si følgende så langt i arbeidet:

¹ Kommunal- og regionaldepartementet bevilget 43,7 % av Tettstedsprogrammet som hadde det offisielle navnet "Miljøvennlige og attraktive tettsteder" (Lysø, 2005:106; MD, 2005)

Programmet må ferdigstilles før en oppnår de endelige resultatene. Det er fortsatt mye arbeid som gjenstår og ingen av prosjektene er kommet til gjennomføring av de største fysiske prosjektene. Husbanken kan bare delvis sies å nå sine mål. De skaper engasjement og det er god deltakelse blant folk flest. Men noen av målgruppene, unge kvinner og næringslivsrepresentantene kunne vært bedre representert.

Evalueringen har vist at alle stedene/kommunene har svært stor nytte av inspirasjon utenfra, eksemplifisert med stedsutviklingsstudiene Husbanken gjennomførte i Birketveit og det som konsulentgrupperingen har gjennomført i Borhaug. Det har også vært viktig å spille på fylkeskommunenes faglige ressurser i den innledende fasen.

Stedsutviklingsprosessen er litt forsinket i forhold til det en opprinnelig hadde sett for seg med unntak av nettverkssamarbeidet, men dette er forsinkelser som det er mulig å ta store deler igjen av slik en ser at Leland har gjort og Borhaug og Iveland er i ferd med å gjøre. I Sand er forsinkelsen liten. Ellers har BLEST-prosjektene ført til stort kommunalt engasjement, de utløser behov for vurderinger knyttet til plangrunnlaget i kommunen, men de har ikke ført til mange konkrete resultater ennå. Rehabiliteringen av hus i Sand er det mest konkrete resultat foreløpig. BLEST-programmet yter for små økonomiske tilskudd til at en oppnår radikale endringer av tettstedene som følge av det alene, men det yter et verdifullt bidrag til å begynne en forbedringsprosess. BLEST-programmet kan bli bedre kjent i kommunene.

En kan på en måte si at modellen for evaluering ikke fanger opp kompleksiteten og dynamikken i første runde av BLEST-prosjekt. Dette skyldes blant annet at en valgte prosjekter som var i gang, noen godt i gang. Disse prosjektene var i varierende grad basert på Husbankens intensjoner og generelle opplegg.

Deltakerne i prosjektene er intervjuet og er gjennomgående godt fornøyd med organisering og prosess, til tross for de utfordringene et prosjekt alltid representerer for løpende drift og eksisterende stab.

Husbanken sin situasjon har vært preget av knappe ressurser for å koordinere prosjektene. Lærdommen fra første runde med BLEST-prosjekter vil bidra til ryddigere løp i andre runde og bedre kontakt med blant annet fylkeskommunene. Den interne omorganiseringen som nå tilsier at alle regionkontorene har ansvar for å arbeide med stedsutvikling, burde bety bedre involvering fra Husbankens regionkontor i programmets slutfase.

Vi vil peke på betydningen av å etablere en fornuftig organisasjonsstruktur så raskt som mulig. Utviklingen av prosjektene illustrerer at organiseringen i starten er litt for "smal". En har ikke tilstrekkelig bredde internt i kommunen, for eksempel litt for dårlig kontakt med planavdelingen (eller kultur- eller skolesektoren). Det er heller ikke nødvendigvis vært god nok kontakt med regionale etater som Statens vegvesen, fylkeskommunen eller Husbankens regionkontor for å få disse med i arbeidet. Det synes å være slik at det er først etter at en har dette på plass at en får det nødvendig "trykk" med hensyn til planlegging og gjennomføring.

INNHOLDSFORTEGNELSE

1	Innledning	1
1.1	Med hjerte for hele landet.....	1
1.2	Kort om BLEST-programmet.....	1
2.	Om evalueringen	4
2.1	Bakgrunnen for evalueringen	4
2.2	Evalueringssteori og modell.....	4
2.3	Framgangsmåten i evalueringen.....	5
3	Hovedprosjekt – stedsutviklingsstedene.....	7
3.1	Birketveit, Iveland kommune	7
3.2	Borhaug, Farsund kommune	15
3.3	Sand, Suldal kommune	23
3.4	Leland, Leirfjord kommune	35
4	Hovedprosjekt – nettverk av gjenreisningsbyer i Midt-Norge	42
4.1	Kjennetegn ved gjenreisningsbyene.....	42
4.2	Utfordringer for gjenreisningsbyene.....	43
4.3	Organisering og gjennomføring av nettverksprosjektet.....	44
5	Surveyundersøkelsen.....	48
5.1	Fremgangsmåte	48
5.2	Resultater.....	48
6	Analyse av stedsutviklingsprosjektene	52
6.1	Om analysen	52
6.2	Programmet må ferdigstilles før en får resultater	53
6.3	Karakteristiske trekk ved BLEST-programmet midtveis i løpet	58
6.4	Kommunal- og regionaldepartementet har et realistisk mål for BLEST	64
6.5	Kommunene når sine mål?.....	65

7	Analyse av nettverksprosjektet	67
7.1	Hovedresultater	67
7.2	Nettverket er nyttig for deltakerne.....	67
7.3	Organisasjonen er litt uklar	68
7.4	Hva er nettverkets oppgaver?	70
7.5	Vil et senter for gjenreisningsarkitektur rive grunnen under nettverket?	71
7.6	Målsettingen med BLEST er også nettverkets mål	71
8.	Oppsummering og anbefaling	73
	Referanser	76
	Vedlegg	78
	Vedlegg 1: Om indiaktorer til Husbankens resultatmål	80
	Vedlegg 2: Oversikt over intervjuede personer.....	84

1 INNLEDNING

1.1 Med hjerte for hele landet

Regjeringen Stoltenberg II har som overordnet mål i distrikts- og regionalpolitikken å legge til rette for likeverdige levekår i hele landet og opprettholde bosetningsmønsteret (Kommunal- og regionaldepartementet (KRD), 2006:1). I stortingsmeldingen "Hjerte for heile landet" heter det at regjeringen mener det er "ei særleg utfordring for bygdesenter og småbyar å vere attraktive for tilflytting for å påverke flyttestraumane". Steder som er attraktive for tilflytting gir også et bedre grunnlag for næringslivsetableringer. (KRD, 2006:17)

På denne bakgrunnen, samt suksessen til "Tettstedsprogrammet" ² (Miljøverndepartementet (MD), 2005), opprettet KRD i 2006 et program i regi av Husbanken rundt tettstedsutvikling i små lokalsamfunn (KRD, 2006:22).

1.2 Kort om BLEST-programmet

KRD (2006:22) sa at programmet kunne bygge på de gode erfaringene fra Miljøverndepartementets tettstedsprogram og at prosjektene i kommunene kunne ha ulike komponenter som for eksempel:

- Utbyggingsprogram for god stedsutvikling
- Planlegging av og lån til nybygging
- Informasjon rundt samarbeid om formidling av boliger
- Forsøk med kombinasjoner av startlån og grunnlån av kjøp og utbedring av eldre boliger.

Husbanken utarbeidet et programnotat (Husbanken, 2007) der Husbanken sa dette om seg selv som aktør i stedsutvikling:

Husbanken har gjennom sin regionale rolle et svært godt innblikk i hvilke faktorer som påvirker folks tilknytning til eget sted. Dette vil sikre en stedsutvikling som legger til grunn demografiske forutsetninger og stedets egenart. Husbanken har et fortrinn med sitt tverrfaglige fagmiljø og det boligsosiale arbeidet. Gjennom etablering av regionale nettverk og sentrale samarbeidsavtaler med blant annet fylkeskommunene, KS³, vegvesenet og utdannings- og forskningsmiljøer, har Husbanken de beste forutsetninger for å samkjøre statlig innsats på området stedsutvikling. Husbanken vil dermed kunne virke som en koordinerende aktør og samarbeidspart.

BLEST-programmet ble startet høsten 2006 og skal vare ut 2009, og en brukte tida fram til årsskiftet til å finne fram til egnede prosjekt som kunne være en del av programmet. For å finne fram til prosjekt brukte programkoordinatorene i Husbanken Region sør det regionale

² Kommunal- og regionaldepartementet bevilget 43,7 % av Tettstedsprogrammet som hadde det offisielle navnet "Miljøvennlige og attraktive tettsteder" (Lysø, 2005:106; MD, 2005)

³ KS er forkortelsen for Kommunenes Sentralforbund.

nettverket i Husbanken. På den måten fant de fram til kommuner med interesse for stedsutvikling og konkrete prosjektplaner eller prosjekt på gang. En ønsket å finne kommuner som relativt raskt kunne bli gode forbilder for andre. Endelige avtaler med de først utvalgte prosjektene ble inngått i løpet av 2007 og for flere helt mot slutten av 2007. Det ble valgt ut tre såkalte signalprosjekt og fem hovedprosjekt. Signalprosjektene er det en kan kalle konsentrerte innsatser om enkeltgater, torg eller bygninger, mens hovedprosjektene dreier seg om helhetlige prosjekt for større eller mindre steder. Signalprosjektene er:

- Bøndernes hus (Bøndsen) i Løten, Vangsgata på Vossevangen, Torget i Berkåk.

Hovedprosjektene faller i to grupper:

- Stedsutvikling i Birketveit i Iveland kommune (Aust-Agder), Borhaug (eller Vestfjorden) på Lista i Farsund kommune (Vest-Agder), Leland i Leirfjord kommune (Nordland) og Sand i Suldal kommune (Rogaland).
- Nettverk av gjenreisningsbyer i Midt-Norge; Namsos, Steinkjer, Åndalsnes (Rauma kommune), Kristiansund og Molde.

Tabell 1.1: Kort om de utvalgte stedene og kommunene - stedsutvikling

Sted og kommune	Folketall 2008 i kommunen	Kommunens sentralitet ⁴	Andel utpendling i 2001	Vekst / reduksjon i folketallet
Birketveit Iveland	1211	Sentralitet 3 - 40 minutter fra Kristiansand	61,8	Svak vekst i både kommunen og Birketveit
Borhaug Farsund	9392	Sentralitet 1A - 90 min. fra Kristiansand	22,7	Svak reduksjon i kommunen. Vekst i Borhaug
Sand Suldal	3823	Sentralitet 1 A - 1 t 50 min. til Stavanger	19,4	Svak reduksjon i kommunen. Vekst i Sand
Leland Leirfjord	2090	Sentralitet 1 - 20 min. til Sandnessjøen	31,9	Reduksjon i kommunen. Vekst i Leland

⁴ Statistisk sentralbyrå (SSB) operer med fire sentralitetsnivå: Sentralitet 3 Befolkningstygndepunktet i kommunen ligger innenfor 75 minutters reise fra et tettsted med minimum 50.000 innbyggere (90 min. fra Oslo). Sentralitet 2 betyr at det er maksimalt 60 min. reisetid til et tettsted med minimum 15.000 innbyggere. Sentralitet 1 vil si at det er maksimalt 45 min. reise til et sted med minimum 5.000 innbyggere. Øvrige kommuner har sentralitet 0 (Brunborg og Texmon, 2003:57). Kommuner som ligger innenfor 2,5 timers reise fra et tettsted på nivå 3 gis en A i tilleggskarakteristikk.

Tabell 1.2: Kort om byene i gjenreisningsnettverket

Sted og kommune	Folketall 2008 i kommunen	Kommunens sentralitet	Vekst / nedgang i folketallet
Molde	24294	2	Vekst
Åndalsnes Rauma	7379	2 50 min. til Molde	Reduksjon
Kristiansund	22661	2	Vekst
Steinkjer	20672	1A 1 t 45 min til Trondheim	Stabilt
Namsos	12607	1	Vekst

2. OM EVALUERINGEN

2.1 Bakgrunnen for evalueringen

Husbanken ønsker å se BLEST i sammenheng med andre prosjekter for stedsutvikling. Husbanken ønsker å bidra til offentlig samordning hos offentlige myndigheter på alle nivå og vil søke å bidra til dette gjennom nasjonale og regionale nettverk. For å sikre metode- og kunnskapsoverføring etablerte Husbanken et "følge"forskningsprogram.⁵ Følgeforskningen skulle, i følge Husbanken, tilføre kompetanse, dokumentere, evaluere og formidle kunnskapsutviklingen fra pilotprosjektene. Det er dette Asplan Viak søker å gjøre gjennom blant annet denne rapporten.

2.2 Evalueringsteori og modell

Iverksetting og gjennomføring av et program som BLEST er basert på mer eller mindre eksplisitt forståelse av hvilke tiltak som en antar vil føre til bestemte endringer. I evalueringslitteraturen bruker en begrepet programteori om modellen for de mekanismene en ser for seg fra oppstart til målene er nådd. Ofte kobles denne til en implementeringsteori og til sammen kalles dette endringsteori (Sverdrup og Halvorsen, 2000:31). Figur 2.1 er en illustrasjon av Kommunal- og regionaldepartementets endringsteori. Regjeringa har som mål å opprettholde hovedtrekkene i bosettingsmønsteret og det å utvikle attraktive steder er et virkemiddel i så måte. I stortingsmeldingen "Hjarte for heile landet" sier en det slik (KRD, 2006:22):

Det er fleire faktorar som medverkar til å forme identiteten til ein stad, som naturgitte og fysiske tilhøve og sosiokulturelle og historiske tilhøve. Auka kunnskap om kva som formar stadidentitetar kan dermed medverke til å endre eit negativt bilete av ein stad og innbyggjarene sine oppfatningar av staden. Eit godt fysisk utforma miljø er eit viktig aspekt ved stadutvikling. Ved at ein planlegg for berekraftig lokalsamfunn i vid forstand, planlegg ein for gode sosiale miljø. Stadutvikling har derfor ein fysisk og ein sosial dimensjon.

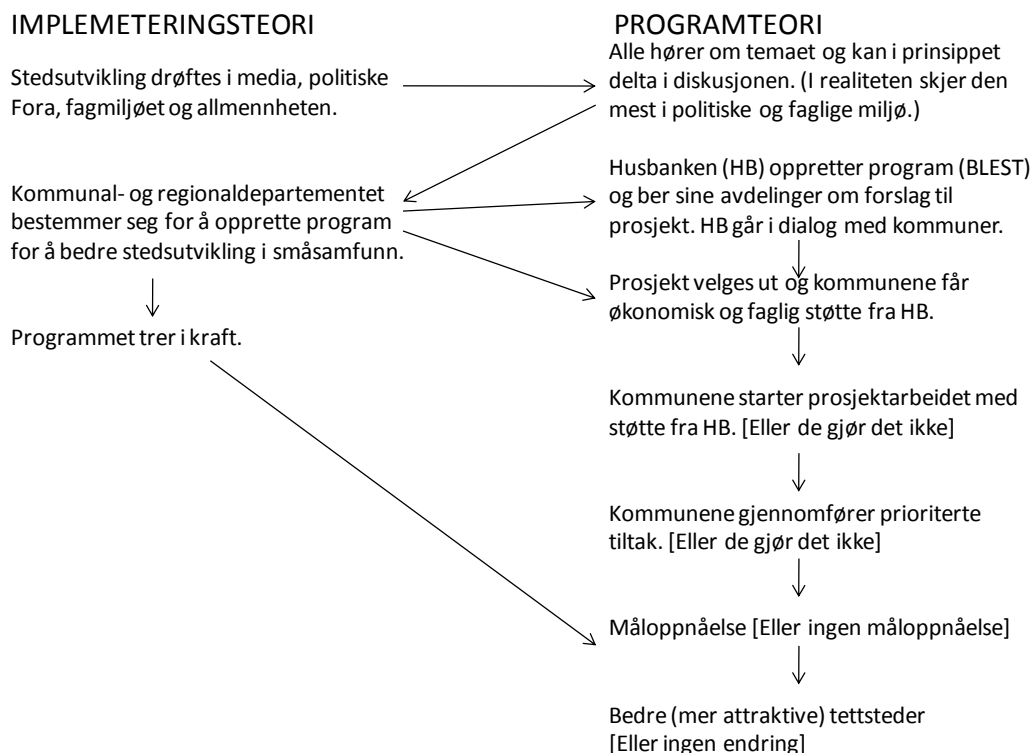
Kommunal- og regionaldepartementet vil be Husbanken setje i gang eit program rundt tettstadsutvikling i små lokalsamfunn.

Det er dette figur 2.1 illustrerer. Gjennom Husbankens program ønsker KRD å utvikle attraktive steder som fører til at folk blir boende, flytter tilbake eller flytter til steder som er utsatt for reduksjon i folketallet.

KRD har sine overordnede mål, og Husbanken er KRDs instrument. På neste nivå har Husbanken sine egne mål og virkemidler for å bidra til at KRD når sine. Det å aktivisere prosjekter i et utvalg av kommuner er kjernen i Husbankens BLEST-program. Det er derfor

⁵ Følge er satt i hermetegn fordi evalueringsprogrammet ble annerledes i realiteten, nemlig en midtveis- og en sluttevaluering (foreløpig ikke endelig besluttet om, og når, denne skal finne sted, men sannsynligvis våren 2010). Asplan Viak har ikke hatt anledning til å følge prosessen fra start til "midtveis", men derimot fått anledning til å intervju en del av deltakerne ved midtveistidspunktet i BLEST-programmet.

viktig at en finner fram til kommuner og prosjekter som følger opp tankegangen til KRDs stortingsmelding.

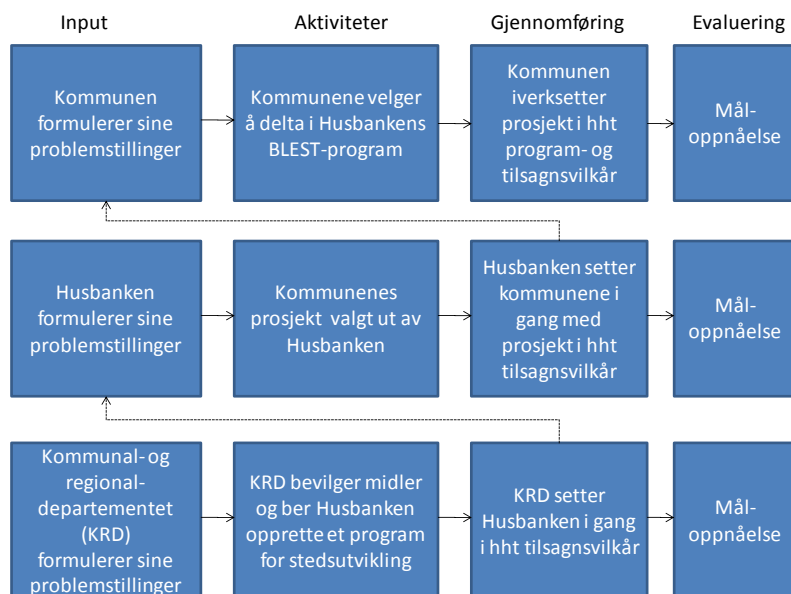

Figur 2.1: Enkel endringsteori for programgjennomføring

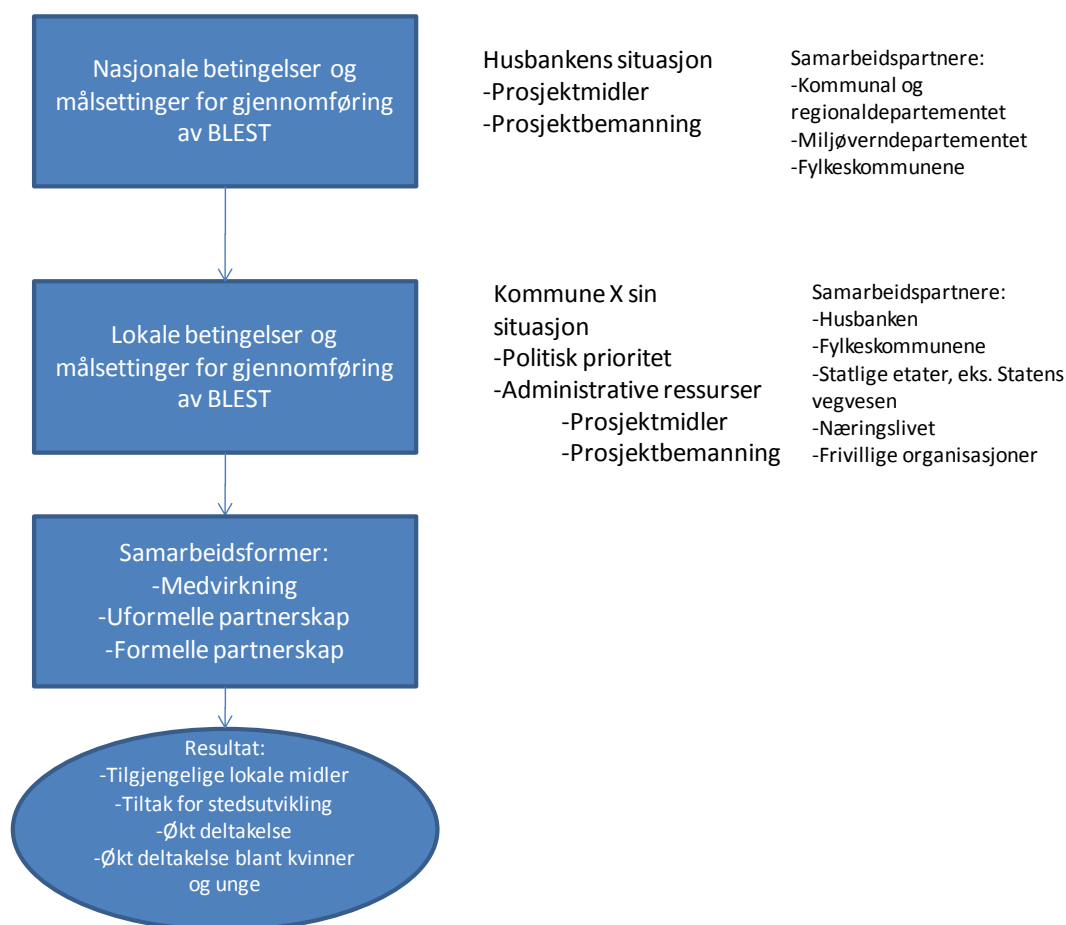
Den enkelte kommune har på sin side sine egne mål. En evaluering av BLEST-programmet kan derfor skje på tre nivå. Disse nivåene henger sammen (jf. figur 2.2). En kan vurdere om KRD når sine mål, om Husbanken når sine eller om kommunene når sine. Denne evalueringen vil fokusere på BLEST-programmet som Husbanken har ansvar for. Samtidig vil vi kort kommentere KRDs og kommunenes situasjon (jf. kap. 6.4 og 6.5).

2.3 Framgangsmåten i evalueringen

Evalueringens fokus er om Husbanken når sine mål for BLEST-programmet. Metodikken i midtveisevalueringen har vært en kombinasjon av case-studier av de fire hovedprosjektene (Yin, 1994), fokusert gruppeintervju av noen av de sentralt involverte personene i prosjektene (Stewart et al. 2007), og surveyundersøkelse av en del involverte personer. Modellen for selve undersøkelsen er vist nedenfor (figur 2.3). Evalueringsopplegget er mindre omfattende enn det opplegget Sintef Byggforsk (Kittang og Støa, 2007:18) skisserte for Husbanken. Hovedaktivitetene våre omfatter imidlertid noen av de samme som Sintef Byggforsk foreslo.

Figur 2.2: En enkel programteori modell for de tre sentrale aktørene i BLEST-programmet; departementet som bestiller av programmet, Husbanken som ansvarlig for programmet og kommunene som Husbankens utførere.

Figur 2.3: Modell for evalueringen (med eksempler på samarbeidsformer og resultat)

3 HOVEDPROSJEKT – STEDSUTVIKLINGSSTEDENE

3.1 Birketveit, Iveland kommune

3.1.1 Kjennetegn ved Iveland kommune og Birketveit tettsted

Iveland kommune ligger i Setesdalen, i Aust-Agder fylke ca. ½ times kjøretur fra Kristiansand.

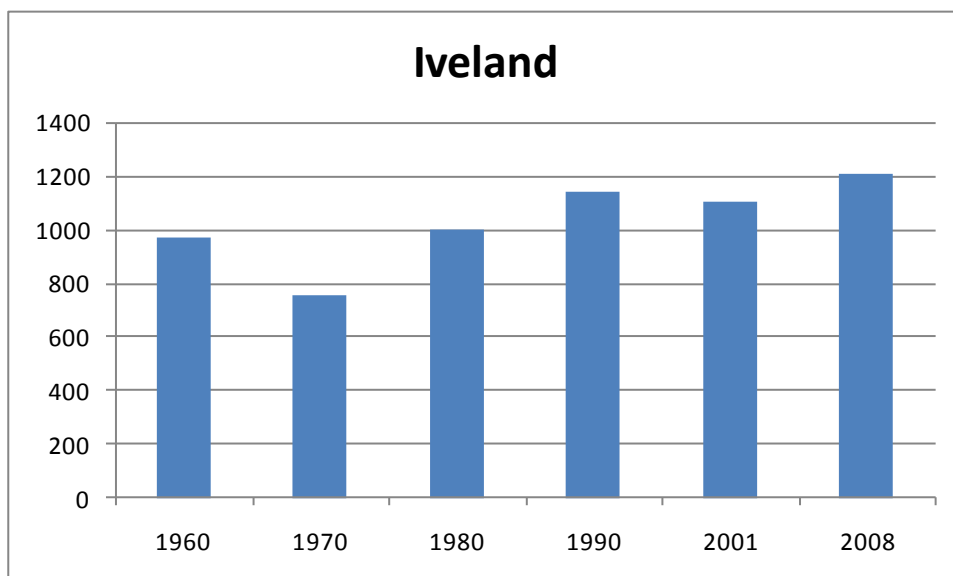
Figur 3.1.1: Iveland ligger nederst i Setesdalen (Kilde: Kommunens hjemmeside).

Iveland er i norsk målestokk en liten kommune med hensyn til folketall. Det bor ca. 1.200 innbyggere i kommunen. Innbyggerne bor spredt, men fordeler seg grovt sett på tre mindre "tettsteder" Birketveit, Skaiå og Vatnestrøm. Birketveit er ikke et tettsted i den forstand Statistisk sentralbyrå (SSB) definerer et tettsted:

1. En hussamling skal registreres som et tettsted dersom det bor minst 200 personer der.
2. Avstanden mellom husene skal normalt ikke overstige 50 meter. Det er tillatt med et skjønnsmessig avvik utover 50 meter mellom husene i områder som ikke skal eller kan bebygges. Dette kan f.eks. være parker, idrettsanlegg, industriområder eller naturlige hindringer som elver eller dyrkbare områder. Husklynger som naturlig hører med til tettstedet tas med inntil en avstand på 400 meter fra tettstedskjernen. De inngår i tettstedet som en satellitt til selve tettstedskjernen.
(<http://www.ssb.no/vis/emner/02/01/10/bef tett/om.html>)

I folketellingskretsen som Birketveit er en del av, Nateland/Grossås, bodde det 319 innbyggere i 2001 (Folke- og bolig tellingen (FoB) 2001, Statistisk sentralbyrå (SSB)). Befolkningsutviklingen i Iveland kommune har vært positiv de siste årene og målsettingen er å nå 1.500 innbyggere innen 2015 (Iveland kommune, 2004).

Næringsstrukturen er preget av relativt høy andel primærnæringer (7,4 %), men også av for få arbeidsplasser. 322 av 521 sysselsatte, 61, 8 %, med bosted i kommunen pendlet i 2001 ut av kommunen. De større virksomhetene, utenom kommunen selv, er Voss Production AS (kildevann), Vatnestrøm Trevare AS og Moelven Limtre Agder AS som alle ligger i Vatnestrøm.

Figur 3.1.2: Befolkningsutviklingen i Iveland (FoB 2001; SSB 2008)

I sitt engasjement for å skape flere arbeidsplasser, og trekke flere innbyggere til kommunen, har Iveland trukket seg ut av arbeidet i Setesdalregionen og knyttet seg opp til samarbeidet kalt "Knutepunkt Sørlandet" som er et felles bo-, arbeids- og servicemarked i Aust- og Vest-Agder (120.000 innbyggere) med Kristiansand som hovedsete (78.000 innbyggere). Bakgrunnen for dette samarbeidet var en diskusjon om kommunesammenslåing som strandet til fordel for sterkt interkommunalt samarbeid.

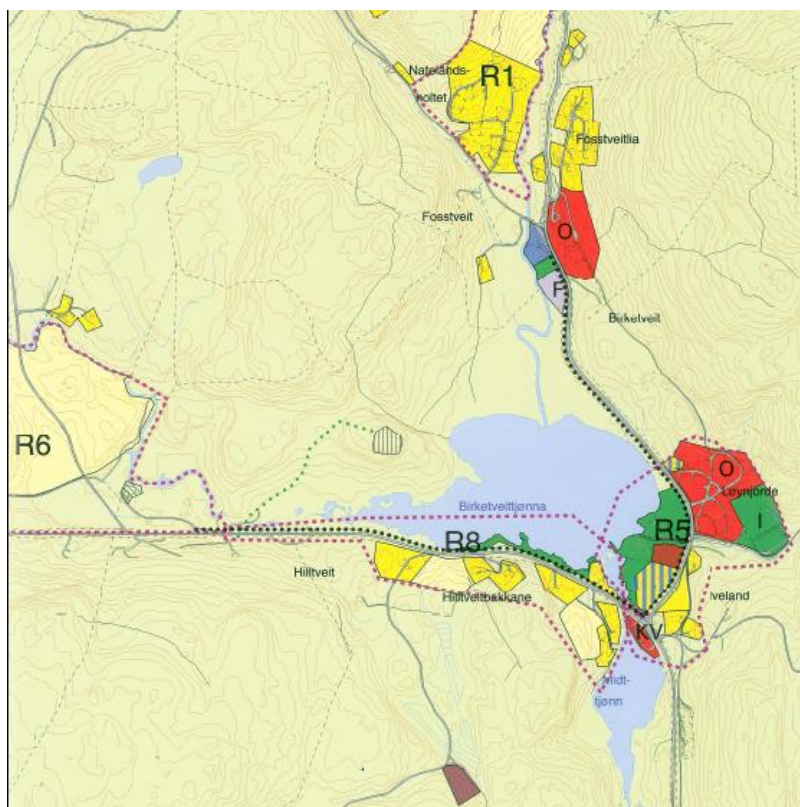
Figur 3.1.3: Iveland er en del av "Knutepunkt Sørlandet"

Det som kjennetegner Birketveit som sted er at det er lite og spredt. I kommuneplanens arealdel er Birketveit vist som illustrert i figur 3.1.5. Der ser en at eksisterende og de tidligere planlagte boligområdene (R1 Natelandsholtet og R6 1000-årstomta Tingtjønn) ligger et stykke unna Birketveit sentrum (R5)⁶. Videre er det slik at kommunens sentrale institusjoner, rådhus, skole, kirke, idrettshall og menighetshus ligger i Birketveit sentrum (R5). Stedets forretning og kommunens frivillighetssentral ligger derimot nærmere Natelandsholtet (R1).

Figur 3.1.4: Birketveit sentrum (f.v. Rådhus, skole og kirke) sett fra Hilltveit/RV 403.

⁶ R1, R5 og R6 referer til reguleringsplaner for disse områdene.

Figur 3.1.5: Kommuneplanens arealdel – utsnitt Birketveit (Iveland kommune, 2004).

3.1.2 Stedsutvikling i Birketveit – utfordringer

I sin prosjektsøknad stilte Iveland kommune opp følgende hoved- og delmål:

- Stedsutviklingsplan for Birketveit som kan bidra til styrking av lokal identitet.
- Engasjere innbyggere, politikere, lag og foreninger, lokalt næringsliv m.fl. til å bidra i prosessen.

I Birketveit har en hovedsakelig to hovedutfordringer i sin stedsutvikling, som begge kan ses som virkemidler for å nå målene:

- Lage et tettsted med større konsentrasjon, et tettere utbyggingsmønster.
- Få inn flere fysiske og sosiale møteplasser i den arealbruk og de funksjonene som en har og ønsker å utvikle i Birketveit.

I sin kommuneplan fra 2004 stilte kommunen opp visjonen "Iveland kommune – et godt sted å bo". Ved å virkeliggjøre denne visjonen skulle kommunen nå målsettingen om å bli 1500 innbyggere i 2015. En av strategiene for å nå målet er å prioritere satsing på skole, barnehage og oppvekstmiljø (Iveland kommune, 2004:4).

3.1.3 Organisering og gjennomføring av stedsutviklingen i Birketveit

Stedsutviklingsprosessen i Birketveit kan deles i tre faser:

1. Stedsutvikling som del av løpende kommunal planlegging
2. Stedsutvikling som del av BLEST-programmet
3. Gjennomføringsfasen

I den første fasen som løper forut for at Iveland fikk tilsagn om BLEST-midler, hadde kommunen gjennomført en enkel stedsanalyse i 1998 ved et lokalt planleggingsfirma. Dette arbeidet utgjorde et grunnlag for kommuneplanens areadel som er nevnt over. Kommunen var med andre ord i gang med stedsutvikling da Husbanken (Region sør) kontakter Iveland i den hensikt å etablere et stedsutviklingsnettverk mellom Åmli, Vegårshei og Iveland. Aust Agder fylkeskommune var med på flere oppstartsmøter og var en samarbeidspart i begynnelsen.

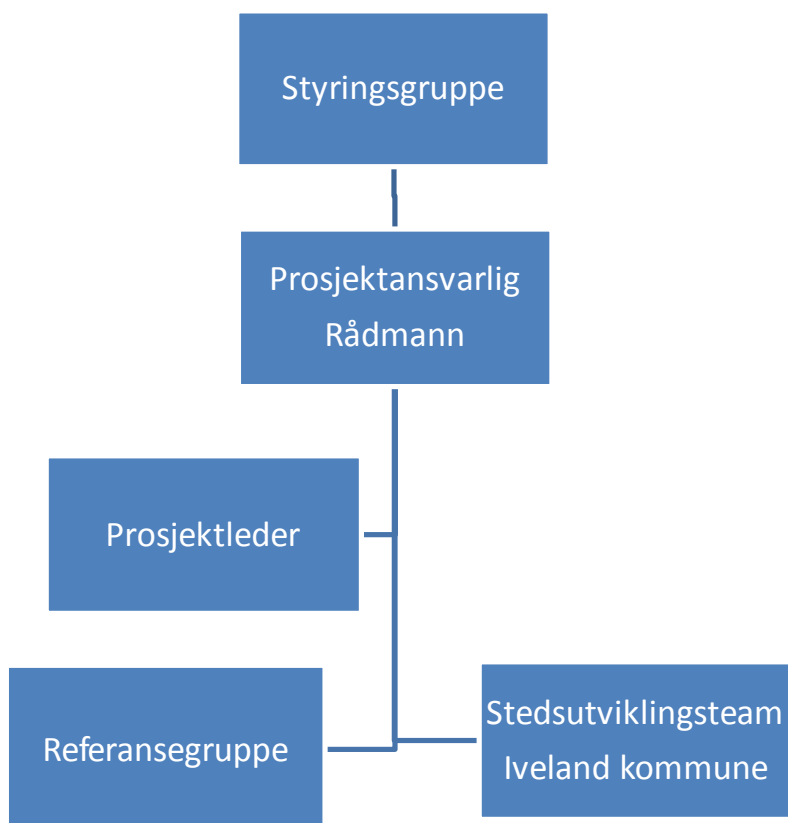
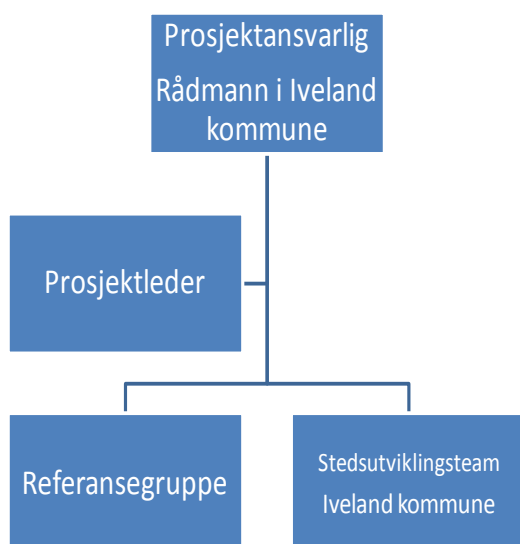
Høsten 2006 ble BLEST-programmet startet, og Husbanken (Region sør) oppfordret kommunene i nettverket til å søke om midler. Det var god kontakt mellom Iveland kommune og Husbanken (Region Sør) om søknadens innhold og mulige finansieringskilder (i tillegg til Husbanken). I desember 2006 søkte Iveland kommune om 2 millioner kr. Søknaden ble utarbeidet av næringskonsulent/rådgiver i kommunen. På dette tidspunkt var prosjektleder ikke på plass, ei heller en aktivitetsplan for gjennomføring av prosjektet.

Prosjektet organiseres i starten med rådmannen som prosjektansvarlig, med en referansegruppe og et kommunalt stedsutviklingsteam (se figur 3.1.6). Det gjennomføres to møter vinteren og våren 2007 om prosjektet der Husbanken (Region Sør) presenterte sine føringer, som blant annet er reell brukermedvirkning, helhetlig stedsutviklingsplan og gjennomføring. På møtet i april utarbeides også en aktivitetsplan.

I løpet av mai 2007 orienteres kommunestyret og de behandler saken. Politisk forankring har en også gjennom ordførerens engasjement.

Husbanken var aktiv og medvirket til at kommunen sommeren 2007 arrangerte "elevenes valg" (50 deltakere) og sommerskole som en del av prosjektet. Elevene skulle i løpet av tre dager lage en modell av sin drøm for Iveland om 50 år. Noen (13 stykker) ekstra engasjerte fikk en ukes sommerjobb for å bearbeide modellen(e) videre. Parallelt med dette utarbeidet Husbanken sammen med et litauisk fagteam en visjon for tettstedsutvikling av Birketveit. Elevenes prosjekter dreide seg om enkle tiltak som for eksempel utvikling av Birketveits perle, stranda ved Birketjønnna. Fagfolkenes bidrag var langt mer spektakulært, der de blant annet fikk fram kvalitetene i Birketveit ved å understreke betydningen av bedre kontakt mellom bebyggelsen og Birketjønnna (se figur 3.1.7).

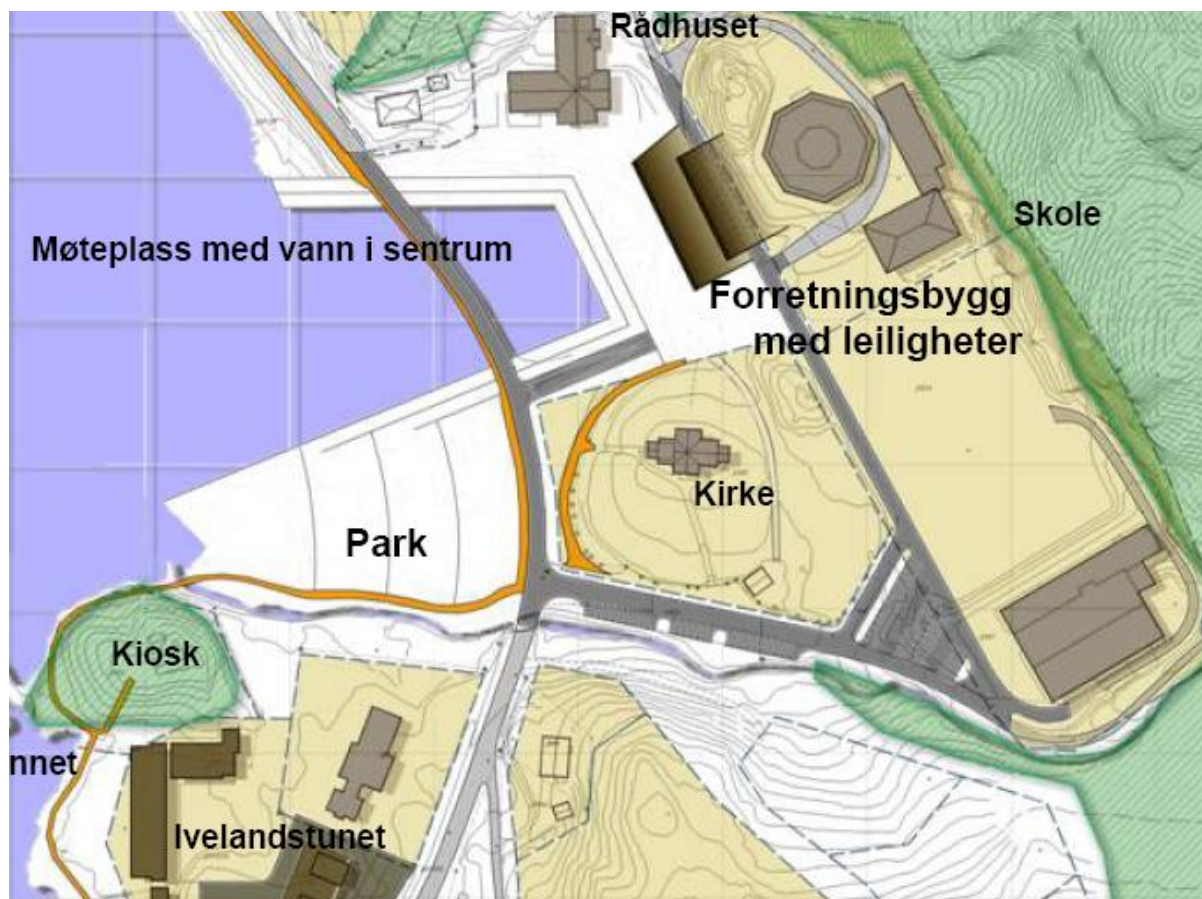
I august 2007 var det et prosjektmøte der Husbanken deltok. Det ble der lagt en plan for medvirkning. I oktober arrangerte en folkemøte. 35 av de 200 som sokner til Birketveit deltok. Det kom inn forslag om kafé og bibliotek i det som er kalt Ivelandstunet (ikke bygd) i figur 3.1.6, at det skulle ryddes på stranda og at det skulle komme bro over kirkebekken (noe som også er antydnet i skissen i figur 3.1.7).

Figur 3.1.6: Organiseringen av BLEST-prosjektet i Iveland i 2006/2007 (øverst.) og fra 2008 (nederst.).

Først i november 2007 kom tilsagnsbrevet om midlene fra Husbanken. Kommunestyret behandler saken i desember og en forankret saken politisk nok en gang. Iveland kommune

reorganiserer prosjektet i tråd med PLP-prinsipper⁷ der en får en styringsgruppe med rådmannen som leder og oppdragsansvarlig, en prosjektleder som gruppas sekretær. Styringsgruppa består ellers av ordfører og leder av teknisk utvalg, representant for Aust-Agder fylkeskommune og Husbanken. I tillegg er fire representanter for organisasjonsliv og målgruppene til BLEST invitert inn i styringsgruppa med talerett. Det er en fra de eldre, en fra næringslivet, en fra ungdommen og en kvinnerepresentant.

Figur 3.1.7: Forslag til bedre kontakt mellom rådhus og Birketjønnna i Birketveit (Kilde: Husbanken)

⁷ PLP står for ProsjektLederProsessen som er utviklet av Innovasjon Norge (se deres hjemmeside http://www.innovasjonnorge.no/TP_fs/Diverse/PLP-heftet.pdf).

Kommunens saksbehandler er fortsatt prosjektleder. Forutsetningen var opprinnelig at han ikke skulle ha denne funksjonen, men han har fylt rollen siden oppstart ved siden av sine ordinære oppgaver.

I 2008 ble det gjennomført to medvirkningstiltak. I januar arrangerte en møte med pensjonistene og de funksjonshemmede og 10 personer deltok. I februar avholdt en møte med grunneierne for å orientere om prosjektet og opprette dialog. Fire av fem grunneiere deltok.

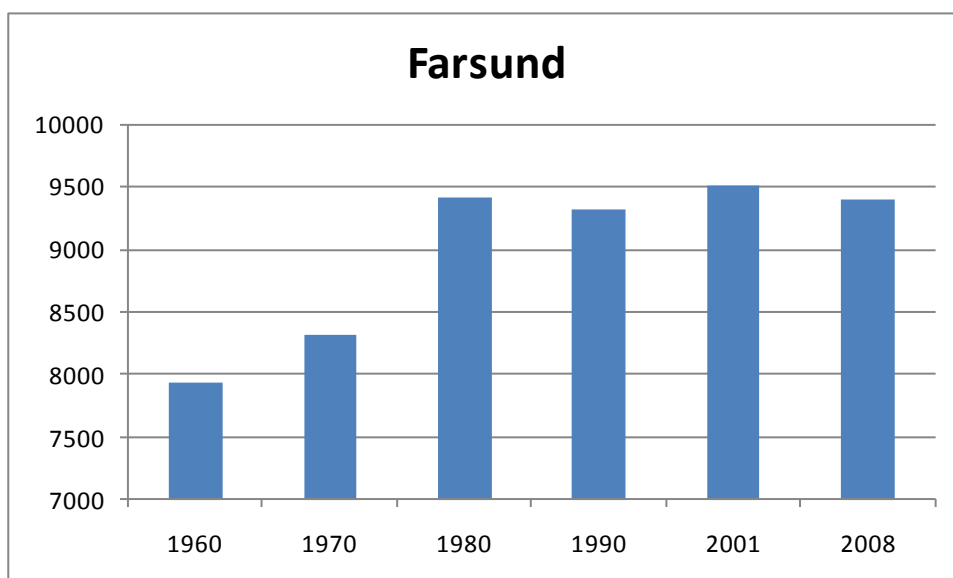
Så langt har BLEST-prosjektet i Iveland ikke gjennomført et eneste konkret tiltak i form av formell plan eller fysisk tiltak. En har heller ikke etablert permanente sosiale tiltak som f.eks. en ungdomsklubb eller lignende. Den tredje fasen i stedsutviklingen, gjennomføringsfasen, er imidlertid "rett rundt hjørnet".

3.2 Borhaug, Farsund kommune

3.2.1 Kjennetegn ved Farsund kommune og Borhaug tettsted

Borhaug ligger i Vestbygda på Lista, i Farsund kommune i Vest-Agder fylke. Vestbygda er et av tre tettsteder i Farsund kommune, og har en bosetting på ca 1200 innbyggere (1063 i 2001 i følge SSBs FoB). Farsund kommune har opplevd en reduksjon i folketallet fra 2001, men har grovt sett hatt stabilt folketall siden 1980. Vestbygda/Borhaug opplever derimot en viss økning i folketall de siste årene. Stabilisering av bosettingen er ikke et problem ("det går av seg selv"). Borhaug har vekst, men man ønsker å styre utviklingen mer. Det er et ønske å skape et pulserende tettsted, og ivareta særegne trekk. Borhaug er i følge Egeland (2005:31) unorsk og har mer til felles med en engelsk fiskerlandsby enn et norsk tettsted. Egeland sier videre (2005:31):

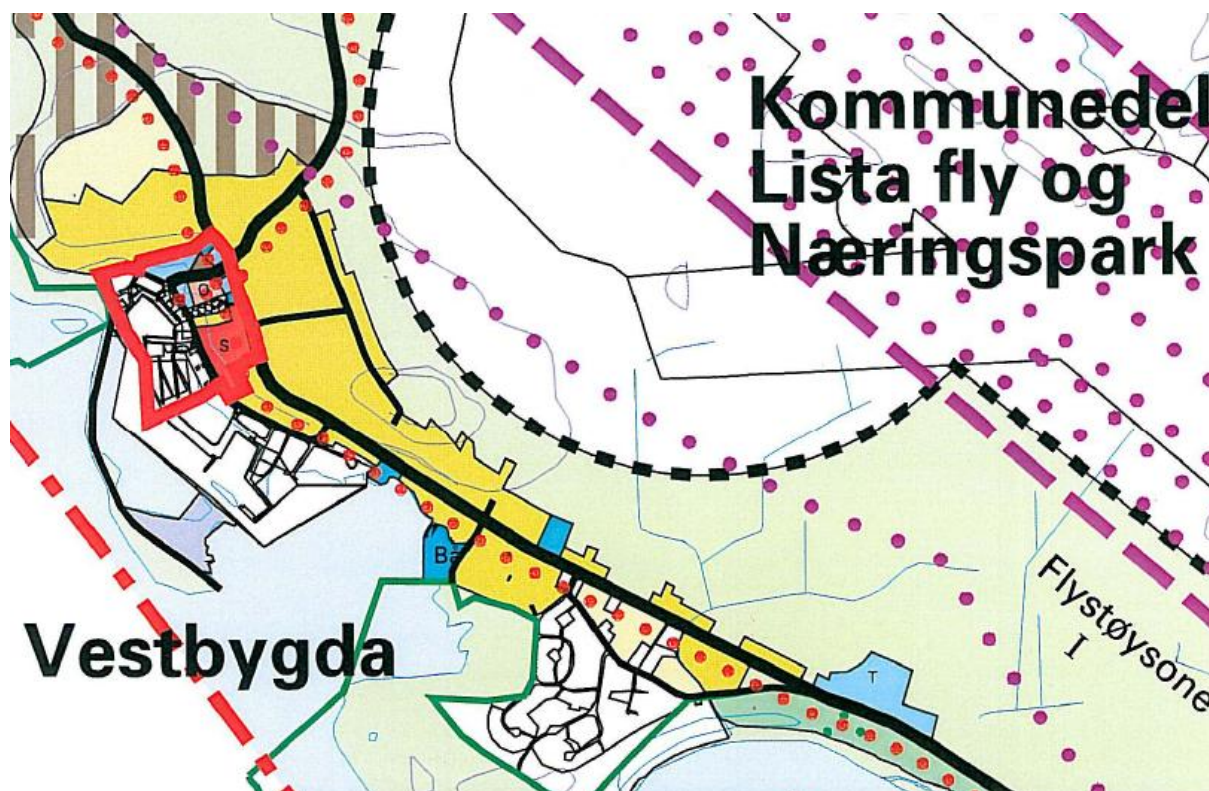
Mens Farsund er hvit er Borhaug fargerik. Bygningene står tett sammen på rekker og i klynger. Her er et velde av nyanser. Form og farge skifter rundt hvert eneste hushjørne. Ikke en bygning er lik. Alt har sitt særpreg, sin stil. Eternittplater i pastellnyanser blander seg med trepanel og bølgeblikk og skaper liv og bevegelse. Det er som om husene er avstemt mot hverandre.

Figur 3.2.1: Folketallsutviklingen i Farsund (Lista der Borhaug ligger var tidligere egen kommune)

Befolkningsfremskrivninger fra SSB angir en vekst på 5,1 % for perioden 2005-2020, mens veksten i Vest-Agder angis til 10,3 %. I følge sysselsettingsdata fra SSB (2004) er industri og kraftforsyning de største næringene i Farsund, med 34,8 %, dvs. ca 1400 personer. Rett bak kommer offentlig forvaltning og annen tjenesteyting, med 32,4 %, dvs. ca 1300 personer. Primærnæringen sysselsetter i alt 4,3 % og tertiærnæringen i alt 61,3 %.

Figur 3.2.2 illustrerer boligområdet og sentrumsområdet, Borhaug, i Vestbygda. Det er muligheter for å videreutvikle noen av møteplassene i sentrum, Bispen og Havnebua. Statens vegvesen tok initiativet til prosjektet "Sikring av myke trafikanter i byer og tettsteder" i Vestbygda fordi hovedvegen gjennom tettstedet også er barnas skoleveg.

Figur 3.2.2: Borhaug/Vestbygda – utsnitt av kommuneplanen for Farsund (Farsund kommune, 2001)

Farsund kommune er en av seks kommuner som utgjør Listerregionen og Listerrådet. I 1998 utarbeidet Vest-Agder fylkeskommune Listerplanen i samarbeid med Listerrådet. Planen har vært et arbeidsdokument, og har fungert som en plattform for samarbeid i Lister. Ny Listerplan ble vedtatt av fylkestinget i juni 2006, og har status som fylkesdelplan. Bakgrunnen var en henvendelse fra Listerrådet til fylkeskommunen om å få planen revidert. Den enkelte kommune i Lister har eget kommunestyrevedtak på deltagelse i revisjon av planen. Listerplanen 2006 er en tiltaksplan med spesielt fokus på områdene *Næring og konkurranseevne*, *Kultur og stedkvalitet* og *Kommunikasjon og transport*. Det er Listerrådets ansvar, i samarbeid med fylkeskommunen, å følge opp planen, og å sette i gang prosjekter og tiltak. Planprosessen har vært styrt av et planutvalg som har bestått av Listerrådet, supplert med tre fylkestingspolitikere. Det har vært nedsatt tre plangrupper som har hatt ansvar for hvert sitt planområde. Disse har utarbeidet temaplaner for hvert sitt område. Lister-regionen satser på turisme, og tre-firedobler befolkningen om sommeren. Det som

synes å kunne påvirke Borhaug mest er ønsket om å utvikle Lista flyplass til et regionalt knutepunkt på det innenlandske rutenettet og som utreisested for sydenreiser og lignende.

Figur 3.2.3: Landskapet på Borhaug og Lista

Borhaug har en del møteplasser. Figur 3.2.4 viser to ulike typer. Tarebua er et offentlig tilgjengelig spise-/sjenkested, mens Havnestua mest er for de innviende.

Figur 3.2.4: Havnestua i Borshavn (t.v.) og Tarebua i Tjørehavn

3.2.2 Stedsutvikling i Borhaug – utfordringer

Vestbygda oppfattes som pressområde, og er populært. Det er få kvinner i jobb på Borhaug.

I sin prosjektsøknad stilte Borhaug kommune opp følgende mål for prosessen:

- Definere stedets særegne karakter

- Vekke engasjement og kreativitet
- Utvikle bevissthet og identitet
- Definere ønsket utvikling
- Finne gode verktøy eller danne et viktig grunnlag for disse

Proessen anses å være en viktig del av prosjektet. Kommunen ønsker en prosess hvor en bl.a. gjennom samtaler og samspill med befolkningen samt kartlegging, studier og faglige vurderinger, søker å finne best mulig svar på en rekke spørsmål:

- Hva er det som gjør Vestbygda så spesiell i dag?
- Hva vil vi med stedet – hvilket potensial har Vestbygda?
- Hva kan ødelegge stedets karakter eller ønskede utvikling?
- Hvilke verktøy trenger vi for å videreutvikle stedet og styre den ønskede utviklingen?

Boplikt har foreløpig ikke vært et stort diskusjonstema. Men en vet at om lag 100 bolighus står tomme om vinteren. En del av disse er eid av folk fra stedet der disse har ulike planer for bruk, for eksempel som bosted en gang i framtida. Resten er fritidsboliger. Både politikere og fastboende er opptatt av balanse i bosettingen, men man er ikke enige om virkemidlene.

3.2.3 Organisering og gjennomføring av stedsutviklingen i Borhaug

Stedsutviklingen i Vestbygda/Borhaug ser ut til å ha tre ulike faser:

1. Stedsutviklingen som interesse hos Vest-Agder fylkeskommune og del av løpende planlegging
2. Stedsutvikling som del av BLEST-programmet
3. Gjennomføringsfase.

Borhaug inngår i kommunedelplan for Ore/ Nordbygda/ Vestbygda som en del av kommuneplanens arealdel 2001-2010. I kommuneplanen er det valgt ut fem temaer eller hovedområder som er vurdert som særlige viktige for utviklingen av kommunesamfunnet i et langsiktig perspektiv. Blant disse er befolkning og levekår, næringsutvikling og miljøutvikling. I kommuneplanen står det følgende:

Tettstedsgrensen for Vestbygda utvides mot nord og vest. Det innføres en rekkefølgebestemmelse om at før områdene tas opp til regulering skal det gjennomføres en stedsanalyse for Borhaug."

Stedsanalyse er med andre ord en forutsetning for videre utvikling.

Fylkeskommunen hadde et prosjekt om registrering av farger på Borhaug sammen med kommunen, hvor sivilarkitekt Mette Lorange var engasjert som konsulent. Saksbehandleren i fylkeskommunen benevnes som en ildsjel og som "eieren" av prosjektet. Arbeid med å søke midler fra BLEST-prosjektet ble igangsatt høsten 2006. Vest-Agder fylkeskommune gjorde

kommunen oppmerksom på BLEST-programmet. Fylkeskommunen var et bindeledd mellom kommunen og Husbanken i begynnelsen av søkeprosessen.

Første søknad ble sendt fra Farsund kommune til Husbanken 20.12.06. Bekreftelse på mottatt søknad ble sendt fra Husbanken 15.01.07. (det henvises her til brev datert 14.11.06). En sak om å bevilge kommunen midler, søknad om BLEST-midler fra Husbanken og midler fra fylkeskommunen ble behandlet med positivt vedtak i Teknisk utvalg i Farsund kommune 12.04.07. Endelig søknad ble sendt fra Farsund kommune til Husbanken 19.04.07. Søknad om støtte ble sendt parallelt til Vest-Agder fylkeskommune 19.04.07. Tilsagnsbrev ble sendt fra Husbanken 26.04.07.

Brev om ønsket fylkeskommunal deltagelse i styringsgruppen ble sendt fra Farsund kommune til Vest-Agder fylkeskommune 31.05.07.

Mulighet for å delta i og få tilskudd fra BLEST-prosjektet var hensiktsmessig for å få igangsatt den påkrevne stedsanalysen for Borhaug, jf kommuneplanen. Det var ikke noe tema hvorvidt prosjektet ville ble realisert uten Husbankens støtte. Husbanken var veldig positive til prosjektet.

Det forelå også planer for nytt Joker-/leilighetsbygg i Borshavn, som kommunen ønsket å se i sammenheng med øvrige planer for området. Det ble avholdt et idéseminar med representanter fra Fiskarlaget, landbruket, turistnæringen og lokalt bakeri om Joker-prosjektet 30.03.07.

I tillegg var et økt press på boligene på Borhaug, primært til bruk som fritidshus, også en grunn til å få igangsatt et stedsutviklingsprosjekt.

Fylkeskommunen påpekte behovet for en stedsanalyse for Borhaug allerede i 1999. De mener det er viktig å skape entusiasme for prosjektet, og å skape tillit.

Mottagelsen av prosjektet har vært tosidig hos lokalbefolkningen. Det har vært en del skepsis til prosjektet. Det har vært uttrykt bekymring hos lokalbefolkningen for at Husbanken skal legge bånd på dem, og man har vært bekymret for å skulle få restriksjoner. Saker har blitt avvist i påvente av stedsutviklingsplanen. Det har vært uheldig at det har gått så lang tid mellom de to folkemøtene, hhv juni 2007 og april 2008.

Det ble avholdt et åpent informasjonsmøte om prosjektet på Betlehem Brekne 29.06.07. Det var ca 60 stk på det første folkemøtet. Tilbakemeldinger var at møtet ble for akademisk og topptungt, med for mye informasjon. Fargeanalysen ble framstilt for teoretisk/akademisk.

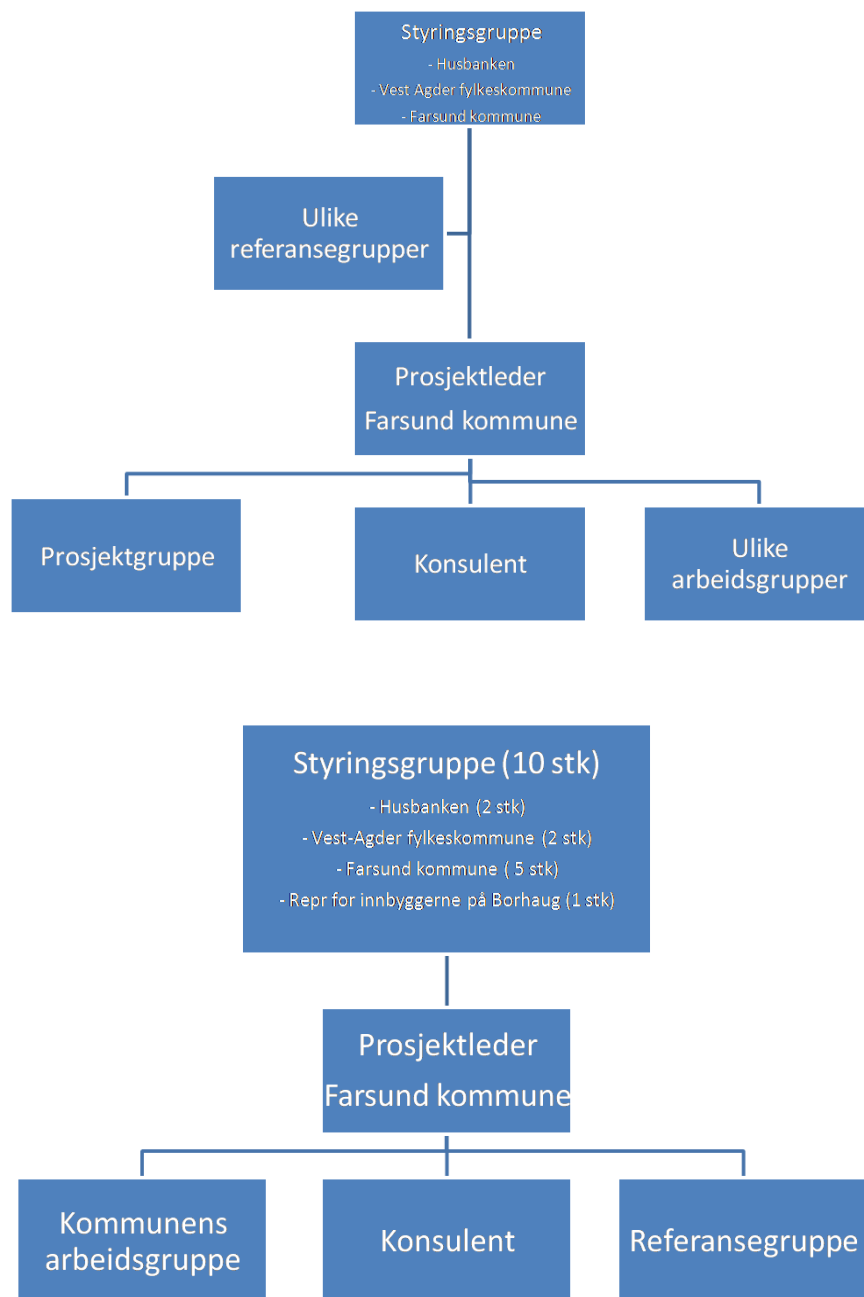
Vestbygda har hegnet om sin egen identitet og selvstyre. Mange er redde for at BLEST-prosjektet skal sette en stopper for prosjekter i Borhaug.

Tidligere hadde Lista-folket redsel for at miljøspørsmål skulle få for stor betydning. Man har også vært skeptisk til en estetisk tilnærming.

På politisk nivå i Farsund kommune har det vært høye forventninger til prosjektet. Politikerne mener de har en viktig rolle som samfunnsutviklere. Spesielt fremheves næringsutvikling og samferdselsdelen i denne sammenheng.

Prosjektet koordineres mot rulleringen av kommuneplanen, og skal legge premisser for den nye Kommunedelplanen for Vestbygda.

Prosjektets organisering var i søknaden fra 2006 som vist til venstre i figuren nedenfor. Etter ansettelse av prosjektleder i februar 2008 reorganiserte en prosjektet og strammet litt opp og reduserte antall arbeidsgrupper.

Figur 3.2.5: Prosjektets organisering har endret seg underveis (øverst med liten styringsgruppe i tidlig fase og nederst slik organiseringen er våren 2008)

På søknadstidspunktet, desember 2006, var en saksbehandler i kommunens tekniske etat prosjektleder. Hun hadde BLEST-prosjektet som én av flere arbeidsoppgaver. Så gikk vedkommende ut i permisjon i 2007 og en annen overtok ansvaret midlertidig. Kommunen

valgte så å engasjere en prosjektleder fra 30. januar 2008, midlertidig ansatt ut året. Vedkommende bor på Borhaug, men er ikke opprinnelig derfra.

Prosjektets styringsgruppe består nå av ti personer som er sentrale i Farsund kommune og relevante fagmiljø: ordfører (leder styringsgruppen), representant for innbyggerne på Borhaug/ leder av referansegruppen, leder av teknisk utvalg, fylkespolitiker, rådmann, kommunalsjef for drift, fylkeskonservator, Husbankens fagekspert og prosjektleder. Styringsgruppa ble konstituert 10.12.07.

Fylkesmannen og Statens Vegvesen sitter ikke i styringsgruppen. Vegvesenet har en sentral rolle på Borhaug, på grunn av gang-/ sykkelvegprosjektet. Deltakelse fra disse instansene har ikke blitt tatt opp, men kunne vært aktuelle.

Kommunens arbeidsgruppe består av fem personer fra følgende etater; teknisk forvaltning, teknisk drift, landbruk, kultur og idrett. Arbeidsgruppen oppsto som en følge av diskusjon i kommunens *Planforum*, som møtes jevnlig.

Prosjektet er forankret politisk gjennom enstemmig vedtak i Teknisk utvalg 12.04.07, hvor det ble vedtatt et bidrag fra kommunen på kr 150.000.

Prosjektet er også forankret i Fylkeskommunens Hovedutvalg for Næring, Samferdsel og Miljø, med enstemmig vedtak.

Prosjektet hadde relativt god fremdrift fra søknadsfasen og til det første informasjonsmøtet som ble avholdt i juni 2007. I siste halvdel av 2007 var fremdriften dårligere. Høsten 2007 var det lite kontakt mellom prosjektet og folk i Borhaug. Lokalpolitisk er det viktig å kjøre prosjektet med lokal forankring, slik at beboerne har et eierforhold til det. Prosjektet må ikke være til hinder for utvikling. Forankringen i kommunen er bedre igjen nå. Det har vært avgjørende at man fikk en prosjektleder ansatt på heltid.

Prosjektleder har, etter han begynte i februar 2008, utnyttet eksisterende nettverk, og deltatt på årsmøter i ulike lag i bygda. Det er gitt orienteringer om prosjektet for flere lokale foreninger.

Prosjektet var kommet for kort til ved midtveisevalueringen til at man kan si noe om engasjement hos ungdom, kvinner, næringsliv. Det er imidlertid nå sikret deltakelse fra disse gruppene i referansegruppen. Første møte i referansegruppen ble avholdt 31. mars 2008. Referansegruppen består av følgende personer; representant for Barn/Ungdom, representant for Unge i etableringsfasen, representant for unge kvinner, representant for næringsliv, representant for eldre, representant for Mannslaget, representant for turisme.

Folkemøtet og workshopen som ble avholdt i april 2008 ble planlagt med stram regi, for å gi prosjektet maksimalt utbytte.

Det har vært arrangert et skoleprosjekt for 5.-7. klasse. De var med i fotokonkurransen. 4. klasse tegnet lekeplasser.

Prosessen går nå raskt videre og i vår har tre firma vært involvert i en stedsutviklingsdugnad. Det resulterte ikke i en stedsanalyse, men i en stedsutviklingsstudie (mulighetsstudie). En stedsanalyse med flere elementer enn det som lå inne i arbeidet nå vil bli utført senere.

Uteområder:

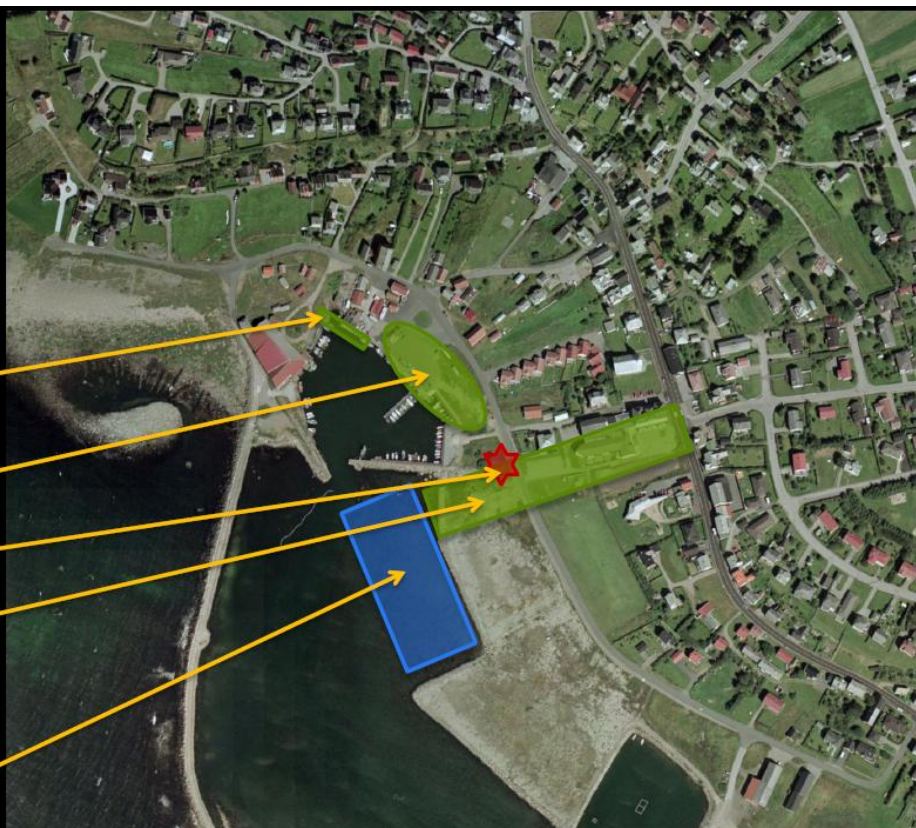
Borshavnfortet bindes sammen med uterommene ved Sjøhuskvartalet.

Torget er stort og utflytende og trenger avgrensning i sør.

Møteplass foran nye Joker

Aktivitetssone for barn og unge forbinder boligområdene med leke- og ballområdene foran skolen med ny park foran Joker. Ny aktivitetspark mot sjøen.

Marina for nye ferieleiligheter i Borshavn og for leiligheter over Joker

Boligområder:

Nye Boligområder:

Etablere nytt boligområde "Villaveien II".

Et boligområde i rekke-tuntradisjon.

Bebyggelsen bør ha høy bærekraftighet, være klimatilpasset, med god variasjon i tomte- og boligstørrelse. Området tilegnes fastboende

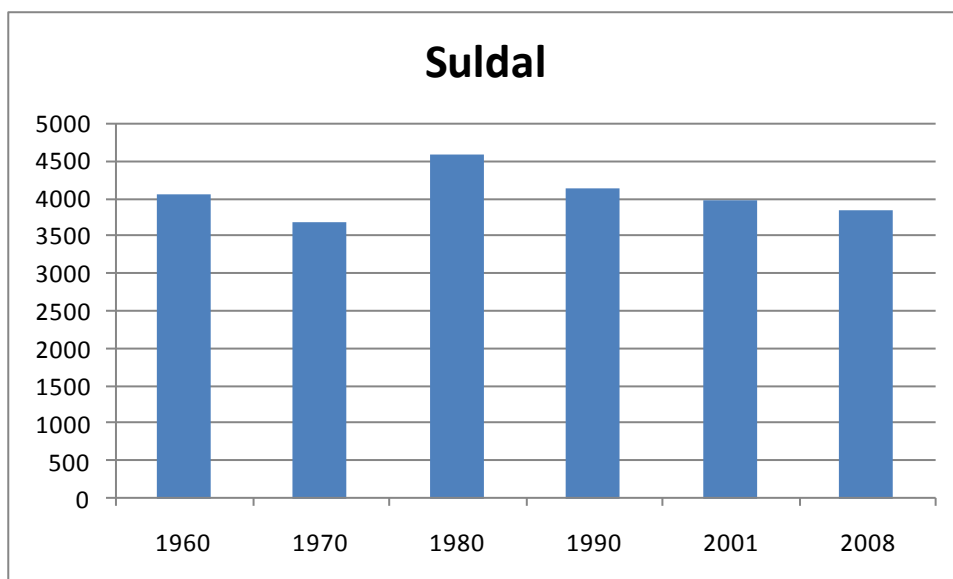

Figur 3.2.6: Mulige uteområder og nytt boligområde i Borhaug (se arkitekter, Gaia Lista og Asplan Viak, 13.05.08)

3.3 Sand, Suldal kommune

3.3.1 Kjennetegn ved Suldal kommune og Sand tettsted

Suldal kommune ligger nord-øst i Rogaland fylke, nesten to timers hurtigbåtreise fra fylkeshovedstaden Stavanger. Sand er administrasjonssenter i kommunen og vokste kraftig fra 1980 til 1990, men har senere vokst langsommere. Kommunen som helhet har hatt reduksjon i folketallet.

Figur 3.3.1: Folketallsutviklingen i Suldal kommune.

Suldal er en av de større kommunene i landet i utstrekning (areal) og har betydelige inntekter fra vannkraftproduksjon (Ulla-Førre anlegget). Primærnæringen utgjør 13,1 %, mens sekundær og tertiærnæringen utgjør henholdsvis 25,9 % og 60,3 % (FoB i 2001).

Sand er et knutepunkt, med hurtigbåtforbindelse til Sauda og Stavanger, og ferge til Ropeid. Dette er viktig for handelsnæringen og turisme.

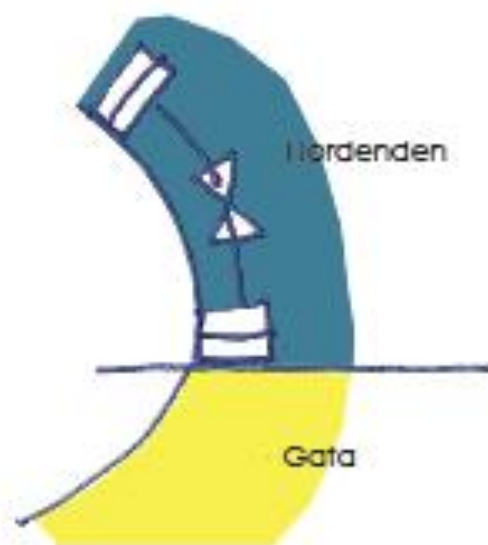
Selv om det etter hvert har blitt planlagt for bevaring av den gamle trebebyggelsen i "strandstaden" Sand, har ikke kommunen brukt store ressurser på bevaring og stedsutvikling tidligere. Som mange andre steder har branner gradvis redusert innslaget av trehus og mer moderne mur- og betongbygg har erstattet disse. I 2006 gjennomførte arkitektstudent Mari Smørgrav en stedsanalyse av Sand der hun tok til orde for å opprettholde skillet mellom Nordenden (fra Torget og fram til Neset) og gata (nedover/sørover mot Suldalslågen, som for øvrig er et karakteristisk trekk i Sand som det til i dag er gjort lite ut av).

Beholde den tydelige fysiske grensen mellom Gata og Nordenden, men aktivisere området i større grad.

De to gjenværende sjøhusene på Sand, Rasmussensjøhuset og Nesasjøhuset, henholdsvis ved Nordendens begynnelse og slutt, knytter sammen det gamle bygningsmiljøet og bidrar til å gjøre Nordenden til et helhetlig område. De er sterke vitner om hva strandstaden Sand ble bygget opp rundt, og minner om stedets opprinnelige karakter.

La sjøhusene binde sammen Nordenden til det området det er, men legg området mer til rette for offentlig bruk.

Figur 3.3.2: Utsnitt fra stedsanalysen til Smørgrav (2006)

Reguleringsplanene for sentrum gir rom for betydelig utvikling av boliger, som det er knapphet på, og nytt sentrumsbygg til forretnings- og næringsformål, og i den forbindelse også ombygging av torget. Dette har det tatt lang tid å bli enige om, og diskusjonen fortsatte også i Ny giv prosjektet. Reguleringsplansituasjonen for hele Sand sentrum består av et lappverk av reguleringsplaner, i alt 5 -6 stykker. Plan for sjøsiden er fra 1981 og den siste for torget er fra 2004. De andre planene er fra 80 årene og fram til 2000. Planen for torget, hvor det er satt i gang arkitektkonkurranse som en del av BLEST prosjektet, ligger sentralt i sentrum. Svært store deler er avsatt til parkering i gjeldende reguleringsplan. I forbindelse med arkitektkonkurransen, hvor det deltar tre inviterte firma, er en blitt bedt om å se fritt på plasseringen av parkering.

Figur 3.3.3: Sand sentrum

3.3.2 Stedsutvikling av Sand tettsted – utfordringer

Suldal som kommune og Sand som tettsted har en tid erkjent at det trengs flere bein å stå på dersom en skal utvikle kommunen. Kommunen har derfor sammen med Rogaland fylkeskommune etablert RUP-prosjektet⁸ "Ny giv for kultur- og reiselivskommunen Suldal". Prosjektet hadde som undertittel: "Utvikling av nye virkemidler for kultur-, reiselivs- og næringsutvikling i en kommune og samtidig utvikling av nye virkemidler for regionen". "Ny Giv" har fem mål (i følge kommunens presentasjon på erfaringsseminaret 5.-6. februar):

- Få til en helhetlig utvikling av tettstedet Sand
- Utvikle nye kulturelle fyrtårn av regional og til dels nasjonal karakter
- Utvikle kulturarbeidsplasser
- Forsterke kulturarrangementene fram mot 2008 og øke antall tilreisende med minimum 25.000 mennesker
- Forbedre serviceholdningene blant innbyggerne, næringsliv og kommune.

Stedsutviklingen i Sand har som mål å skape et attraktivt sentrum for fastboende og besøkende.

De viktigste utfordringene en har i Sand er i følge søknaden om midler fra BLEST-programmet:

Mål og verkemiddel: Stimuleringsmidlar til rehabilitering og vedlikehald av gamle trehus

200.000 vert avsett kvart år til rehabilitering og vedlikehald av trehusbebyggelsen i sentrum. Dette er midlar som huseigarane kan søke om ved ein eventuell oppussing forutsatt at ein følgjer gitte retningslinjer. Me bør arbeida tett saman med byggeskikkutvalet. Me vil syta for nødvendig annonsering og marknadsføring i tillegg til skriftleg materiell. Det er viktig at midlane er av ein slik storleik at dei langt på veg kan oppheve dei meirkostnadene ein rehabilitering/oppussing etter gitte retningslinjer eventuelt medfører. Me foreslår at me kan dekke 1/3 av totalkostnadane inntil 200.000.

Mål og verkemiddel: Gangsti og bru langs nedre del av Lågen.

I forbindelse med den planlagde gangstien og brua langs nedre del av Lågen er det naturleg at Ny Giv kan vera med i prosessen rundt utforming og dei fysiske tiltaka."

"Mål og verkemiddel: Arkitektkonkurranse for Torget og sjøfronten frå Neset til hotellet.

Torget saman med sjøfronten er den mest sentrale møteplassen i kommunesenteret. Ein god og framtidsretta utforming av denne plassen er ein føresetnad for å nå dei måla me ønskjer i forhold til Sand og sentrumsutviklinga. Utforminga av Torget og

⁸ RUP står for **R**egionalt **U**tviklings**P**rosjekt.

sjøfronten bør lysast ut som ein vanleg arkitektkonkurranse eller som ein begrensa arkitektkonkurranse.

De gode møteplassene er en viktig del av arbeidet med å skape framtida til Sand. De gode møteplassene er steder hvor folk møtes på tvers av alder, bakgrunn og andre ulikheter.

3.3.3 Organisering og gjennomføring av stedsutviklingen i Sand

Stedsutviklingsprosessen av Sand sentrum kan deles inn i flere faser:

1. Stedsutvikling som del av løpende kommunal planlegging
2. Stedsutvikling som del av Ny Giv programmet
3. Stedsutvikling basert på BLEST programmet med støtte fra Husbanken
4. Detaljplanlegging og gjennomføring

Reguleringsplanen fra 2004 har ført til debatt, men hjemler tiltak en kan begynne med raskt. Stedsutviklingen i Sand må likevel også ses på som et ledd i den strategisk kommunale oversiktsplanleggingen, ofte kalt samfunnsdelen, i og med at den er koblet til reiseliv og kultur.

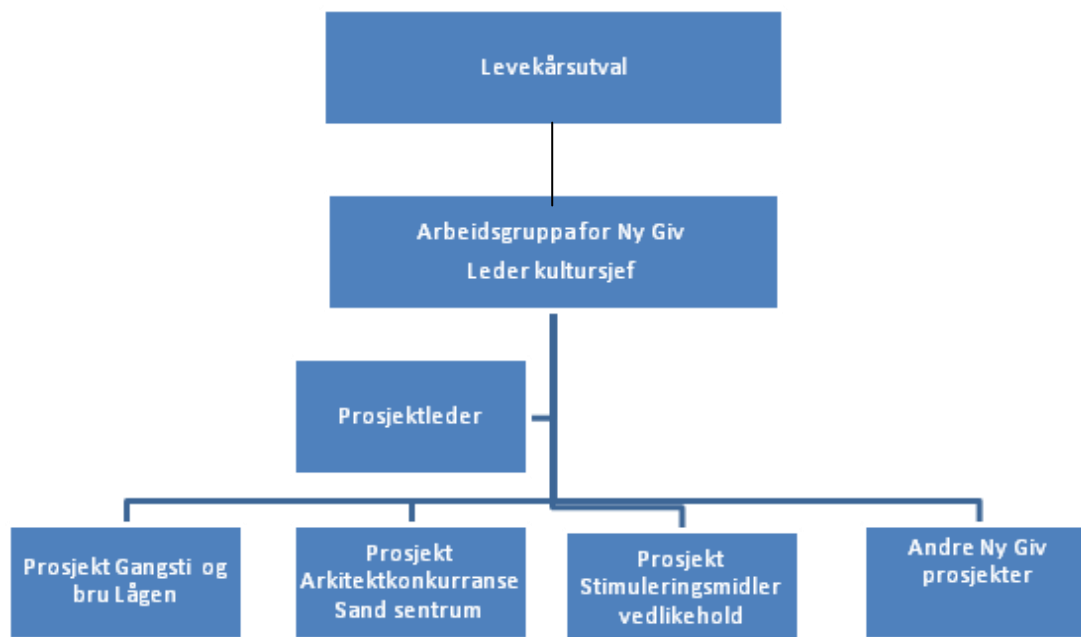
I Ny Giv prosjektet ble det ansatt en prosjektleder høsten 2006 som skulle arbeide 50 % stilling i dette prosjektet, og 50 % stilling i noe som kalles kunstnerprosjektet. Stillingen ble underlagt kulturkontoret. Det ble utarbeidet et omfattende handlingsprogram, "Handlingsplan Ny Giv - 2007 og videre", som i all hovedsak var basert på innspill fra innbyggerne i kommunen og kom fram på en studietur våren 2006 og en idédugnad høsten 2006. I tillegg er det tatt med enkelte tiltak som allerede var under planlegging.

For å lykkes med nyskapninga Ny Giv fremhever Suldal er det viktig å holde oppe inspirasjonen, energien, stolthet, entusiasmen og dugnadsånd. Ny Giv la opp til nyskapende arbeidsprosess, bred deltaking og et spleiselag mellom offentlige og private.

Høsten 2006 ble BLEST-programmet startet, og Husbanken oppfordret kommuner til å søke om midler. Det var god kontakt mellom Suldal kommune og Husbanken (Region vest i Bergen) om søknadens innhold og mulige finansieringskilder (i tillegg til Husbanken). I desember 2006 søker Suldal kommune om 1 million kr. Kommune baserte sin søknad til Husbankens BLEST program på "Ny Giv"s handlingsprogram. Søknaden ble utarbeidet av Ny Givs prosjektleder som arbeider som "kunstlos og tettstadforedrag", i kommunen.

Handlingsplanen for Ny Giv og BLEST-prosjektene ble styrt av levekårsutvalget med kultursjef som administrativ leder. Kommunestyret /formannskap har godkjent budsjettene og organisering. I levekårsutvalget sitter sju politikere. Levekårsutvalget har oppnevnt et arbeidsutvalg for Ny Giv og kultursjefen er leder og prosjektleder er sekretær. I arbeidsutvalget sitter representanter for kultursjef, stabssjef hos rådmann, sentrumsleder, daglig leder reiselivslaget, Sandsgruppa, handel og næring, daglig leder Suldal utviklingsselskap, leder for bygdeutvikling (kommunalt selskap), bygg- og eiendom (kommunal avd.) og Sand grendautvalg (politisk valgt person). Arbeidsutvalget har omtrent 6 møter i året.

For hvert av BLEST prosjektene ble det nedsatt egne prosjektgrupper.

Figur 3.3.5: Organiseringen av Ny Giv og BLEST prosjektet i Suldal kommune i 2006 - 2009.

Ny Giv har lyst ut Stimuleringsmidler i 2007 og 2008. Dette gis til de som planlegger rehabilitering, tilbakeføring eller tilpassing av gamle trehus. Ny Giv vil med disse stimuleringsmidlene sette fokus på de gamle trehusa på Sand. Tiltaket er en del av handlingsplanen for Ny Giv og er et BLEST prosjekt. Det er satt av inntil kr. 200.000,- til formålet i 2008. I tillegg kommer kr. 250.00 i ordinære kommunal i kulturminnevern. I 2007 delte 9 søkere potten. En fagjury på fire personer - repr. fra Suldal kommune v/ bygdeutvikling, repr. fra Ryfylkemuseet, representant frå Husbanken og prosjektleder i Ny Giv - avgjør kven som får midler. Det blir presisert at dette kun er et stimuleringsmiddel til å få rehabiliteringen til å skje. Det er også mulig å søke andre offentlige midler i forbindelse med rehabilitering av gamle trehus. Ordningen blir av de impliserte vurdert til å virke tilfredsstillende, men er som sagt kun et stimuleringsmiddel, siden ettersom rehabiliteringen av husene koster vesentlig mer.

Kulturkroner til gamle hus

Fleire hus i verneområdet, blant andre Karlabuset i Nordenden på Sand får Ny Giv-midler.

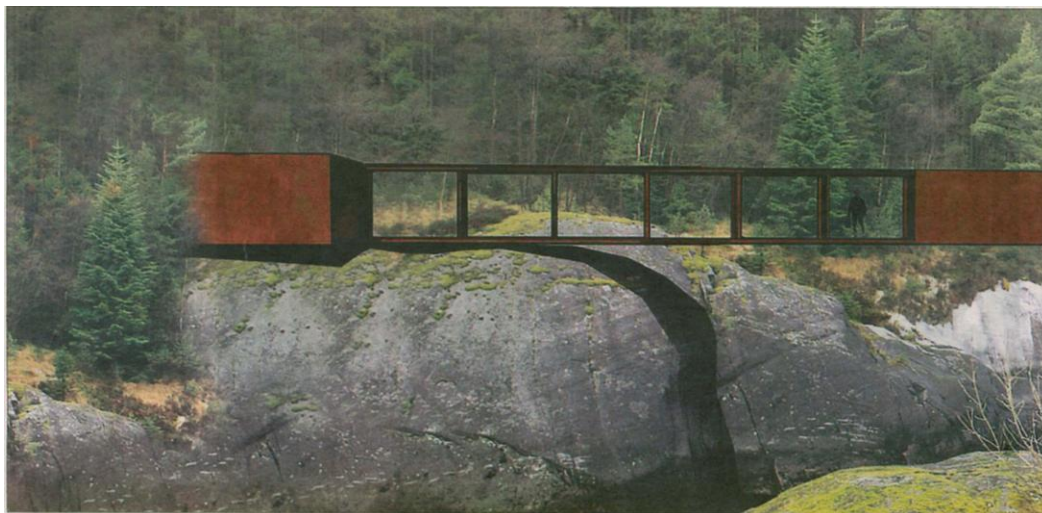
(Faksmile fra Suldalsposten)

Et av målene med bru over Suldalslågen ved Høse er å gjøre naturområdet på andre sida mer tilgjengelig for folk. Suldal er en kommune med mange og flotte turmuligheter, men ofte treng en bil for å komme seg ut i naturen. Ei bru over Høse vil åpne opp et nytt, sentrumsnært, turområde, som mange kan nå til fots. Krava til utforming av brua følger kommunens egne krav om universell utforming – ei utforming som gjør brua tilgjengelig for alle, uavhengig av funksjonsnivå. Bruprosjektet er budsjettert til en million kroner og er et spleiselag mellom kommunen, fylket, statlige tippemidler og midler frå Husbanken.

Arkitekten Sami Rintala (www.samirintala.com) har, sammen med Dagur Eggertsson og Ivan Kroupa, stått for utforminga. Rintala ble i si tid kontaktet først og fremst fordi han tidligere har gjort flere små og spennende prosjekt i utkantstrøk i Norge, eksempelvis i Kirkenes og Kåfjord. Han er kjent for å være flink til å lytte og samarbeide, lete etter rimelige løsninger samtidig som han fokuserer på kvalitet, godt handverk og funksjonell og god estetisk utforming.

Kommunen inviterte til åpent møte i kulturhuset i februar 2008 hvor folk kunne treffe arkitektene som presenterte sine forslag.

I prosjektgruppen sitter Leder i utvalget for landbruk, miljø og teknikk, Kultursjef, Leder i bygdeutvikling og prosjektleder i Ny Giv. I kommunen er det blitt gitt tydelig uttrykk for at dette er et viktig prosjekt, og at man må få ting til å skje slik at det ikke bare blir planer og ideer som man ikke realiserer. Økonomisk mener kommunen at den er avhengig av mer støtte fra Husbanken for å gjennomføre prosjektet.

Figur 3.3.6: Ny bro over Suldalslågen – et av prosjektene i regi av Ny giv-prosjektet i Suldal kommune og Husbankens BLEST-program

Torget er sammen med sjøfronten, den mest sentrale møteplassen i kommunesentret. En god og fremtidsrettet utforming av denne plassen er en forutsetning for å nå de mål kommunen har i forhold til Sand og sentrumsutvikling. Det arrangeres nå en arkitektkonkurranse for utformingen av Torget og sjøfronten.

I forbindelse med fornying av sentrumsområdene har det tidligere vært arrangert en Idédugnad i 2006 med tema "Hvorledes ønsker du at Sand skal se ut?" Deltakerne skulle blant annet markere sine favorittplasser med ballonger (jfr. bildet nedenfor og faksmile fra Suldalsposten neste side).

Spenstige idear for Sand sentrum

Pub på ferjeledden, glas-tak over gata og parkering på taket til meieriet var nokre av tankane som blei lufta under idedugnaden om Sand sentrum laurdag.

BENTE S. ROMSBOTN

Folk møtte talrike opp på kommunehuset for å vera med på idedugnaden om korrleis dei vil at Sand sentrum skal sjå ut framover. Arrangørane hadde laga i stand seks ulike grupper dei 24 fram-møtte kunne melde seg på. Vegard Vandvik heldt ei kort innleiing før tettstadutviklar Jon Låte tok ordet. Han syntte bilete frå Norheimsund, der dei har fått eit flott og innbydande sentrum. Låte meinte at Sand sentrum har eit godt utgangspunkt, og at der er mykje som kan gjerast med foholdsvise enkle grep. Forsamlinga delte seg i grupper og tok ei vandring gjennom Sand sentrum. Dei blei utstyrt med oransje ballongar som dei skulle plassera på den staden dei lika best i sentrum. Langs sjølinja hang der mange ballongar etter kort tid, ikkje minst ved badestranda. Etter å ha sett på sentrum med eit kritisk blikk, noterte dei seg nye idear og gode løysingar. Etter matokta samla gruppene seg og samanfatta tankar, idear og løysingar slik at kvar gruppe kunne presentera sine løysingar. Her er eit utdrag av ideane som kom fram:

Diverse:

- Kloakkproblematikken langs sjøen må ordnast opp!
 - Generelt betre skilting på heile Sand og ved alle innfallsportar, like skilt og gjennomført stil på rekkverk osv.
 - Strandpromenade frå Neset langs sjøen opp til fossen
 - "Blå promenade" frå Neset til øvre Høse (blå lys i bakken)
 - Symjebasseng, vinmonopol
 - Løysa parkeringsproblematikken i sentrum
 - Kaianlegg på Eide – vinterlagringsplass for Brødrene, samt avlastningsplass for båtplassar.
 - Leiligheter i sentrum (over banken, 3. etg. på det gamla hotellet: eldre-leiligheter m/takterasse)
 - Neset/Nordenden
 - Ny molo med innløpet snudd andre vegen ved badestranda
 - Gassgrill v/badestranda, stupebrett, kunstverk, utvida området mot nord (skoging etc)
 - Servicebygg m/toalett og servering (i lag med museet)
 - Tiltrettelegginga for bubilar
 - Kunstnarsenter (Rasmussensjohuset)
- Gata/terget:**
- Gågate
 - Pullertar for å hindra parkering langs gata
 - Gatekjokken, møteplass, internett-kafé
 - Lydsoyle m/informasjon om Sand, infosoyler om bygningar, stader
 - Aktivitetar for ungar i sentrum (bade-plass, leikeplass)

BALLONGAR: Dugnadsgjengen fekk utdelt ballongar som dei skulle plassera på dei plassane dei likte best i sentrum.

- Uteservering, torghandel, bondens marknad
- Båthamna opp mot fossen:**
- Fleire gjesteplassar
- Utbetra kai mot aust (langs elva)
- Fossheim (mini vassdragsmuseum, utstilling, kafé, servicebygg)
- Grillplassar frå båthamna og opp mot fossen
- Laurdagskafé i båthamna
- Området frå Bergekrossen og ned til Garaneset:**
- Betre skilting om kva ein kan oppleva på Sand
- Beplantning langs vegen for å skjula industriområde
- Få opp boksar til hundeskitt
- Festival/messeområde

Elles blei det òg oppfordra til å sjå muligheiter, ikkje berre problem med at ferja forsvinn (brygger, parkering osv.). Vegard Vandvik var svært nøgd over å få så mange innspel. Mykje er rimeleg å gjennomføra, og kan gjerast på kort sikt, mens andre ting må planleggjast over tid. I budsjettet er det sett av midlar til dette formålet for 2007/08. Det vil bli nytt ope møte i januar, der planane vidare vil bli presenterte, og Vandvik håpar at arbeidet med utbetring av sentrum kan ta til allereie våren 2007.

Asbjørn Helgeland presenterte forslag frå fjord/båt/kai-gruppa. Her er ny molo teikna inn ved badestranda og strandpromenade langs sjøen opp mot fossen.

For å engasjere barn og unge ble det gjennomført to uvanlige tiltak. Det ble arrangert "Barnebygg" i 2007 der utfordringen for barna var "Hva slags bygg vil barna ha på torget?". Barna fikk paller til å sette opp et "bygg". Engasjementet var stort (jfr. bildet som viser elevene fra 7. klasse i full sving).

Det andre tiltaket var at 10. klasse fikk lage en film om "Mitt Sand". Denne film"workshop'en" ble gjennomført vinteren 2008. Klassen lagde en egen DVD med kortfilmer fra Sand sentrum og Neset badeplass.

I en idédugnad som vi hadde med klassen, spurte vi om hva som var viktig for å trives i Suldal. Det kom frem at de som ungdommer gjerne skulle ha:

- et sted for ungdom
- svømmebasseng
- mer folkelig kulturtilbud
- variert idrettstilbud
- døgnerferje og bedre kollektivtilbud

På spørsmål om hvor mange som trodde de ville bosette seg i Suldal, var det mindre enn en fjerdedel som sa at de trodde det. Viktig i så fall var:

- Tilbud på varierte arbeidsplasser
- Bolig
- Gode veier
- Gode aldershjem

Suldal kommune ønsker å lage en god plan for kommunesenteret som kan bidra til å få helhet, binde sentrum sammen, skape gode møteplasser og i tillegg gi gode vilkår for en framtidsretta utvikling. I løpet av 2008 ønsker vil man lage detaljerte planer for de tre viktigste områdene i sentrum: Torget, badeplassen/rekreasjonsområdet, i tillegg til sjøfronten. I arbeidet med å få planer for disse områdene har prosjektgruppa i samråd med Husbanken valgt en litt annerledes framgangsmåte. I stedet for å gjennomføre en konkurranse eller

parallele oppdrag, har en valgt en prosess i tre faser som leder kommunen fram mot valg av et konsulentkontor.

Skisse til videre planprosess, er som følger:

FASE 1

→ mai -08 Inviterte landskapsarkitektkontor sender inn referanseprosjekt.

FASE 2

→ mai -08 Tre kontor blir valgt ut til å delta videre i prosessen. De blir bedt om å lage en konseptskisse for Torget, i tillegg til å gi pris for skisseprosjekt for alle de tre oppgavene, samt uttegning av torget. På forhånd vil de utvalde kontora få tilsendt utfyllende informasjon og materiell. Konseptskisse vil bli honorert.

FASE 3

→ juni -08 Et kontor blir valgt.

aug -08 Todagers workshop på Sand for det utvalgte kontoret sammen med prosjektgruppen, referansegrupper med berørte og interessegrupper. Det tas også sikte på å nå frem til barn/unge, kvinner og innvandrere.

aug -08 Folkemøte det utvalgte kontoret presenterer resultatene så langt.

des -08 Frist for kontoret til å levere skisser og lage planer for Torget.

Jan -09 Anbudsrunde med entreprenør.

Vår -09 Byggestart for Torget.

Det er nedsatt en prosjektgruppe som består av stabssjef hos rådmann, repr. fra bygdeutvikling/planavdeling, leder for kommunale bygg og eiendom, kultursjef, repr. fra Husbanken, region vest, prosjektleder i Ny Giv og så har en leid inn jurysekretær fra Stavanger kommune.

De tre områdene vil bli utbygd over tid, men alt våren 2009 starter arbeidet med nytt torg. I løpet av de nærmeste åra ønsker kommunen å gå i gang med utbedring av badeplassen. Når det gjelder sjøfronten, ønsker man framtidsrettede planer som kan bli utviklet over tid.

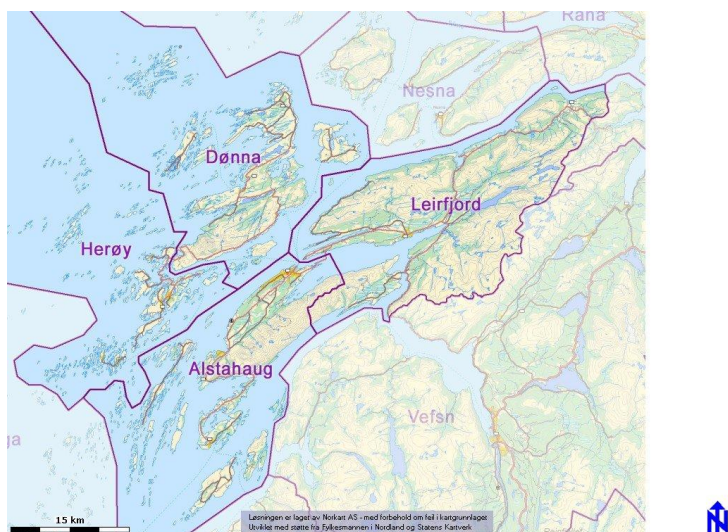
Det vil bli vurdert om en i konkurransegrunnlaget skal beskrive omfanget av byggekostnadene, som det er aktuelt å bevilge for oppgradering av torget, som en ramme. Utbygging kan også foregå i flere faser. Det er allerede avsatt noen midler i kommunens økonomiplan, og en vil vurdere å øke beløpet.

Selve prosjektgjennomføringen av en arkitektkonkurranse om utvikling av sentrumsområdene, har tatt lang tid. Tilsagn fra Husbanken forelå i prinsippet ved årsskifte 2006 – 2007. Våren 2008 blir det gitt uttrykk for at det er blitt tyngde i fremdriften av prosjektet og en realisering nærmer seg. I de tidligere faser skyltes manglende fremdrift flere forhold. Prosjektledelsen er lagt til kulturavdelingen. De har måttet finne sine former for samarbeid med andre i administrasjon siden prosjektet angår andre avdelinger også, særlig planavdelingen. Videre måtte en klarlegge forutsetningene for prosjektet i forhold til foreliggende vedtak og planer. Noe usikkerhet mellom Husbanken og prosjektledelsen har også ført til at en del ting er blitt utsatt.

3.4 Leland, Leirfjord kommune

3.4.1 Kjennetegn ved Leirfjord kommune og Leland tettsted

Leirfjord kommune i Nordland fylke er en del av Sandnessjøregionen, eller HALD regionen (kommunene Herøy, Alstahaug (med Sandnessjøen), Leirfjord og Dønna). Leland som er kommunesenteret i Leirfjord, ligger ved RV 17 ca. 15 minutters biltur nord for Sandnessjøen. Tilgjengeligheten til Sandnessjøen ble kraftig forbedret da Helgelandsbrua sto ferdig i 1991. I dag er det ca. 50 minutters kjøring østover langs RV 78 til Mosjøen. I framtida kan denne turen bli redusert til ca. 35 minutter etter at Tøntunnelen står ferdig. Endelig er det ca. 85 km og 70 minutters kjøring til Mo i Rana nord- og østover via Nesna (eventuelt via Hemnesberget). På denne strekningen er det en fergeforbindelse Levang-Nesna (eventuelt Leirvika-Hemnesberget). Leirfjord ligger med andre ord sentralt plassert på Helgeland.

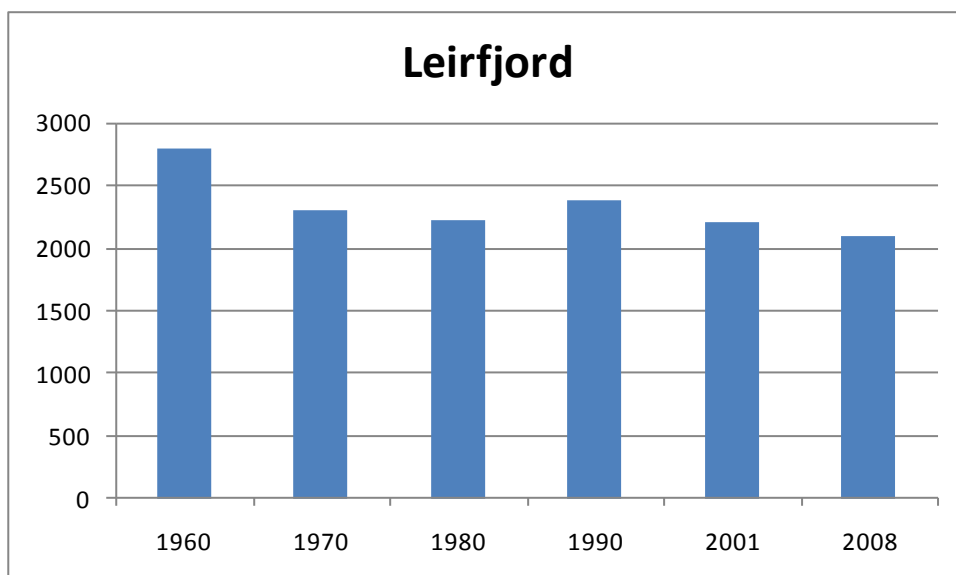

Figur 3.4.1: Leirfjord ligger sentralt på Helgeland

Figur 3.4.2: Helgelandsbrua knytter Leirfjord til Sandnessjøen.

Folketallet i Leirfjord har variert over tid. Det sank fra 1960 til 1980, men steg igjen på 1980-tallet. Fra 1985 til 2000 sank befolkningen med 192 personer, men 106 av denne reduksjonen kom i 1997-1999. I 2001 var det 2206 innbyggere, mens det 1.1.2008 var 2090. Dette er en nedgang på 5,3 %. De sentralt beliggende kretsene Leland og Leines ved Helgelandsbrua, samt Ulvang, har økt sitt folketall, mens de mer perifere kretsene som Fagervika, Bardal og Sundøy har hatt nedgang.

Figur 3.4.3: Befolkningsutviklingen i Leirfjord (FoB 2001, SSB 2008)

Kommunesenteret Leland er en av ti kretser i kommunen og har om lag 500 innbyggere, men er ikke definert som tettsted i henhold til SSBs definisjon. Dette er egentlig overraskende, men skyldes trolig at det akkurat er for stor avstand mellom Leland sentrum og boligområdene Bjørsvika og Simsøhøgda.

Næringsstrukturen er preget av en høy andel sysselsatte i primærnæringen, 13,3 % mot 6,4 % i Nordland som helhet. En høy andel, ca. 36 %, er sysselsatt i offentlig forvaltning, og kommunen er største arbeidsplass.

3.4.2 Stedsutvikling Leland – utfordringer

Sommeren 2001 utarbeidet Leirfjord kommune kommuneplan, strategisk del, for perioden 2002-2013. Visjonen for kommunen er (Leirfjord kommune: 2001:5):

Leirfjord skal være en god kommune å bo i for alle innbyggere og attraktiv for tilflytting og næringsutvikling.

Kommunen baserte det praktiske arbeidet sitt på fire hovedmålsettinger og sju strategier. Hovedmålsettingene var:

1. Stabilisere og øke bosettingen
2. Legge forholdene til rette for et mangfoldig og variert næringsliv
3. Ha et godt og stimulerende oppvekstmiljø
4. Styrke arbeidet med å forvalte og utnytte ressurser.

Når det gjelder bosettingen, så innebærer planen at en skulle legge til rette for økt bolyst i kommunen. Når det gjelder oppvekstmiljø, ville utvikling av positiv identitet og trivsel være viktig. En ønsket også å forbedre forholdene for idrett og kultur og planla flerbrukshall og kulturhus.

Leland ligger på begge sider av riksveg (RV) 17. Det er mange avkjørsler på strekningen. Det er dagligvarebutikk på begge sider av vegen. Skolen og den nye flerbrukshallen ligger nord for riksvegen, mens kommunehuset, omsorgssenteret og kirken ligger sør for vegen. Skiltet hastighet gjennom Leland er 50 km/t. På grunn av fotgjengerkryssinger opplever stedets befolkning utrygghet og avkjørselsforholdene har ført til kollisjoner. En stor utfordring er å få gjennomfartstrafikantene til å forstå at de kjører gjennom et tettsted. Dette er en generell utfordring i Norge, jfr. rapporten Statens vegvesen gav ut i 2003 om miljøgater som er et virkemiddel for å få bedret trafiksikkerheten samt forskjønne veger og deres nærmeste omgivelser.

Figur 3.4.4: Leland sentrum (sett fra nord t.v. og fotografert i retning Helgelandsbrua t.h.)

I tillegg til trafiksikkerhetsutfordringen og behovet for å gjøre riksvegen om til en tettstedsveg/gate i fysisk forstand, så er Leland preget av næringsbygg med stort parkeringsareal rundt bygningene. Hver tomt utgjør tilnærmet et kvartal der det meste av arealet er parkeringsplasser eller tomt⁹. Behovet for parkeringsplass er mye mindre enn tilbudet. Inntrykket en får av Leland er at det er uferdig. Potensialet og behovet for fortetting er stort. På den positive siden er den nye flerbrukshallen og den renoverte skolen.

⁹ Det amerikanerne kaller SLOAP; "Space left over after planning"

Etter at Helgelandsbrua sto ferdig, og særlig etter at bompengebetalingen falt bort i 2005, har butikkene på Leland fått merke konkurransen fra Sandnessjøen. Når folketallet i Leland også er lavt, blir ikke etterspørselen stor nok, noe som gjør at halve Norlandsenteret står tomt. Restauranten er stort sett stengt og noen av butikkene er lagt ned mens andre har redusert åpningstid. På andre siden av riksvegen driver COOP også butikk og kafé. For å opprettholde et levedyktig senter kan det se ut som at virksomhetene i Leland burde se på hva de kunne oppnådd sammen i konkurransen mot Sandnessjøen og Mosjøen.

3.4.3 Organisering og gjennomføring av stedsutviklingen i Leland

Stedsutviklingen i Leirfjord har hatt tre faser:

1. Stedsutvikling med bistand utenfra – initiativ for revitalisering
2. Løpende planlegging supplert med BLEST-midler
3. Gjennomføring.

Stedsutviklingen i Leland var knyttet til trafiksikkerhetsproblematikk i forbindelse med RV 17 fra 2001 og fram til kommunen fikk en forespørsel fra NTNU-studentene Barth og Slinde høsten 2005. Det finnes ingen arealdel til kommuneplanen, eller kommunedel- eller reguleringsplan for Leland, som beskrev behovet for stedsanalyse eller stedsutvikling. Kommunens behov for å forbedre situasjonen på Leland som en del av politikken for å øke bolysten, forbedre oppvekstmiljøet for barn og unge, var imidlertid godt politisk forankret. Da studentenes tilbud kom, så kjente ordføreren og administrasjonen sin besøkestid og engasjerte Barth og Slinde.

Studentene gjennomførte en grundig prosess der de hadde møter med kommunestyret, teknisk etat, næringslivet og skolen. I tillegg arrangerte en åpne folkemøter med representanter fra velforeninger, andre foreninger, lag og organisasjoner. Barth og Slinde oppsøkte også studenter fra Leirfjord i Trondheim og intervjuet disse om hjemkommunen og Leland. Stedsanalysen var profesjonelt utført og masteroppgaven hadde en rekke forslag til forbedringer i Leland for eksempel miljøgate med spesiell lyssetting av gata, bedre kontakt mellom kaia/"gamle Leland" og sentrum, flere boliger i sentrum og høyere bygninger enn dagens 1 ½ etasjes forretninger og lagerbygg, og park rundt Norlandssenteret der beken kunne åpnes.

Husbanken gjorde Leirfjord kommune oppmerksom på at de kunne søke støtte fra Husbanken til stedsforbedrende tiltak. Kommunen søkte om 1 mill. kr til et prosjekt om rydding og beplantning langs RV 17 gjennom Leland med total kalkyle 3,1 mill.kr. Husbanken innvilget 300.000,- kr til prosjektet. Sommeren 2006 ble BLEST startet og Husbanken måtte finne egnede prosjekt. Stedsutvikling i Leirfjord var et slikt prosjekt og Husbankens prosjektansvarlig fra Husbanken (Region sør) og Husbankens ansvarlig i regionen (Husbanken Bodø), som senere sluttet, besøkte Leirfjord i august 2008. Husbanken oppfordret Leirfjord kommune til å søke om ca. 1 mill. kr og dette gjorde kommunen sent 2006.

– Leland preges av tilfeldig planlegging

Etter ei uke på Leland slår to arkitektstudenter fast at stedet preges av tilfeldig planlegging.

Av Tor Martin Lohne Nordaas

For første gang har de to arkitektstudentene

Arkitektstudentene Håvard Slinde og Fredrik Thomas Barth er arkitektstudenter ved NTNU i Trondheim, og skal skrive diplomoppgave i oktober. Som en del av utdannelsen studerer de hvordan Leland i Leirfjord kan bli tryggere, vakrere og mer framtidigrettet. Studentene gjør jobben gratis.

Sist uke var det folkemøte, og ideene var mange. Mandag ble det holdt oppsummeringsmøte. Studentene står fast at Leland bør for mye preg av tilfeldigheter, der husene står huller til huller uten sammenheng.

– Det virker ustrukturert, og man mangler en klar plan for hvordan man ønsker at Leland skal være. Tilfeldigheten har rådet, og man har fått lov til å bygge kun i kraft av at man hadde lyst, sier Slinde og Barth.

De mener Leirfjord kan tjene på å

legge positive begrensninger, og være mer nøye med hvordan stedet blir utformet i framtida. Slinde og Barth har brukt mye tid på å snakke med folk, fra skolebarn til pensjonister.

– Nevner det samme

– Vi har ikke hørt så mye vakkert om selve Leland sentrum, men det er helt klart at folk trives i kommunen. Dere bor midt i rekreasjonen, med fantastisk natur. Utfordringen er å få ting til å passe sammen, sier arkitektstudentene.

De har merket seg at ung og gammel tenker mye likt i Leirfjord.

– De yngste og de eldste nevner de samme problemene og ønskene, og det tyder på at dette er diskusjoner som har gått over år. Vi har inntrykk av at ønskene og viljen er større enn realiteten her. Det er klart at Leland har et problem når Nordlandsteleret rømmer. Men nå virker det som at Leirfjord ønsker å lage en helhetlig plan, sier Slinde og Barth.

Flyter for mye
Leirfjord må bli tettere til å ut-

UTFORDRINGER I MØTE: Arkitektstudentene Håvard Slinde (t.h.) og Fredrik Thomas Barth har tilbrakt ei uke i Leland i Leirfjord. Inntrykket er at sentrum er tilfeldig sammenrørt, mens naturen rundt er fantastisk. I oktober legger studentene fram sitt forslag til framtidig byplan for Leland.

(Foto: Tor Martin Lohne Nordaas)

nytte mulighetene som bor i at Leland ligger midt mellom alt. En ide er å senke farten gjennom Leland, både av trygghets- og profitthensener.

– Det er helt klart viktig å gjøre Leland tryggere, men det er ei utfordring å få bilistene til å stoppe. Trafikken flyter for mye, og folk gidder ikke snu når de først har

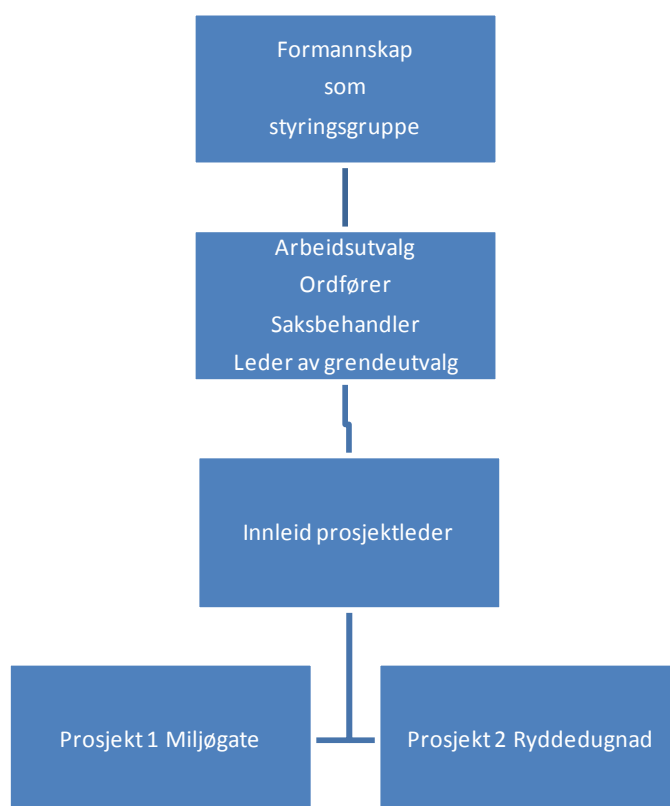
kjørt igjennom. Da er veien kort videre til Sandnessjøen eller Mo-sjøen, sier arkitektstudentene Håvard Slinde og Fredrik Thomas Barth.

Figur 3.4.5: Strategidiagram 2 – bedre kontakt mellom sentrum og kaia (der sjøboden ligger) (Barth og Slinde, 2006)

I løpet av 2007 gjorde imidlertid ikke kommunen noe konkret. Formannskapet ble opprettet som styringsgruppe og det ble etablert et arbeidsutvalg under ledelse av ordføreren med deltakelse av kommunens administrative saksbehandler og lederen av grendeutvalget i Leland. Tilsagnbrevet fra Husbanken kom i november 2007 like før budsjettet for 2008 skulle behandles. Leirfjord måtte derfor sette av midler i sitt budsjett til prosjektet miljøgate. Deler av midlene fra kommunen er omdisponering av midler som er en del av flerbrukshallprosjektet som ligger nært RV 17 og faller innenfor miljøgateprosjektet. Miljøgateprosjektet har støtte i hele kommunestyret. Budsjettet for kommunen ble vedtatt 14

mot 5 stemmer all den stund opposisjonen foreslår sitt eget budsjett (som imidlertid også inneholdt støtte til miljøgateprosjektet).

Figur 3.4.6: Organiseringen i Leirfjord (betegnelsen prosjekt 1 osv er min, ikke kommunens og det er også flere enn to prosjekt)

I februar 2008 har kommunen gått i gang med å organisere gjennomføringen av prosjektet. Arkitekt Hamre i Mo i Rana er engasjert til å planlegge og prosjektere miljøgata og det skal være ferdig i november 2008 (forprosjektet i august og endelig prosjekt i november). Atle Johansen, Høyer AL, er engasjert til å være prosjektleder og skal styre Hamre og ellers gjennomføre de nødvendige prosesser i prosjektet. Hamre og Johansen er godt kjent med kommunen og arbeider allerede med den nye flerbrukshallen og ombygningen av ungdomsskolen.

Det var en betydelig folkelig deltakelse i studentenes arbeidsprosess. Kommunen ser nå for seg at folks deltakelse i prosjektet vil bli knyttet til den lovregulerte muligheten til deltakelse i henhold til plan- og bygningsloven i forbindelse med behandling av reguleringsplanen for miljøgata. I tillegg ønsker en å få til dugnad i forbindelse med rydding og beplantning langs RV 17. Grendeutvalget er tiltenkt en rolle i organisering og gjennomføring av dette.

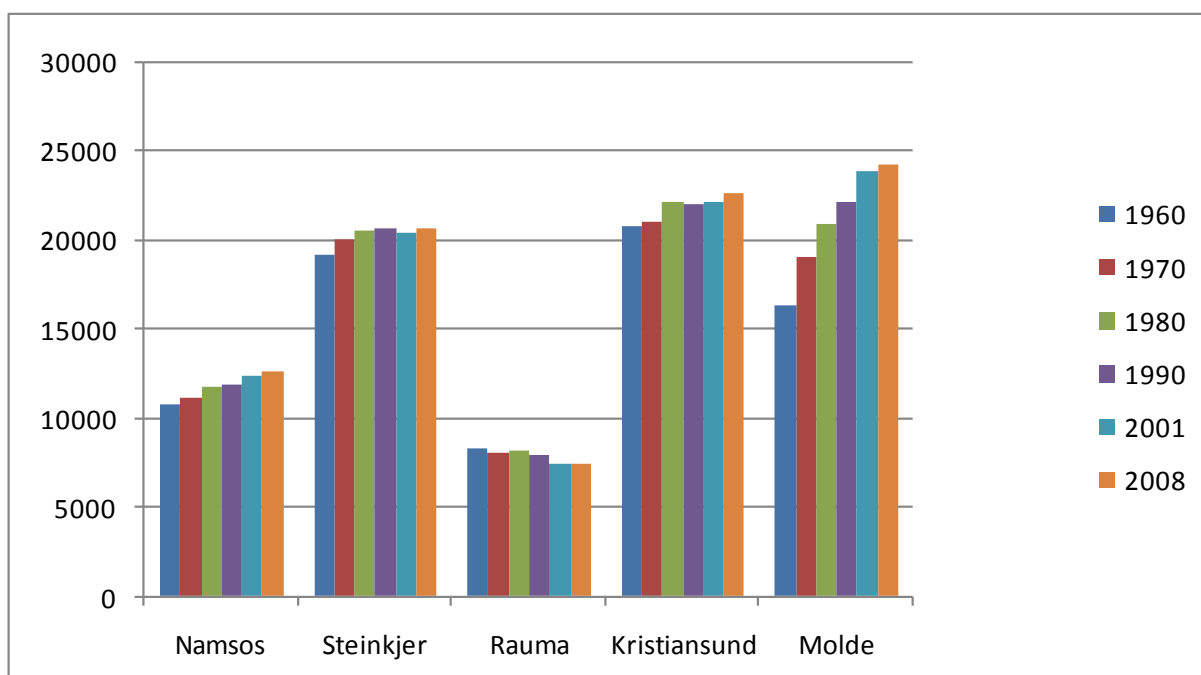
Figur 3.4.7: Oppussing av gammel sjøbod i regi av båtforeningen

4 HOVEDPROSJEKT – NETTVERK AV GJENREISNINGSBYER I MIDT-NORGE

4.1 Kjennetegn ved gjenreisningsbyene

Våren 1940 bombet den tyske invasionsstyrken 23 byer og tettsteder i Norge. Narvik og Elverum er kanskje de mest kjente, men det var flere både i nord, i vest og i innlandet, for eksempel Otta. Det ble opprettet et kontor "Brente steders regulering" (BSR) under ledelse av professor ved NTH¹⁰, Sverre Pedersen, som foresto planleggingen av gjenreisningen av disse byene og tettstedene. Byene ble bygd opp på kort tid og fikk ensartet form og betegnelsen gjenreisningsbyer.

Gjenreisningsbyene i dette nettverksprosjektet skiller seg i stor grad ut fra de fire andre tettstedene omtalt foran. Namsos, Steinkjer, Molde og Kristiansund er betydelig større og alle ser seg nok ikke som småbyer. Åndalsnes i Rauma kommune er mindre, men likevel større enn stedene beskrevet foran.

Figur 4.1: Befolkningsutviklingen i gjenreisningsbyene (FoB 2001, SSB 2008)
(Kristiansund er Frei og Kristiansund)

Bortsett fra Rauma opplever ikke byene nedgang i folketallet, men Steinkjer har opplevd stagnasjon og omstilling. Også byer av denne størrelsesorden trenger et best mulig "image" for å kunne være attraktive som arbeids- og bosted for folk. Det er færre søkere til stillinger

¹⁰ NTH er Norges Tekniske Høgskole som i dag er en del av Norges Teknisk Naturvitenskapelige Universitet, NTNU

som krever høy kompetanse i disse byene, enn det er til tilsvarende stillinger i de største byene.

Alle steder er opptatt av sin historiske arv. 2.verdenskrig preget mange norske byer og steder, særlig de som ble bombet. Disse byene/stedene er derfor opptatt av å formidle dette og ikke minst konsekvensene av bombingene for gjenreisningen i etterkrigstiden og byutviklingen i våre dager.

Namsos, Steinkjer, Åndalsnes, Kristiansund og Molde har relativt sett bedre planleggingskapasitet og bredere kompetanse enn de øvrige hovedprosjektkommunene¹¹. De er slik sett mer sjøhjelpne i stedsutviklingsspørsmål. Likevel er det som regel en fordel å samarbeide med andre når en står overfor spesielle problemstillinger/utfordringer, som det å være en gjenreisningsby er.

4.2 Utfordringer for gjenreisningsbyene

Byenes utfordring er knyttet til byenes endring over tid. Fra å være ansett som moderne med brede gater og nye hus, har forfallet begynt og nye krav til forretningers størrelse og beliggenhet, ført til utflytting av virksomheter og behov for oppussing. Byenes utfordring knyttet til gjenreisningsbebyggelsen kan oppsummeres i fire punkt:

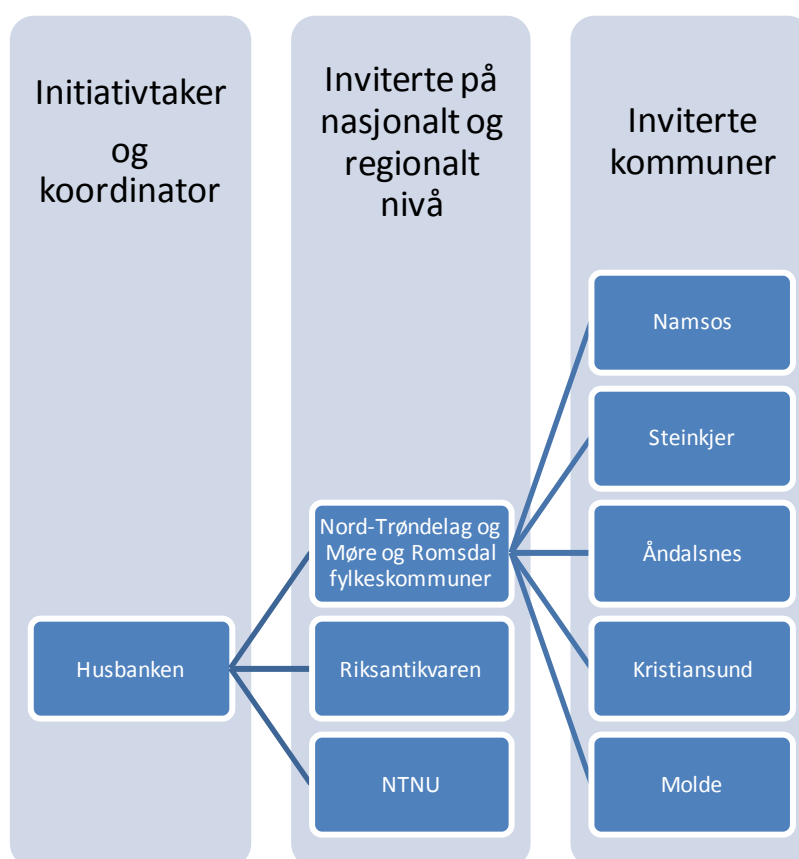
1. Vedlikehold av murhusene. Husene er vanskelige å rekonstruere, reparere eller vedlikeholde med mindre en kjenner nøyaktig pussammensetning. Riksantikvaren mener det er viktig å bevare mineralittpussen og få fram håndverkere med kompetanse på pussteknikk.
2. Byutvikling (plan- og byggesaksbehandling) i gjenreisningsbebyggelsen. Hvordan skal en forvalte denne bygningsarven? Skal en tillate endringer i fasader, bygningsform eller bygningsvolum? Det er behov for retningslinjer for utviklingen av områdene med planbestemmelser. Steinkjer kommune har for eksempel utarbeidet en estetisk veileder. Foreløpig ser den ut til å ha forbedret byggesaksbehandlingen og gjort tiltakshaverne mer lydhøre.
3. Oppdatere kunnskapen om kulturarven. Siden det er to generasjoner siden 2.verdenskrig, er det behov for å oppdatere kunnskapen om arven som gjenreisningsby. Både politikere og administrasjon, samt gårdeierne har behov for mer kunnskap om kulturarven en forvalter.
4. Formidling av kulturarven. Også befolkningen generelt og kanskje spesielt ungdommen har behov for å kjenne byenes/stedenes historie. Det handler om å bli stolt av og glad i stedets/byens sætrekk.

Utfordringene krever både faglige og økonomiske ressurser. Da er det logisk å samarbeide med andre byer i samme situasjon med en selv. Dette var bakgrunnen for at byene gikk inn i et nettverkssamarbeid i Midt-Norge.

¹¹ Det går vel trolig to skiller blant de involverte byene og tettstedene. De største har bredest sammensatt administrasjon, Rauma og Farsund har trolig noe mindre bredde og kapasitet enn de største byene, men de har klart mer enn de fire minste kommunene.

4.3 Organisering og gjennomføring av nettverksprosjektet

Steinkjer var med i Tettstedsprogrammet og hadde et paraplyprosjekt kalt Attraktive Steinkjer. Et underprosjekt var "Gjenreisning av sentrum". Det ble holdt et seminar og en utstilling i Steinkjer i 2004 der Husbanken (Region Midt-Norge), som ble kontaktet av Steinkjer kommune, var medarrangør og deltaker. Som et resultat av dette seminaret tok Husbanken (region Midt-Norge) initiativ til at det ble dannet et nettverk mellom gjenreisningsbyene i Midt-Norge i juni 2006. Medarrangør var Møre og Romsdal og Nord-Trøndelag fylkeskommuner og Riksantikvaren. Byene Namsos, Steinkjer, Åndalsnes, Kristiansund og Molde ble invitert. Husbankens saksbehandler fungerte som koordinator for nettverket fra oppstarten i 2006.

Figur 4.2: Organiseringen ved oppstart av nettverket i 2006

I Trondheim-seminaret i 2006 gjorde Husbanken det klart at Kommunal- og regionaldepartementet (KRD) hadde bedt Husbanken om å ha et forsterket fokus på stedsforming og stedsutvikling i små og mellomstore byer og tettsteder som en del av sitt ansvar for god byggeskikk. På seminaret presenterte en BSR og hver bys utfordringer. Husbanken fortalte hvordan de ønsket å samarbeide i nettverket, blant annet med kunnskapsoppbygging og verktøyutvikling, og at det kunne gis tilskudd til kompetanseutvikling og høy låneutmåling til prosjekter med høy kvalitet. Det ble enighet om

at seminarer skulle gå på omgang og at det første skulle være i Åndalsnes i februar 2007, mens det andre skulle være i Steinkjer i september.

Husbanken (Region-Midt) meldte Gjenreisningsnettverket som et aktuelt BLEST-prosjekt da de høsten 2006 fikk forespørsel om aktuelle støtteverdige prosjekt. Det ble satt av 1 mill. kr til nettverket i BLEST-programmet, hvorav 100.000,- kr skulle gå til koordinatorrollen, som Husbanken lyste ut på samlingen i Åndalsnes. De øvrige midlene skulle gå til konkrete prosjekt etter søknad. Husbanken delte ut en informasjonsfolder på seminaret i februar 2007 der søknadsfristen ble satt til 1. april. Tre prosjekter fikk støtte; et i Namsos (Fokusbygget), brannstasjonen i Steinkjer og Vågekaia (gangbane og lyssetting) i Kristiansund.

I Åndalsnes hadde nettverket verksted om utviklingen av tettstedet. På samlingen i Åndalsnes fikk for øvrig deltakerne informasjon om BLEST-programmet av en av programkoordinatorene. Men i Husbankens (Region Midt-Norge) egen presentasjon av de prosjektene som fikk støtte ble ikke BLEST-programmet nevnt selv om BLEST-programmets initiativtaker, Regional utviklingsavdeling i Kommunal- og regionaldepartementet, er oppgitt som kilde for midlene. Dette skyldtes trolig at den offisielle oppstarten først skjedde i august 2007.

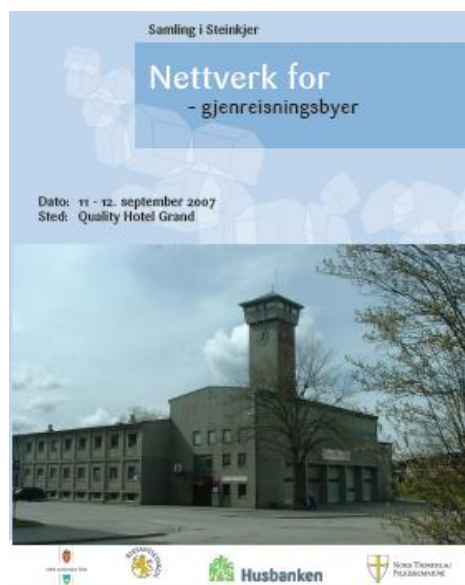
Både Steinkjer og Kristiansund søkte om å få koordinatorrollen og Husbankens programkoordinatorer i Drammen, vurderte søknadene og valgte Steinkjer. På seminaret i Steinkjer i september fikk koordinatoren fra Steinkjer kommune overlevert stafettspinnen av Husbanken i form av et pussebrett. Husbankens rolle som fødselshjelper for nettverket var dermed et tilbakelagt stadium og nettverket skulle nå klare seg selv. Støtten til koordinatoren utgjør ca. en 20 % stilling.

Programmet for seminaret i Steinkjer hadde, en byvandring som i Åndalsnes, men i tillegg et åpent kveldsmøte om temaet, der det deltok ca. 50 personer utenfor nettverkets egne rekker. Utdrag av programmet er vist nedenfor med blant annet bilde av brannstasjonen. Det var også et "bytor" der alle byene presenterte problemstillinger og nyheter om gjenreisnings av felles interesse. Også Bodø kommune deltok på denne samlingen.

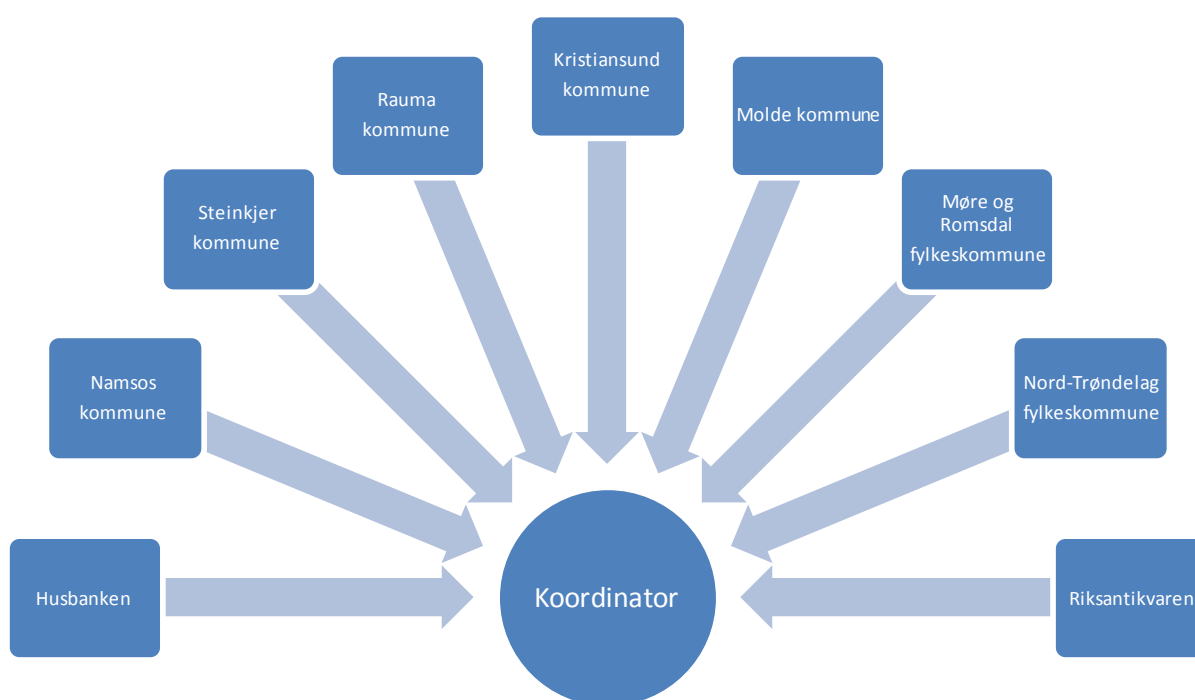
Tirsdag 11. September

Møteleder: overarkitekt Grete Sildnes, Nord-Trøndelag Fylkeskommune

12.30	Lunsj
13.30	Velkommen v/ordfører Per Sverre Rannem, Steinkjer kommune og seniorrådgiver Solveig Kornstad, Husbanken
14.00	Estetisk veileder v/arkitekt Egil Stensheim, Steinkjer kommune
14.45	Rehabilitering av gjenreisningsbebyggelsen • Etterisolering • Fasadeoppussing v/seksjonssjef Harald Ibenholdt, Riksantikvaren
15.30	Påuse
15.45	Rehabilitering av mineralittpuss v/ing. Egil O. Laastad og byggeleder, Betong Consult AS
17.00	Slutt
18.00	Utstilling åpner
19.00	Åpent kveldsmøte. Tema: Sverre Olsen og gjenreisningsbebyggelsen v/prosjektleder Robert Øfsti
21.00	Middeg

Mens Husbanken var koordinator var det de som bisto den kommunen som arrangerte seminaret og som "trakk i trådene" selv om den enkelte arrangør hadde stor grad av frihet til å utforme seminarets innhold. Alle de inviterte hadde samme forhold til koordinatoren. Og Riksantikvaren var på samme nivå som Husbanken, som ytre etat til et departement (riktignok Miljøverndepartementet og ikke Kommunal- og regionaldepartementet). Etter at koordinatoren ble plassert i en av kommunene, ble det slik at alle har sin andel i vedkommende og kan påvirke hvordan rollen utøves (derav pilene fra de ulike deltakerne i nettverket inn mot koordinatoren). Men det er ute hos deltakerne i nettverket at koordinatoren finner ressursene til å gjennomføre de tiltak nettverket blir enige om.

Figur 4.3: Organiseringen etter at koordinatorrollen var overført til en av kommunenes representanter

Det fjerde seminaret i regi av nettverket gikk av stabelen i februar 2008 i Kristiansund. Siden Kristiansund også deltar i et kultur-nettverk kalt 9 byer i Midt-Norge var 2/3 av programmet felles med dette nettverket. Gjenreisning som kulturfenomen var hovedtema. I den delen av programmet som kun var for gjenreisningsnettverket var det byvandring, praktisk oppgave (verksted som i Åndalsnes) og et innlegg om vegen videre av koordinatoren. Det var ikke kontakt mellom koordinatoren og arrangørene i Kristiansund kommune omkring programmet for dette seminaret.

På dette seminaret ble Steinkjer og Kristiansunds planer om å opprette et nasjonalt senter for gjenreisning(sbyene)/gjenreisningsarkitektur presentert. Steinkjer kommune har på en måte kommet lengst siden de, i samarbeid med Nord-Trøndelag fylkeskommune, hadde opprettet et prosjekt med dette for øye. Dette senterprosjektet var noe prosjektlederen i Steinkjer har hatt tanker om før gjenreisningsnettverket ble opprettet i 2006. Både Kristiansunds- og Steinkjermiljøet har med andre ord jobbet parallelt i nettverket og med et senterprosjekt.

Gjenreisningsnettverket møtes neste gang i Namsos i september 2008. Der vil byutvikling med arkitektkonkurranse i forhold til gjenreisningsbyen være et av temaene. Dette har også vært aktuelt i Molde. I forberedelsene til dette seminaret har det vært mye kontakt mellom arrangør og koordinatoren.

Koordinatoren tok på møtet i Kristiansund opp hva som skulle være framtida til nettverket og han mente at

- Å bygge kunnskap om gjenreisningen var viktigst
- Å utvide nettverket til å omfatte flere av de 23 (27) byene/stedene kunne være aktuelt
- Fylkeskommunene og Riksantikvaren burde avklare hvilken rolle de skulle ha
- Et senter for gjenreisningsarkitektur kunne være en ressurs for nettverket og muligens endre koordinatorens rolle.

Nettverket fikk bevilgning fra BLEST-programmet også for 2008.

5 SURVEYUNDERSØKELSEN

5.1 Fremgangsmåte

Ved hjelp av prosjektlederne for de fem hovedprosjektene samlet en inn e-post adresser til de som har vært mest sentrale i prosjektarbeidet i de fire stedene og i nettverket av gjenreisningsbyer.

Deltakerne ble sendt en e-post og henvist til et nettsted der de kunne svare på spørsmål om prosjektene sine i BLEST-programmet samt en del bakgrunnsspørsmål.

5.2 Resultater

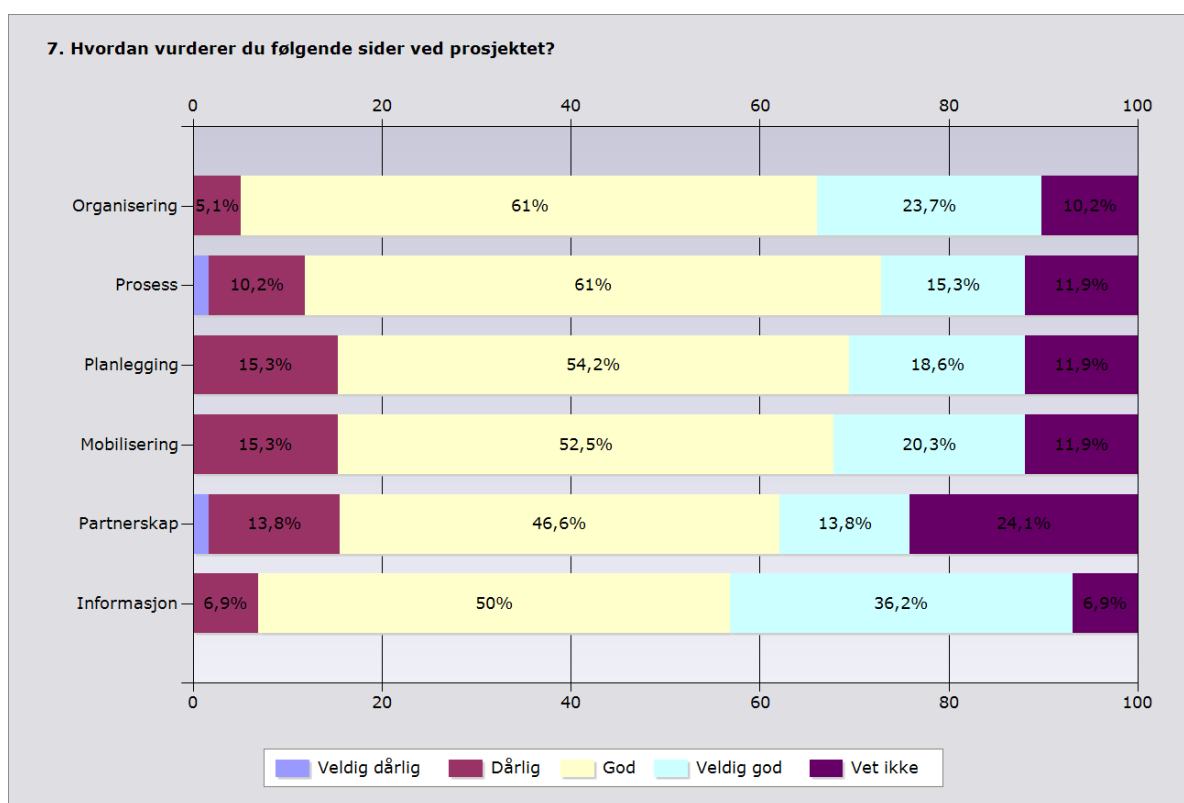
I alt 68 av 117 svarte på spørsmålene. Det er en svarprosent på 58 %. Det må anses som relativt godt for denne typen undersøkelser, men samtidig er dette personer som er sterkt involvert og slik sett sikkert føler et ganske stort ansvar for prosjektene og dermed også for å svare. Ut fra en slik betraktning skulle en ønske at svarprosenten hadde vært enda høyere. Den største svakheten med surveyundersøkelsen er nok at antall respondenter fra de ulike prosjektene er så vidt ulikt. Dette skyldes at en ikke er kommet like langt alle steder, noe som gjør antall deltakere som er involvert forskjellig. Vi velger derfor å presentere noen resultater samlet for alle respondentene uavhengig om de var med i stedsutviklingsprosjekt eller nettverket. Det presenteres videre noen få resultat der en skiller nettopp mellom stedsutviklingsstedene og nettverkbyenes deltakere. På grunn av det som er sagt over splitter vi ikke opp resultatene på de ulike stedsutviklingsstedene.

Generelt kan en si at kjønnsfordelingen er noe jevnere i stedsutviklingsprosjektene (56 % M – 44 % K) enn i nettverket av gjenreisningsbyer (63 % M – 37 % K). Gjennomsnittsalderen er også lavere i stedsutviklingsprosjektene – 56 % var 46 år og eldre – enn i nettverket – 81 % var 46 år og eldre.

Deltakerne ble spurt hva de syntes om ulike aspekter av prosjektets planlegging og gjennomføring og svarte som vist i figur 5.1. Her ser en at en er mest fornøyd med organiseringen og minst fornøyd med samarbeidet med andre.

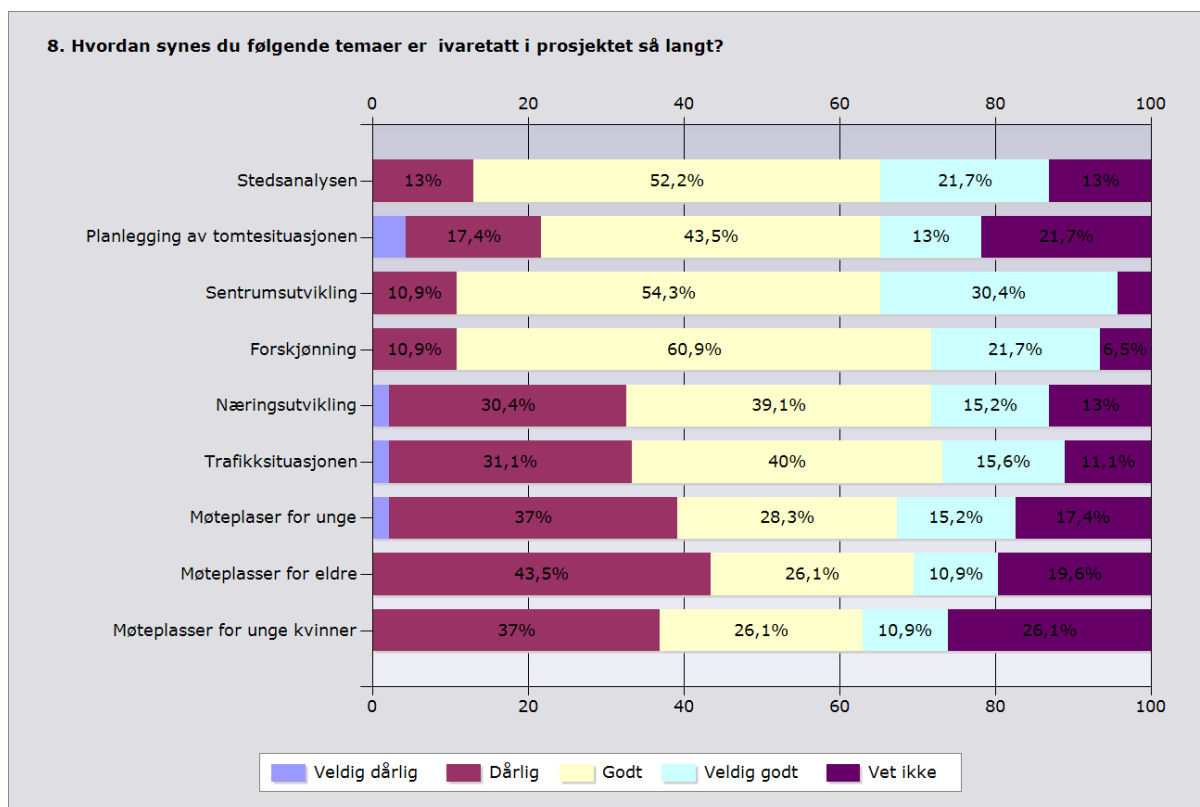
Nettverksdeltakerne er noe mer fornøyd med organiseringen enn de som deltar i stedsutviklingsprosjektene, men forskjellen er ikke dramatisk. En grunn kan være at deltakerne i nettverket synes å være noe mer likeverdige som deltakere, men det er en spekulasjon.

Den største forskjellen mellom de to typene deltakere vi har hatt med å gjøre er vurderingen av mobilisering. Der er 25 % av stedsutviklerne veldig godt fornøyd mens bare 8 % av nettverksdeltakerne er det. Denne forskjellen skyldes nok den mer utadvendte og medvirkningsorienterte arbeidsformen en har valgt å legge vekt på i stedsutviklingsprosjektene i forhold til en mer samarbeidende karakter blant fagfolk som kjennetegner nettverket.

Figur 5.1: Deltakernes vurdering av ulike aspekter ved prosjektet

Deltakerne i stedsutviklingsprosjektet ble spurt hvordan ulike aspekter av stedsutvikling med mer de syntes var best ivaretatt i prosjektet. Figur 5.2 viser at en er mest fornøyd med hvordan en har arbeidet med sentrumsutvikling og forskjønning, mens en er minst fornøyd med sitt eget arbeid knyttet til det å utvikle møteplasser for unge og unge kvinner samt eldre.

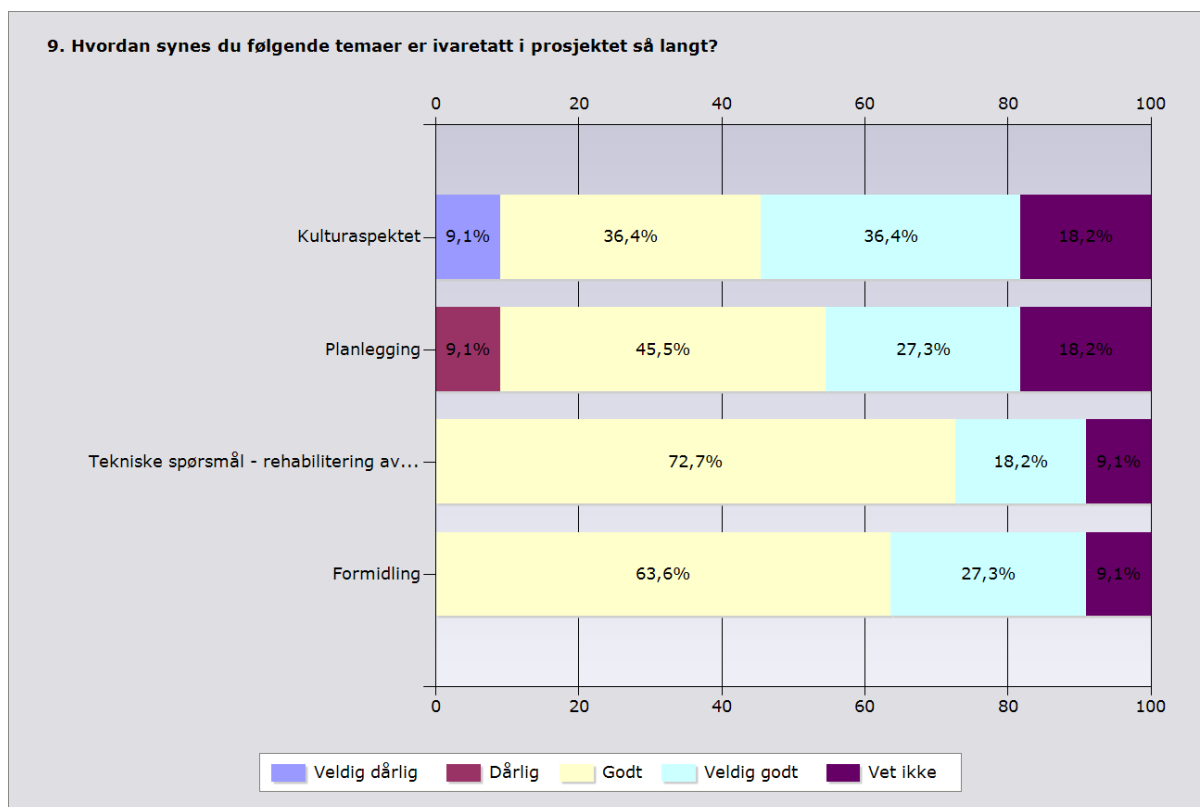

Figur 5.2: Vurdering av hvordan en synes ulike tema er ivaretatt i stedsutviklingsprosjektene

I gjenreisningsbyene er en mest fornøyd med formidlingsaspektet av gjenreisningsspørsmålet. Det forbauser på en måte fordi det finnes ingenting om dette temaet på noen av byenes/kommunenes hjemmesider. På den annen side har en nådd fram i media (aviser, radio og TV). Og en har arrangert fire vellykkede seminar og det er trolig det siste en har lagt vekt på i sine svar her.

Ellers er en godt fornøyd med det en har fått diskutert omkring mineralittpuss som er det dominerende tekniske temaet for gjenreisningsbyene.

Kulturaspektet skårer høyt med hele 36 % som vurderer dette aspektet veldig godt ivaretatt, men slår en svarkategoriene godt og veldig godt sammen skårer dette aspektet og planlegging ca 10 prosentpoeng lavere enn de to over nevnte aspektene, uten at en skal legge for mye vekt på dette. Generelt sett kan en tolke skårene som at deltakerne i nettverket er godt fornøyd med arbeidet så langt.

Figur 5.3: Deltakerne i nettverket sin vurdering av hvordan ulike tema er ivaretatt.

6 ANALYSE AV STEDSUTVIKLINGSPROSJEKTENE

6.1 Om analysen

Som nevnt i kapittel 2 om evalueringen vil fokus være på Husbanken og BLEST-programmets mål og måloppnåelse. Analysen vil derfor begynne med å vurdere om Husbanken har nådd sine mål slik de stilles opp i programnotatet. I tillegg til de resultatmålene som Husbanken selv stiller opp som indikatorer på om deres delmål er nådd, har vi utviklet noen flere indikatorer (se vedlegg 1).

Tabell 6.1: Husbankens målstruktur fra programnotatet

Hovedmål	Delmål	Resultatmål
Å bistå kommunene til å gjøre steder mer attraktive som bosettingssted for folk i ulike aldersgrupper og som lokaliseringssted for bedrifter	Støtte kommunenes evne og vilje til å initiere og forme fysiske og sosiale møteplasser, som skal være tilgjengelig for alle	Gjøre erfaringer med framgangsmåter for å initiere egnede fysiske tiltak (idéskaping, utvelgelse og råd for gjennomføring)
	Bidra til å sette i gang nye stedsutviklingsprosesser	Gi et lokalt varig eierskap til, og identifikasjon med, prosess, tiltak og selve stedet
	Etablere gode lokale prosesser gjennom bred deltakelse og solid planarbeid	Økt engasjement for utvikling
	Involvere ungdom i arbeidet med stedsutviklingsprosessene	Større arbeid lokalt med stedsutvikling
	Generere ny kunnskap om innsatsfaktorer, kommunalt utviklingsarbeid og lokalpolitisk engasjement	Gi inspirasjon og positive ringvirkninger for andre

Når vi har vurdert BLEST-programmet, er det en del resultat som trer fram som sentrale. Disse er på en måte overlappende med de resultatene som Husbanken selv er mest opptatt av. På den annen side er de uttrykk for noe annet enn det Husbanken har rettet sitt søkelys mot, eller de framtrer på en annen måte. Derfor løfter vi disse fram for seg selv, til tross for faren for overlap i analysen. Siden temaet er stedsutvikling er det for eksempel naturlig å se på de fysiske løsningene som stedene arbeider for å oppnå, noe Husbanken ikke fokuserer på i sin målstruktur, men som vi opplevde hadde stor faglig betydning for Husbankens praktiske stedsutviklingsarbeid.

6.2 Programmet må ferdigstilles før en får resultater

6.2.1 Husbanken når bare delvis målene sine – foreløpig

Husbankens første delmål (kalt delmål A i vedlegg 1) er at Husbanken skal *støtte kommunenes evne og vilje til å initiere og forme fysiske og sosiale møteplasser, som skal være tilgjengelig for alle.*

Alle kommunene sier rett ut at Husbankens økonomiske støtte er helt avgjørende for at arbeidet er påbegynt, eller et svært viktig bidrag i gjennomføringen av deler av prosessen. I Birketveit i Iveland og Leland i Leirfjord ville en ikke kunnet løfte de planlagte prosessene og tiltakene alene. Støtten fra Husbanken er tenkt brukt til konkrete tiltak som miljøgate i Leland (vedtatt planlagt) og bru over bekken i Birketveit (fortsatt på idéstadiet). I Suldal har de arkitektkonkurranse om torget og sjøfronten og midlene fra Husbanken er med på å finansiere denne. Husbanken har også gitt faglig bidrag til for eksempel Birketveit som har overbevist politikerne i kommunen og innbyggerne om at stedet har et potensial for forbedringer.

Husbankens eget resultatmål/resultatindikator er om en gjør erfaringer med framgangsmåter som idéskaping og lignende for å initiere egnede fysiske tiltak. I Sand ble det allerede påbegynte prosjektet, belønnet med BLEST-midler fordi det allerede hadde vært brukt slike tiltak og fordi det forelå planer om flere. Den 11. november 2007 ble det arrangert en idédugnad som varte i fem timer, med 24 deltakere. En ryddeaksjon med 60 deltakere og en rekke andre tiltak har vært gjennomført. I Leland var situasjonen noe av det samme. Kommunen engasjerte to arkitektstudenter som i 2006 utarbeidet sin masteroppgave om stedsutvikling i Leland (Barth og Slinde, 2006). De gjennomførte folkemøter og arbeidet direkte opp mot enkeltgrupper, blant annet ungdom fra Leirfjord som studerte i Trondheim. I Birketveit engasjerte Husbanken Region sør seg og fikk kommunen med på å engasjere ungdomsskoleelevene i en idédugnad om stedets funksjoner og utforming. Dette

side 8 NYHETER

Bevisstgjør bygdefolket

«Gjennom eksisterende nettverk kan vi nå fram til folk»
Prosjektleder Per Chr. Brodschöhl

– Hva er det som er så bra med Vestbygda? spør prosjektleder Per Chr. Brodschöhl elevene ved Borhaug skole – og får mange konstruktive svar.

Av Svein Morten Havaas

Den nytilsatte prosjektlederen for stedsutviklingsprosjektet for Vestbygda er godt i gang med sitt nye virke. Hans strategi for arbeidet er å bruke eksisterende nettverk – der folk samles naturlig i bygda.

– Jeg vil svært gjerne bli invitert til foreninger og lag – eller andre fora der bygdefolket samles. Gjennom eksisterende nettverk kan vi nå fram til folk, sier Brodschöhl.

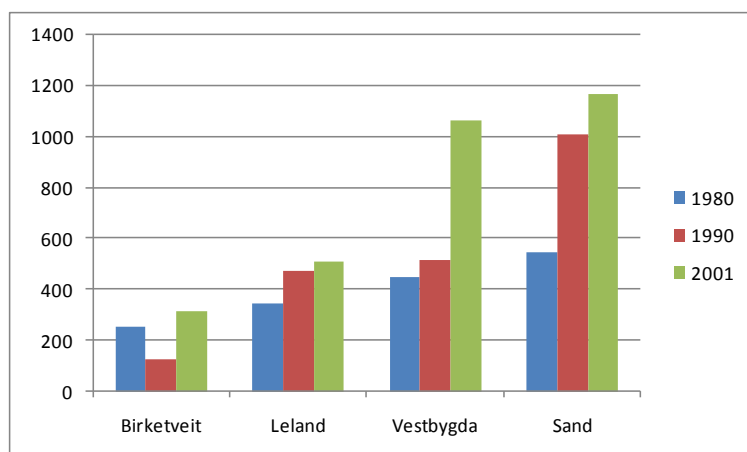
I går hadde han en slikkelig «maratondag» hva møtevirksomhet og foredrag angår. Det begynte med de minste – de eldste klassetrinnene på Borhaug skole – der også **Wassanda** **Avia** var til stede.

skjedde sommeren 2007. Elevene som deltok ut over skoletiden fikk betalt for innsatsen (som sommerjobb)! Etter dette var det et tradisjonelt folkemøte høsten 2007 med 35 deltakere. Etter årsskiftet 2007/2008 ble det arrangert møter for å få innspill fra eldre, funksjonshemmede og grunneierne. I Borhaug arrangerte en fotokonkurranse for skoleelever vinteren og våren 2008. Og 12. mars gjennomførte prosjektlederen en "maratondag" med møter med skoleelever og foreninger for å høre deres syn på framtidens Borhaug. Husbankens faglige råd til prosjektlederne i Birketveit og Borhaug var den direkte foranledning til at det der ble brukt utradisjonelle framgangsmåter for å få inn informasjon.

For å øke kommunenes evne til å etablere nye fysiske og sosiale møteplasser bør de samarbeide med privat og frivillig sektor. I programmet har Husbanken oppfordret kommunene til dette. Programmets støtte til signalprosjektet på Løten, opprusting av forsamlingshuset "Bøndens", er et eksempel på at programmet ser verdien av frivillig innsats. I Sand var en allerede i god gjenge med samarbeid med næringsforeningen og frivillige organisasjoner og allmennheten. I Birketveit og Borhaug begynte en mer på bar bakke og har måttet bygge opp et slikt samarbeid fra grunnen av. Begge steder er private gårdeiere, grunneiere og eiendomsutviklere i nøkkelposisjoner for at kommunene skal oppnå den fortetting og den estetiske standard en ønsker. Begge steder har en begynt prosessen med å orientere grunneierne om sine tanker og planer for deretter å påvirke utforming av konkrete prosjekter. Men prosjektutviklerne var kommet for langt i prosessen og prosjektene ble vedtatt for så å få innsigelser fra henholdsvis Aust-Agder og Vest-Agder fylkeskommuner. Faglige råd fra Husbanken har i begge tilfeller bevisstgjort kommunen om svakheter i de pågående prosjekter.

Husbanken ønsker med BLEST-programmet å gi lokalt varig eierskap med prosess, tiltak og selve stedet ved å sette i gang nye stedsutviklingsprosesser. Det er for tidlig å si om de prosessene som Husbanken har bidratt sterkest til vil gi lokalt varig eierskap. I Leland der studentene gjennomførte prosesser i 2006 venter folk nå på at noe av det de foreslo skal bli gjennomført. De "eier" tydeligvis fortsatt resultatene de skapte ved hjelp av sine innspill til studentene og tida som har gått har ikke fratatt dem alle forventningene selv om de nok er "blassere" nå enn i 2006. Slik sett kan nok Husbanken håpe på at prosessene i Birketveit og Borhaug vil føre til lokalt eierskap av en viss varighet. Men i alle stedsutviklingsprosjektene snakker de ansvarlige om at det nå må skapes konkrete resultater. Det er det som gir identifikasjon med prosess, tiltak og selve stedet. Og det er det foreløpig lite av. At Husbanken har bidratt til å støtte og innføre nye typer prosesser og arbeidsmåter på de fire stedene er det ikke tvil om. Deltakelsen har vært annerledes bred enn tradisjonelle planprosesser. Det har for eksempel vært trukket inn skoleelever i mye større grad enn vanlig.

Figur 6.1: Folketallsutviklingen i stedene (SSB, FoB)

Når 35 personer møter opp på et folkemøte i Birketveit så er det ca. 15 % av innbyggerne og i Leland var det 50 personer til stede, noe som er 10 %. Når 60 personer møter opp på dugnad i Sand er det 5 %. Interessen er med andre ord svært stor. En får ikke slik deltakelse med mindre en har hatt gode lokale prosesser. Folk er opptatt av nærmiljøet sitt og i Borhaug har det faktisk blitt så mye diskusjon at ideene om å bevare egenarten er møtt med skepsis blant annet fordi egenarten har oppstått litt fordi folk har gjort det de vil, ikke nødvendigvis det andre ville at de skulle gjøre. Også i Sand har diskusjonene vært friske om prosjektlederens utspill om utforming av enkeltprosjekt.

En av grunnene til at det er mer diskusjon enn vanlig er trolig det at det er gjort bedre registreringer enn vanlig, for eksempel fargeanalysen i Borhaug. Stedsanalysene i Leland, Sand og stedsutviklingsstudien i Birketveit (se figur 3.1.7) og nå sist i Borhaug (se figur 3.2.6) har bidratt til å gjøre folk bevisst **mulighetene** som stedene hadde. Mulighetsstudiene hadde gode illustrasjoner som en har kunnet bruke på folkemøter og lignende. Media har også kunnet bruke disse i sine oppslag om planarbeidet. Disse studiene er analytiske men løsningsorienterte og ikke faglig akademiske, omstendelige og "altomfattende" med eventuelle løsninger "skjult" til slutt i en stor rapport. En brukte ekstern kompetanse, noe en hadde suksess med i tettstedsprogrammet (Hansen, 2006:21). Bugge (2006:16) sa det slik: *Bruk av ekstern kompetanse har vært avgjørende for resultatet av flere delprosjekter.*

Generelt sett har en ikke klart å aktivisere næringslivet verken i forbindelse med stedsutvikling eller næringsutvikling som riktignok har hatt en underordnet rolle i dette programmet. Unntaket er Sand i Suldal, der næringslivet er involvert i styringsgrupper og flere av prosjektene. De er imidlertid heller ikke her tungt inne i de største prosjektene.

En har klart å engasjere den unge ungdommen, det vil si ungdomsskoleelevene som bor på stedet. Dette har en klart alle stedene. Mest utradisjonelt og spektakulært er nok filmprosjektet i Sand "Mitt Sand". Det å intervjuere studenter fra Leirfjord og Leland var et utradisjonelt og klokt trekk av studentene som arbeidet der. Det gav impulser en ikke kunne få på selve stedet. Noe slikt har en ikke gjort de øvrige stedene.

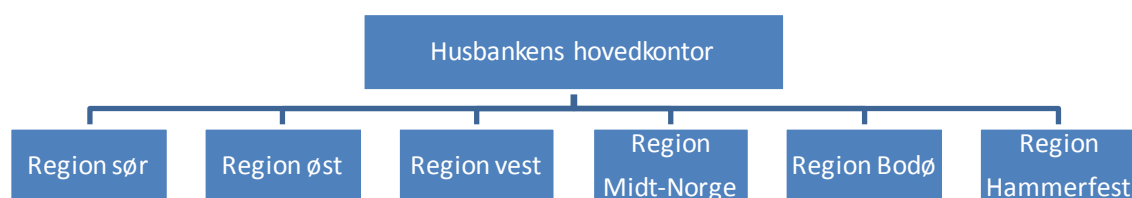
Hovedmålet til Husbanken; Å bistå kommunene til å gjøre steder mer attraktive som bosettingssted for folk i ulike aldersgrupper og som lokaliseringssted for bedrifter, er *delvis*

oppnådd. En har klart å bistå kommunene til å *begynne* på arbeidet med å gjøre stedene mer attraktive som bosted for folk i ulike aldersgrupper. Det gjenstår en god del når det gjelder å gjøre stedene attraktive som lokaliseringssted for bedrifter.

6.2.2 Evalueringsmodellen fanger ikke opp kompleksiteten og dynamikken i virkeligheten

Dersom en skal resonnerer rundt resultatene som er oppnådd og søke å forklare de ut fra evalueringsmodellen (figur 2.3), vil en oppdage at det ikke er så enkelt. Det vil være slik at det en kaller nasjonale betingelser, for eksempel Husbankens situasjon, påvirker kommunens situasjon (de lokale betingelsene). Det er også slik at lokale betingelser påvirker organiseringen og andre forhold, men så vidt tidlig i prosessen kan en ikke trekke noen bestemte slutninger omkring den lokale måten å gjennomføre arbeidet på betyr så mye for sluttresultatet.

Husbankens situasjon har mye å si for hvordan prosjektet blir gjennomført. Husbanken er regionalisert med seks regionkontor. Husbanken har også en tradisjon for å arbeide direkte mot kommunene. I Husbanken er det derfor prinsipielt slik at det er regionkontorenes ansvar for at BLEST-prosjektene i en kommune i deres region virker.

Figur 6.2: Husbankens organisering

Da BLEST-programmet startet hadde Husbanken Region sør ansvar for temaet Stedsutvikling i Husbankens organisasjon. Det var derfor naturlig å gi dette regionkontoret en koordineringsrolle for BLEST. På dette tidspunkt var ansvaret for en del av temaene Husbanken arbeidet med, gitt enkelte regionkontor som konsernoppgaver. Det har trolig ført til ulik prioritering ved de ulike regionkontorene. Og enkelte kontor har ikke prioritert å finne

fram til egnede BLEST-prosjekt, noe som har ført til direkte henvendelser fra kommuner i denne regionen til programkoordinatorene. En årsak til dette har nok også vært uenighet om hva som skulle ligge i begrepet stedsutvikling. Noen vil ha større innslag av boligsosiale problemstillinger slik en har i det en kaller områdeutvikling i Groruddalprosjektet. BLEST-programmet bryter med hvordan Husbanken tradisjonelt fungerer. Det er ikke vanlig med tverr-regional koordinering internt på denne måten, via et av regionkontorene. Dette forklarer nok ulik innsatsmengde fra ulike regionkontor, og også hvordan kontorene promoterer BLEST som sådan (jf. hvordan Region Midt-Norge ikke nevner BLEST som kilde for tilskudd til gjenreisningsnettverket). En er vant til å opptre på egen hånd vis a vis kommunene og søkere.

Da Husbanken i Bodø mistet medarbeideren sin med ansvar for stedsutvikling og Leland-prosjektet, ble ikke vedkommende erstattet og dette kan ha sin årsak i det som er nevnt over, svak prioritering av temaet stedsutvikling i den regionen. Det er heller ikke slik at programkoordinatorene sentralt kan erstatte de lokale medarbeiderne. Det har ikke de ressurser til med sine 1 ½ stilling fordelt på tre personer.

Der Husbanken har prioritert oppfølging av kommunenes prosjekter, har kontakten mot fylkeskommunene vært bedre enn der en ikke har fulgt opp fra Husbankens regionkontor. Dette har påvirket økonomien i prosjektet. Fylkeskommunene har støttet disse prosjektene i prinsipp. En venter bare på handlingsprogram for å kunne tildele midlene. Men en kan ikke si at Husbankens tilstedeværelse og innspill med hensyn til organiseringen av prosjektene lokalt i første omgang førte til de helt store resultatene, i hvert fall ikke med hensyn til tilrettelegging for gjennomføring (planlegging). Det er faktisk slik at der Husbanken har vært minst involvert, har en kommet nærmest gjennomføring per i dag, nemlig i Sand og Leland. Men dette skyldes selvsagt at disse stedene bevisst ble valgt fordi de var godt i gang før BLEST-midlene var tilgjengelig. Men siden en både i Sand og Leland er avhengig av midler fra statlige sektororgan og/eller private for gjennomføring, kan ikke vi nå si om de vil lykkes bedre – forstått som raskere ferdig med prioritert fysisk prosjekt – enn i Birketveit eller Borhaug.

Husbankens koordinerende rolle og betingelser for å påvirke prosessene lokalt ble godt illustrert av erfaringsseminaret for BLEST-prosjektene som Husbanken arrangerte 5.-6. februar 2008. Her fikk kommunene presentert sine prosjekt og fikk dem kritisk vurdert av de andre kommunene samt Husbankens medarbeidere fra de ulike regionkontorene. Seminaret fungerte "etter læreboka". Kommunene fikk sett seg selv i et annet lys fordi sett utenfra var ikke situasjonen like god som en syntes selv (eller valgte å presentere den som). På seminaret fikk kommunene sett at de måtte stramme inn sin organisering, knytte sine prosjekter opp mot alle avdelinger internt som hadde betydning for gjennomføring og de registrerte Husbankens "utålmodighet". Det er derfor synd å registrere at dette seminaret ble forsinket med noen måneder – det skulle vært avviklet høsten 2007 – av budsjettmessige årsaker. Programkoordinatorenes betingelser for å sette trykk på kommunens prosjekter har med andre ord ikke vært så gode som en kunne ønsket.

Husbanken sin situasjon har vært preget av knappe ressurser for å koordinere prosjektene. Lærdommen fra første runde med BLEST-prosjekter vil bidra til ryddigere løp i andre runde og bedre kontakt med blant annet fylkeskommunene. Underveis i arbeidet endret Husbanken strategi med hensyn til en del tema de arbeider med. Universell utforming, energi og

stedsutvikling skal nå være tema alle regionkontorene skal arbeide med. Dette burde bety større engasjement i arbeidets slutfase.

6.3 Karakteristiske trekk ved BLEST-programmet midtveis i løpet

6.3.1 Hovedresultat

Vurderingen av BLEST-programmet som helhet og i form av kommunenes enkeltprosjekter har etter vår mening disse hovedresultatene i form av karakteristiske trekk:

1. Det er forsinket
2. Det er et betydelig lokalt, kommunalt, engasjement
3. Det vil gi viktige innspill til den kommunale planlegging
4. Det har ikke gitt konkrete resultater ennå
5. Det er for begrensede økonomiske rammer for å kunne endre stedenes utforming i særlig grad
6. Det er ikke allment kjent i kommunens befolkning
7. Boligaspektet er et viktig underliggende tema i stedsutviklingen.

6.3.2 Programmet er forsinket fordi prosjektene er det

Programarbeidet ble startet opp sommeren 2006. Husbanken (Region sør) fikk ansvaret for programmet og har hatt tre programkoordinatorer til å gjennomføre arbeidet. Programmet skal vare ut 2009. Vinteren/våren 2008 har programmet holdt på i 1 ½ - 2 år avhengig av når en mener programmet virkelig startet. De første månedene gikk med til å samle en portefølje av hovedprosjekt og signalprosjekt. Disse var på plass rundt årsskiftet 2006/2007. Programnotatet for BLEST forelå i mars 2007. Sand fikk proklamere at de var tildelt midler i februar 2007 og Borhaug fikk tilsagnsbrevet sitt i april 2007.

Offisielt startet imidlertid ikke BLEST-programmet før i august 2007 med en oppstart i regi av kommunalminister Aslaug Haga. De tre andre stedene fikk ikke tilsagnsbrevene fra Husbanken før sent høsten 2007. Forsinkelsen fra Husbankens side skyldtes en kombinasjon av ufullstendige saksbehandlingsrutiner og kapasitetsproblemer. Ofte foretar ikke kommunene seg noe før tildelte midler er overført fra sentrale myndigheter og det påvirket nok den kommunale prioriteringen på administrativt hold i tre av kommunene noe. I Suldal hadde en egne midler og kunne for så vidt forskuttere med disse og var derfor ikke avhengig av at midlene kom.

Lokalt var en, som i KRDs politiske ledelse, opptatt av kommunevalgkampen, og ordførerne hadde oppmerksomheten andre steder enn på gjennomføring av BLEST-prosjekter. Kommunevalget førte til endringer i den politiske ledelsen i to av kommunene (Farsund og Suldal) og der skiftet en ut deltakere i styringsgruppa. Også sammensetning av andre fora, for eksempel grendeutvalget i Leland, ble endret. Slike skifter fører også til at ting tar lengre tid.

I tre av kommunene, Leirfjord er unntaket, foreligger det en rekke mer eller mindre vurderte forslag til tiltak. Det tar tid å vurdere å sortere disse, både internt i kommunen og mellom kommunen og Husbanken. I Leirfjord er miljøgateprosjektet det som er prioritert høyest og så der er det mer snakk om å få skaffet midler til dette samt organisere en del mindre tilstøtende prosjekt.

BLEST-programmet har solid politisk forankring generelt sett. Administrasjonen er også tungt involvert, men BLEST-prosjektene kommer i tillegg til den løpende virksomheten og har slitt med å få tilstrekkelig prioritet i alle kommunene. Dette er små kommuner som i utgangspunktet ofte har liten kapasitet. Slik har det blitt konkurranse mellom BLEST-prosjektene og øvrig virksomhet. Når da enkelte kommuner har slitt med sykemeldte nøkkelpersoner og saksbehandlere som har sluttet, bedrer ikke dette BLEST-prosjektenes framdrift. Dette har også ført til forsinkelser. En kan også si prosjektenes organisering ikke har vært slik at det har vært lett for det styrende organ å følge det opp. Kun i Sand har det fra oppstart foreligget en god handlingsplan med milepeler for arbeidet.

Det har heller ikke vært slik at Husbanken har krevd at kommunene utarbeidet handlingsplaner med milepeler for prosjektene. Selv om enkelte prosjekt har vært fulgt tett opp har en også i de tilfellene vært relativt tilbakeholden med å stille krav til framdrift. I Nordland sluttet Husbankens saksbehandler med ansvar for stedsutvikling og dermed havnet Leland i et slags tomrom. Generelt kan et utsag fra en av aktørene: *Husbanken har ikke vært nok på banen* være et signal om ønske om sterkere oppfølging. Husbankens organisering av BLEST-programmet har ikke lagt noen stramme føringer verken på regionkontor og saksbehandlere, eller på kommunene. En årsak til dette er selvsagt at det er kommunene som skal eie prosjektene.

Det har også vært slik at planberedskapen i kommunen ikke har vært slik at en har kunnet gjennomføre tiltak direkte basert på eksisterende planer. Og det er heller ikke lett å få prioritet for å planlegge tiltak som ikke er fullfinansiert når andre saker m.m. må behandles for å holde pålagte tidsfrister.

Nå kan det diskuteres om en er forsinket. Hvis en ikke har framdriftsplaner, er en jo ikke forsinket i forhold til dem i hvert fall. Så hvordan kan en påstå at kommunene er forsinket? I dette evalueringsprosjektet har en valgt å ta utgangspunkt i kommunenes egne målsettinger fra søknadene om BLEST-midler. Ut fra disse er en forsinket i tre av de fire kommunene. For Leland-prosjektene heter det for eksempel at en skal få satt i gang tiltak som skal gjøre stedet mer synlig og attraktivt. Det skal gjøre folk mer stolte og at folk som passerer får lyst til å stoppe. I tillegg skal tiltakene forbedre trafikksikkerheten. Foreløpig er en i ferd med å planlegge miljøgata. Med normalt gjennomføringstempo, og med utgangspunkt i at Statens vegvesen foreløpig ikke har gitt tilsagn om økonomisk støtte, er det lite sannsynlig at prosjektet blir ferdigstilt i løpet av 2009. For Birketveit-prosjektet er målsettingen litt mindre ambisiøs. En skal lage en plan for stedsutvikling. Kommunen er i ferd med å kontrahere konsulent for å lage planen våren 2008. Planen blir dermed sikkert ferdig før utløpet av programperioden. Men med strammere framdrift kunne en vært ferdig før sommeren 2008. I Borhaug har en enda mindre ambisiøse mål og først og fremst knyttet til prosessen. Slik sett har en trolig mulighet til å nå målene, men i og med at tilsagnsbrevet forelå alt i april 2007 for Borhaugs del kunne den innsatsen som nyttsatt prosjektleder begynte med senvinteren 2008 egentlig startet våren 2007. I Sand er en grovt sett i rute, selv om en også der kunne hatt raskere framdrift.

I KRD sin presentasjon av BLEST ved oppstart i august 2007 så het det at programmet skal være fireårig. Når en skal drive på ut 2009, så tyder dette på at en var forsinket i fra starten av.

6.3.3 Stort lokalt, kommunalt, engasjement

BLEST-programmet er bare ett av flere initiativ innen stedsutvikling. En har småsamfunnssatsingen, Livskraftige kommuner og regionale utviklingsmidler (RUP) i fylkeskommunal regi. Disse tiltakene dreier seg om litt forskjellige forhold, men alle dreier seg om stedsutvikling i et bredt perspektiv. Det påstås med jevne mellomrom både fra faglig hold, politisk hold og fra allmennheten at enkelte steder er stygge. Derfor tar enkelt-kommuner også egne initiativ. I Leland i Leirfjord var det den forrige ordføreren (satt fram til 2003) som tok initiativ til en miljøgate i tettstedet. Den nåværende ordføreren har fulgt opp med å engasjere arkitektstudenter fra NTNU når den sjansen bød seg og han har brukt media (Helgeland Arbeiderblad) til å fremme sitt syn på Leland som et sted med stort behov for fysisk opprustning. Uten ordførernes innsats ville ikke Leland i dag hatt midler fra Husbanken. Men Husbanken har selvsagt også lagt vekt på de gode prosessene og den brede deltakelsen som har vært i kommunen. Tilsvarende kan en si om Birketveit i Iveland kommune. Ordføreren, som arbeider deltid som kommunal næringsutvikler, virker alltid å være muligheter for tiltak som kan fremme kommunens mål om flere innbyggere. Da Husbanken foreslo at Iveland skulle delta i et lokalt nettverk av stedsutviklingskommuner sammen med Åmli og Vegårshei, ble kommunen med. Da Husbanken inviterte alle tre kommunene til å søke om BLEST-midler, var det Iveland som trakk det lengste strået. (De andre fikk midler fra en regional pott til stedsutvikling.) Husbanken hadde selvsagt fanget opp at en i Iveland hadde en engasjert ordfører, hvis engasjement smittet over til andre i kommunen.

Husbanken (Region Sør)¹² har i Birketveit og Borhaugs tilfelle vært en viktig støttespiller for kommunen i det å skape engasjementet. Sommerskolen i Birketveit hadde ikke blitt en slik suksess uten Husbankens aktive tilrettelegging og deltakelse. Som tre av ungdomselevne sa: *Dette har vært knallgøy å være med på. Det er ikke så ofte at ungdommen har fått et ord med i laget, men nå fikk vi endelig en mulighet.*¹³ I Borhaug har Husbanken involvert seg direkte i prosjektutforming som rådgiver. I Iveland og Borhaug er store deler av den kommunale administrasjonen trukket med og i Borhaug, Farsund, tok kommunens eget planforum initiativ til å bli involvert i arbeidet.

Når vi hevder at det er et betydelig kommunalt engasjement, så omfatter dette også Suldal der kommunen ønsket å styrke tettstedets regionale rolle i indre Rogaland. Der fikk de Rogaland fylkeskommune med på laget og tilgang til RUP-midler. BLEST-programmet støtter i Sand et allerede vellykket lokalt og regionalt initiativ, som kanskje kan skape et av de forbildene en ønsker å vise til i ettertid. I Sand har det vært et betydelig engasjement i kulturetaten og blant allmennheten også, og fra 2007 har kommunens tekniske etat blitt bedre involvert enn den var fra starten av. Vest-Agder fylkeskommune spilte en viktig rolle i Borhaugprosjektet. Saksbehandleren i fylkeskommunen har vært engasjert i området som

¹² Dette har da delvis vært saksbehandlere som har arbeidet med programkoordineringen nasjonalt, men mest saksbehandlere som har arbeidet med stedsutvikling kun i regionen.

¹³ Oppslag i Fædrelandsvennen 10.oktober 2007, s. 7

forfatter av rapporten "På tur i Listalandskapet", og fylkeskommunens fargekartlegging ved hjelp av ungdommer/skoleelever og en innleid sivilarkitekt skapte lokalt engasjement.

6.3.4 BLEST-prosjektene utløser planleggingsbehov og planvurderinger

I Leirfjord vil miljøgateprosjektet innebære en reguleringsplan for deler av riksveg 17 gjennom tettstedet. Spørsmålet kommunen må ta stilling til er hvor mye av omgivelsesarealene som skal inkluderes i en slik plan. Tar en med mye kan det utløse konflikter som har lite med gjennomføringen av selve miljøgateprosjektet, men som kan være viktig for hele stedets utvikling på lengre sikt. Og tar en med for lite får en nettopp ikke med områder som en også ønsker å styre utformingen av.

I Sand har en nettopp ferdigstilt en reguleringsplan for sentrum, men arkitektkonkurransen er en mulighet for å endre i hvert fall deler av denne, all den stund en står fritt i å vurdere parkeringsplassen(e) fra forrige reguleringsplan fritt.

Borhaug er en del av en kommunedelplan fra 2000 som nå skal revideres. Det er åpenbart at enkelte av prosjektene kan komme til å påvirke denne revisjonen. Noen tiltak vil også kanskje utløse behov for endringer i eksisterende reguleringsplaner og dermed være med å gi innhold (nedenfra) til den nye kommunedelplanen. Joker-bygg prosjektet illustrerer dette. Før BLEST-programmet kom i gang ønsket en utbygger å bygge et forretnings- og boligbygg. Det førte til mindre vesentlige endringer på i eksisterende reguleringsplan (for museumstomta) fra 2007 og naboplanen (for Borshavn) fra 2000. Både fylkeskommunen og Husbanken engasjerte seg i dette prosjektet fordi det ville være et viktig signal med hensyn til videre stedsutvikling i Borhaug.

I Iveland hadde kommunen en reguleringsplan fra 2000 og en kommunedelplan for Birketveit (fra oktober 2004) som en kunne bruke som grunnlag for gjennomføring, selv om kommunedelplanen bygde på en annen filosofi for stedsutvikling enn den som råder i kommunen nå. Men prosjektene, for eksempel boligprosjektet sentralt i Birketveit, utløste behov for å tenke gjennom reguleringsplanens innhold. Byggesøknaden var nemlig ikke i tråd med reguleringsplanen, men noe for høyt. Kommunen gav en dispensasjon med det forbehold at naboene aksepterte høyden, noe de ikke gjorde. Utbygger klagde til fylkesmannen, men klagen ble ikke tatt til følge. Nytt forslag er lagt fram for kommunen, men også det krever dispensasjon fra reguleringsplanen. Kommunen har ennå ikke tatt formelt stilling til forslaget, men synes ikke positivt innstilt. Ellers krever ikke innkomne ideforslag endring av planen eller nye planer i og med at en ikke vil følge Husbankens forslag om å bygge på dyrka mark og i områder langs Birketjønn.

6.3.5 Det foreligger få fysiske resultater ennå

Det er ennå få konkrete fysiske resultat å vise til for hovedprosjektene BLEST. Et unntak er tilskuddene til restaurering av gamle trehus i Sand. Et annet er oppussingen i gjenreisningsbyene. Mangel på andre konkrete resultater av varig karakter – vi ser bort fra installasjoner av midlertidig karakter som en har satt opp i Sand – er en konsekvens av forsinkelsene og mangel på plangrunnlag. Men det er også en konsekvens av mangel på avklaring av finansieringen (se kap. 6.3.6) særlig av de store tiltakene.

Mangel på prioritering av tiltakene som dels henger sammen med forsinkelsen, men som også er en del av at det i slike omfattende medvirkningsprosesser kommer veldig mange

forslag, gjør samlingsprosessen vanskelig og tar tid. Ungdommen i Birketveit forventer at noe konkret vil bli resultatet av sin deltakelse, og utfordringen for de ansvarlige saksbehandlerne og den politiske ledelsen i kommunen er selvsagt å velge noe som ikke føles som brutte forventninger fra ungdommens side.

Det er en utbredt oppfatning at kriteriet for om en har lyktes med BLEST-prosjektet i kommunen eller ikke avhenger av om får gjennomført konkrete tiltak, gjerne fysiske, stedsforbedrende, tiltak.

6.3.6 BLEST-programmet har for små økonomiske rammer til alene å endre stedenes utforming

BLEST-programmet har gitt 1 mill. kr i støtte til hvert av stedene. Forutsetningen var at kommunen og/eller andre til sammen bidro med like mye som Husbanken. Dette har kommunen gjort stort sett sammen med fylkeskommunene som riktignok avventer konkrete handlingsplaner før de støtter prosjektet formelt med midler. Men både Vest-Agder og Aust-Agder fylkeskommuner har sagt at de vil støtte prosjektene i Borhaug og Birketveit. Dels er dette rene bevilgninger til prosjektet, dels er det arbeidstid som rådgiver. Rogaland har bidratt i Suldal, mens Leirfjord er i ferd med å kontakte fylkeskommunen om midler nå. Nordland fylkeskommune mottar og behandler søknader om stedsutviklingsmidler løpende.

I Birketveit er stedsutviklingsfilosofien endret fra å legge til rette for spredt boligbygging på store tomter til også å legge til rette for det en kan kalle landbyutvikling der en ønsker å utvikle en tettere stedsstruktur med mindre boliger/leiligheter, forretninger og kafé. En ønsker å utvikle området fra krysset med RV 403 til Rådhuset til en fortettet, gangvennlig, landsby der de eksisterende funksjonene - menighetshuset, kirken, skolen, rådhuset og idrettshall – kobles til nye boliger, forretninger og kafé. En av ideene er i tillegg å utvikle stranda ved Birketjønn og en gangsti rundt hele vannet, blant annet med en ny steinbru over bekken nedenfor menighetshuset. Prosjektet vil bero på om private investorer har tro på Birketveit som boligområde og sted for å etablere en forretning. Det er en forretning i bygda allerede, men den ligger noen hundre meter fra krysset og er ikke klar til å flytte sånn uten videre. En trenger store midler hvis en skal gå inn på å trekke Birketjønn inn under vegen og mot rådhuset der parkeringsplassen ligger i dag, jf. figur 3.1.7 (s. 13). Kulverten under vegen må erstattes av bro og det er en merkostnad i forhold til dagens situasjon.

I Borhaug har stedsutviklingsstudien gitt eksempler på en rekke tiltak som kan forbedre Borhaug. Nye veger er foreslått og omlegging av vegsystemet. En rekke nye bygg til ulike formål og nye boligprosjekter. Dette er kostbare prosjekter for det offentlige og for private utbyggere. Tidligere har trafiksikkerhetstiltakene i Borhaug blitt kostnadsberegnet til nesten 2 mill. kr (Rambøll, 2007).

I Sand er det to tiltak som er høyt prioritert, en opprusting av torget og en ny bro over Suldalslågen ved Høse. Midler fra Husbanken har bidratt til planlegging av begge tiltakene, men de strekker ikke til for å få bygd broa. Der håper Suldal kommune på flere midler fra Husbanken. En trenger ca. 1 mill. kr for å få det til. Opprustningen av Torget vil koste millionbeløp. Hvor mye er helt avhengig av hvilken standard en velger. Kommunen har satt av ca. 1 mill. kr til formålet. De er også realistiske og sier at gjennomføringen skal skje trinnvis og at tiltakene skal tilpasses tilgjengelige midler. Det siste er et signal som også tilflytter deltakerne i arkitektkonkurransen. Dette betyr at det vil bli en opprustning av Torget,

men at en ikke vil se større stedsforbedrende tiltak, verken radikal bevaring eller store endringer.

I Leirfjord vil en gjennomføring av miljøgata være avhengig av bevilgning fra Statens vegvesen. Det har vært kontakt med vegvesenet, men foreløpig har en ikke fått bekreftet at det vil bli stilt midler til rådighet. En trenger mellom 4-8 mill. kr for en miljøgate i Leland, men kostnadene er selvsagt helt avhengig av hvilken standard en til slutt velger. Men ordføreren ser ut over miljøgate. Han ønsker en mer bymessig utvikling av Leland. For å få det til må de private grunneierne ønske det samme og se et marked for å utvikle eiendommene sine.

BLEST-programmet er et meget positivt tilskudd til planlegging generelt og til gjennomføring av mindre kostnadskrevende tiltak. Det blir for lite til å bidra direkte til fysisk større og mer kostnadskrevende tiltak.

6.3.7 BLEST-programmet er lite kjent i kommunene generelt

Overskriften er ikke et resultat av en vitenskapelig anlagt undersøkelse, og bør ses på som en hypotese. Det vil også være slik at hypotesen gjelder mer i Suldal enn i Iveland.

Grunnlaget for hypotesen bunner i flere forhold som vi skal beskrive. Det er for eksempel et faktum at Husbanken i Suldal for eksempel støttet et prosjekt, egentlig et lite program i seg selv med mange prosjekter, med en egen identitet som ikke Suldal kommune ville "forstyrre" med å introdusere noen av prosjektene som BLEST-prosjekter etter at støtten fra Husbanken kom. "Ny Giv" er og blir merkevaren for stedsutviklingen i Sand. Dette gjenspeiles av at sentrale saksbehandlere i kommunen ikke hadde hørt om BLEST-programmet før de ble med på møter om det. Og hvis ikke saksbehandlere i kommunen som skal drive med BLEST-støttede prosjekt ikke vet om BLEST, er det rimelig å anta at innbyggerne generelt heller ikke vet om BLEST. Men vi kan ta feil siden Suldal kommune på sine hjemmesider har vært flinke til å formidle at de har fått støtte til Ny Giv fra Husbanken og ofte, men ikke alltid, framgår det at kilden er BLEST-programmet.

I Leirfjord vet nok folk om ordførerens engasjement for et finere sted og det arbeidet som studentene gjorde i 2006. Helgeland arbeiderblad hadde vel tre oppslag med studentene og ordføreren har fortalt om stedsutvikling slik han ser det et par ganger. Dette var alt før BLEST-programmet kom på banen med sin støtte. Helgeland Arbeiderblad slo også opp det at kommunen fikk støtte fra Husbankens BLEST-program, så det er klart at noen har fått dette med seg. Men BLEST er ikke vist på kommunens hjemmeside og verken BLEST eller stedsutvikling gir noen treff på kommunens hjemmeside.

I Farsund er situasjonen lik med den i Leirfjord. Det har vært oppmerksomhet rundt fargekartleggingen og deler av de tingene som BLEST-programmet er opptatt av, uten at BLEST-programmet har vært knyttet til dette. Men Farsund kommunes nye prosjektleder har fått oppslag i lokalavisa og på kommunens hjemmeside er BLEST-programmet omtalt nederst som nyhetsoppslag. Det gjør at folk i hvert fall får en prinsipiell innsikt i hva BLEST er. Hvor mange som har lest dette er det selvsagt umulig å si noe sikkert om. Det som er litt synd er at det ikke er noen lenke fra Farsund kommunes omtale til Husbankens hjemmeside og en grundigere omtale der. En grunn til at det ikke er det er *mangelen på eget BLEST menyvalg på Husbankens hjemmeside*. Under menyvalget stedsutvikling på hovedsiden finner en omtale av BLEST-programmet men sammen med andre initiativ innen temaet. Akkurat i skrivende stund finner en statsråd Kleppas presentasjon av de nye BLEST-

prosjektstedene. Men som en illustrasjon på at ting kunne vært bedre på Husbankens hjemmeside, er at under menyvalget byggeskikk finner en valgmuligheten stedsforming og der ligger (fortsatt) omtale av forrige statsråd Haga introduksjon av BLEST-programmet.

Iveland er den minste kommunen. Der er BLEST omtalt i Bygdebrevet som sendes alle innbyggerne og deltakelsen av svært mange av skolens elever gjør nok at svært mange av kommunens innbyggere vet om stedsutviklingsprosjektet. Men det er ikke noen referanse til BLEST på kommunens hjemmeside. Det er imidlertid nevnt at Husbanken valgte Iveland som stedsutviklingsprosjekt og vist til Husbankens skisse i kommunens årsberetning for 2007 – som spesielt interesserte selvsagt finner, men uten å gi referanse til BLEST-programmet.

6.3.8 Boligaspektet er et viktig underliggende element i stedsutviklingen

I alle stedene er boligaspektet viktig, men ikke nødvendigvis i kjerne av stedsutviklingen. I Leland er det store tomter til næringsformål som bare delvis er utnyttet. Det gir hele stedet et preg av ikke å være ferdig utbygd. Den typiske boformen er enbolig. Men det er bygd noen leilighetsboliger i det siste og det er trolig behov for flere. Ordføreren sa at det ikke var en leilighet å oppdrive på Leland. I dette ligger en mulighet for fortetting på industritomtene.

I Borhaug er det tilsynelatende større etterspørsel etter boliger enn det er tilbud. Men det er også stor etterspørsel etter fritidsbolig. Det er en problemstilling om en skal etablere et nytt boligområde nord for tettbebyggelsen. Dette vil være på dyrka mark. Alternativet er fortetting og eventuelt å innføre boplikt for å sikre boliger til de som ønsker det og at stedet blir et helårssted. Foreløpig har en ikke grepet fatt i denne problemstillingen fullt ut.

Det er vanskelig å skaffe seg bolig i Sand. Den eldre bebyggelsen er forsøkt opprustet gjennom stimuleringsstilskuddet der BLEST-midler også er med. Dette bedrer kvaliteten på den eldre bebyggelsen i sentrumsområdet og gjør det mer attraktivt å bo der.

Ivelands mål er å vokse til 1.500 innbyggere. Nye boliger i Birketveit og ellers spredt i kommunen er hovedvirkemidlet for å oppnå dette ved siden av næringsutvikling. Og kommunen har i det siste sett behovet for et bredere boligtilbud enn det en hadde lagt opp til tidligere.

6.4 Kommunal- og regionaldepartementet har et realistisk mål for BLEST

BLEST er et fireårig program med til sammen 18 mill. kr til rådighet. Det er ikke alene nok til å påvirke befolkningsutviklingen i de kommunene de støtter. Da kommunalminister Haga lanserte programmet i 2007, understreket hun da også at dette initiativet ikke var det ene store svaret på utfordringen med å utvikle mer attraktive bygder og småbyer. God kommuneøkonomi, midler over fylkeskommunenes budsjett og andre tiltak spiller trolig større rolle. Også andre tiltak har vist seg å ha en effekt, blant annet:

- Direkte pengestøtte for de som flytter tilbake (eks. Leka kommune)
- Ny veg (E39) som forbinder tettsted (Orkanger) med større by (Trondheim).

Formålet med BLEST var i følge Haga å stimulere og støtte det arbeidet som allerede skjer i kommunene og fylkeskommunene. Tanken er å vise fram steder der det er lokalt engasjement bak gode prosjekt. Alt dette oppnår KRD gjennom BLEST.

Adresseavisen

Grunnlagt 1767
Uke 8
Nr. 46
742. årgang

Fulle hus på kinoen
Elendige skiforhold trekker folk innendørs. **Kultur** side 8

Grotesk musikal
Johnny Depp svinger barberkniven i «Sweeney Todd». **Kultur** side 6 og 7

Torsdag 21.02.2008 Tips oss på telefon 07200 / MMS/SMS til: 07200 Løssalg kr. 15,00

Tradisjonelle hus er mest populære
Nordmenn velger kjente løsninger når de kjøper feriehuse. **Personlig økonomi** side 32 og 33

Spår slutten for Hillary
Utland side 22 og 23

- Burde lagt ned TIK i 2006
Den største tabben vi har gjort var å ikke legge ned klubben da vi mistet elitesensen for to år siden, sier TIKs styreformann Geir Hatling. **Sport** side 2 og 3

Fyllekjorte trailer fra Tiller til Ikea
Nyheter side 17

Flyttet til Leka
Tove Kvaløy tok med seg yngstdatteren Tuva (2) og de to andre barna til Leka for halvannet år siden. Tidligere har hun bodd i Trondheim og Namsos, men trives godt ytterst i Nord-Trøndelag. **Foto: LIF ASNE FOLMAG**

Fraflyttingskommunen i Midt-Norge byr over hverandre for å lokke til seg nye innbyggere. Penger, gratis tomt eller betaling for å få barn er blant tiltakene kommunene tar i bruk for å kjempe mot fallende folketall. **Nyheter** side 8 og 9

6.5 Kommunene når sine mål?

Kommunene har uttalte mål gjengitt foran og implisitte mål som det å skaffe midler til stedsutvikling. Gjennom BLEST har kommunene klart å skaffe seg økonomisk bistand utenfra til noe som vil være noe positivt for tettstedene. De har nådd det første implisitte målet sitt.

Kommunene i stedsutviklingsprosjektgruppen kan karakteriseres i forhold til om de har lagt mest vekt på prosess eller fysisk resultat i sitt arbeid så langt, jf. tabell 6.2.

Tabell 6.2: Kommunenes fokus i BLEST-arbeidet

Mest fokus på fysisk sluttresultat	Mest fokus på prosess		
	Lite prioritert	Middels prioritet	Høyt prioritert
Lite prioritert			Borhaug, Farsund
Middels prioritet		Birketveit, Iveland	
Høyt prioritert	Leland, Leirfjord		Sand, Suldal

Birketveit, Iveland ligger på en måte i en mellomstilling med middels vekt på prosess og resultat. De har fokusert mindre enn Sand på begge tema, så selv om det kunne være fristende å plassere Birketveit sammen med Sand, så ville ikke det være helt korrekt

Arbeidet med BLEST-prosjektene skaper engasjement i befolkningen, særlig blant de som får bistå spesielt, og for de som involverer seg selv. Så mål knyttet til engasjement og deltakelse er nådd i Borhaug, Birketveit og Sand.

Det kommunene sliter mest med er å trekke med seg privat sektor i drøftingene om stedsutvikling. Det er tradisjonelt vanskelig å få folk i næringslivet til å bruke mye tid på ting som ikke involverer egen virksomheten direkte.

Om kommunene når sine mål med hensyn til fysisk og sosial stedsutvikling er avhengig av finansiering og siste fase i arbeidet, nemlig planlegging og gjennomføring, jfr. det som er sagt foran.

7 ANALYSE AV NETTVERKSPROSJEKTET

7.1 Hovedresultater

Nettverket av gjenreisningsbyer i Midt-Norge har vart siden sensommeren 2006, først koordinert av Husbanken i ett år og siden 2007 koordinert av en av Steinkjer kommunes saksbehandler. Sett utenfra er det vår vurdering at situasjonen i dag har følgende karakteristiske trekk som en kan kalle resultatene av nettverkets arbeid så langt:

- (1) Nettverket er nyttig for deltakerne
- (2) Nettverket har en litt uklar organisatorisk struktur
- (3) Nettverket har ikke klart definerte oppgaver
- (4) Nettverket utfordres av mulighetene for at Steinkjer og/eller Kristiansund oppretter et senter for gjenreisningsarkitektur
- (5) Nettverket bidrar til at Husbanken når sine mål med BLEST.

7.2 Nettverket er nyttig for deltakerne

Det er svært mange typer nettverk. Sosiale nettverk mellom individer som ikke har organisert seg på noen måte. Nettverksorganisering slik som fagforeninger og individer med spesialoppgaver i et større firma eller virksomhet, for eksempel brannansvarlige og lignende. Nettverket av gjenreisningsbyer er et organisasjonsnettverk, men den formaliserte deltakelsen er ikke veldig sterk (se kap. 7.3).

Årsakene til at individer og virksomheter deltar i nettverk er ulike, men i organisasjonsnettverk er dette noen av dem:

1. Utvikle fortrinn i forhold til tilsvarende steder (større bevissthet om verdien av å være gjenreisningsby). Forbedre sin kunnskapsbase og utviklingsevne.
2. Dele på kostnadene i utviklingsarbeidet herunder eventuelle stordriftsfordeler ved bestilling av tjenester.
3. Kompetanseutveksling om blant annet teknologiske løsninger der teknologi må forstås i vid betydning.
4. Utfylle hverandre – noen er gode på teknologi, noen på kultur, noen på planbehandling, noen på bygg, noen på uterom – og bistå hverandre på svake områder.
5. Drive opplæring i fellesskap i stedet for i egenregi.
6. Sosialt utbytte (gjørne etter at nettverket har virket en stund).

De fem byene som deltar i nettverket har gjennom i alt fire seminar så langt blitt seg bevisst at byenes byplanlegging og struktur har faglig anerkjennelse. Brente steders regulering (BSR) har blitt løftet fram igjen og en erkjenner at en rekke av de elementene som fagmiljøet i BSR, under ledelse av professor Sverre Pedersen, bygde sin byplanlegging på har varig verdi. Byenes arbeid med å ta vare på de delene av byene som kan kalles

gjenreisningsdelene og formidlingen av de verdiene denne byplanleggingen har/hadde, har vært til gjensidig inspirasjon for byene.

Læringsaspektet har vært sentralt i nettverkets arbeid. Hvordan tar en vare på bygningene i de andre byene? Tillater en store endringer i volum, utseende og materialbruk? Hvordan formidler en de kulturpolitiske aspektene av gjenreisningsbyen? I seminarene en har arrangert, har byene gitt hverandre svar på noen av disse spørsmålene. Steinkjer har fortalt om sine estetiske retningslinjer for bydelene som er en del av gjenreisningsbyens kjerne, og som brukes i plan- og byggesaksbehandlingen. En har diskutert tekniske spørsmål knyttet til mineralittpuss. I tillegg har en bidratt til å hjelpe for eksempel Rauma som vertskommune med konkrete planleggingsutfordringer en sto overfor.

Gjennom seminarene, som har hatt bred deltakelse, har nettverket fått oppmerksomhet rundt temaet i egen kommune og by. Seminarene har hatt folkemøter og vært nevnt i media, både avisoppslag, radio- og TV-innslag. I Steinkjer deltok 50 personer fra byen i tillegg til 25 fra nettverket på folkemøtet. Det er ikke dårlig å ha 50 deltakere på et arrangement om byplanlegging.¹⁴

Engasjementet øker i kommunene som arrangerer seminaret og løfter problemstillingen høyere på den faglige dagsordenen i administrasjonen og på den politiske dagsordenen.

7.3 Organisasjonen er litt uklar

Husbanken inviterte til et seminar i 2006 og trakk med de to fylkeskommunene siden fylkeskommunen er viktig i stedsutvikling (jf. Miljøverndepartementet, 2005). I tillegg var Riksantikvaren med og fagfolk fra NTNU ble trukket inn som foredragsholdere om Brente Steders Regulering og Sverre Pedersen. Kommunene deltok med ulikt antall og ulike typer fagpersoner. Ikke alle kommunene var med på første samling, men senere har også gjenreisningsbyer utenfor nettverket deltatt. På den siste samlingen deltok ikke Riksantikvaren og heller ikke Husbanken. Det siste skyldtes uforutsette hendelser og en skulle ha deltatt fra Husbanken (Region Midt-Norge) sin side. Husbankens BLEST-koordinatorer er ikke blitt invitert til de to siste seminarene, noe nettverkskoordinatoren syntes var uheldig.

Det er heller ikke slik at den enkelte by har pekt ut en kontaktperson som koordinatoren skal ha som sin formelle kontaktperson. Dette er kanskje ikke et stort praktisk problem all den stund det er gjengangere i byene som i realiteten er kontaktpersoner. Men dette sier litt om at nettverket er "løst". Det er trolig heller ikke formelle politiske vedtak i alle byene som fastslår at de skal delta i nettverket. Dette kan gjøre nettverket sårbart for kutt i mulighetene for å delta på seminar og eventuelt andre arrangementer.

¹⁴ Dersom en bruker Trondheim, med ca. 10 ganger så mange innbyggere som Steinkjer, som en målestokk er det kanskje et møte hvert 5. år som får så mange som 200 deltakere (sist om storbrannen på Nordre gate). Det er ikke uvanlig at ca. 5 møter i året trekker 50 personer. Disse deltakertallene setter også deltakelsen i de andre hovedprosjektene i perspektiv, kfr kap. 6.2.

I tillegg til å øke formaliseringsgraden noe vil et nettverk tjene på å utvikle en del sentrale normer for å utvikle seg til et sterkt og "overlevende" nettverk. Disse normene er (Bø og Schiefloe, 2007):

- Solidaritet; som kan sikre samarbeid og motvirke brudd på grunn av kortsiktig gevinst.
- Gjensidighet; som er viktig for at alle føler at tar del av gevinsten ved samarbeidet.
- Fleksibilitet; som sikrer åpenhet for nødvendige endringer i hvordan nettverket opererer.
- Konfliktløsning; som sikrer en måte å komme videre på dersom interessemotsetningene blir sterke nok til å redusere kvaliteten på samarbeidet, men samtidig ikke så sterke at samarbeidet bryter sammen.

For å vedlikeholde samarbeidet utvikles noen mekanismer som er interessante. Vi *forplikter* oss til samarbeid og kan derfor gi avkall på egeninteresse til fordel for ting som tjener fellesskapet på lengre sikt. Vi *forsoner* oss med feilgrep som andre i nettverket gjør. Vi skaper også det en kan kalle en *positiv illusjon* der vi er selekterende og legger vekt på det positive i det andre bidrar med i nettverket i stedet for det motsatte. Og endelig så kan en si at en begynner å tenke i *vi-form*. (Bø og Schiefloe, 2007:93)

Dess sterkere normene er og dess mer utviklet de over nevnte mekanismene er, dess større mulighet for å utvikle relasjoner som gir langvarige partnerskap mellom deltakende kommuner i stedet for kortvarige samarbeid eller det å søke å utnytte andre.

Tabell 7.1: Forholdet mellom aktører i nettverk

Kommune 1	Kommune 2	
	Vekt på bytteforhold	Vekt på relasjonen
Vekt på bytteforhold	Øyeblikkssamarbeid	Kommune 1 utnytter 2
Vekt på relasjonen	Kommune 2 utnytter 1	Partnerskap

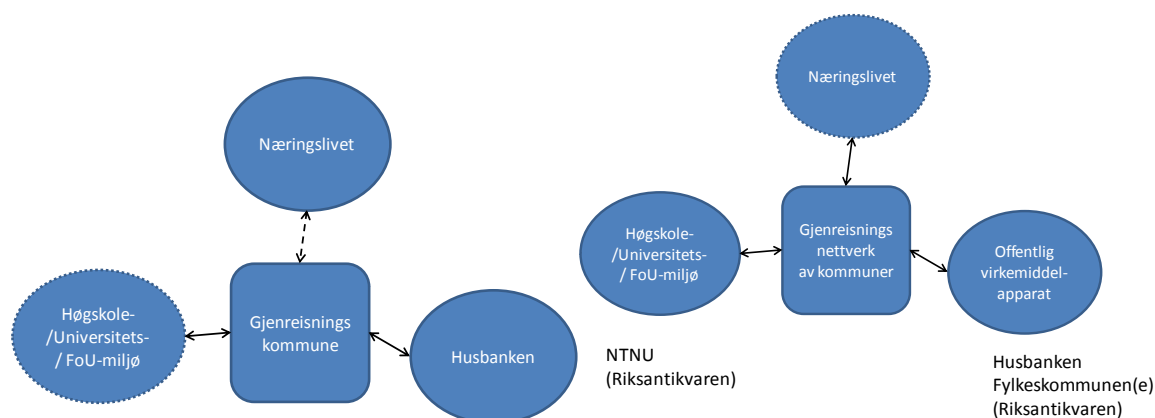
Hva gjør en så rent praktisk for å utvikle partnerskap? Jo en:

- Sørger for utbytte for alle deltakerne med hensyn til tematikken (for eksempel råd til løsning av konkret problem satt fra av kommune NN)
- Sørger for at totalansvar og delansvar går på rundgang (jf. seminarene)
- Sørger for at alle får delta aktivt når en samles (hva er aktuelt i kommune NN; hvordan takles dette)
- Sørge for å utnytte nye muligheter i fellesskap uavhengig om dette er innspill fra sentrale virkemiddelaktører, kompetansemiljøene, næringslivet eller internt i en av nettverkskommunene.

Nettverket av gjenreisningsbyer i Midt-Norge har utviklet partnerskapet i tråd med dette. Likevel er det åpenbart at en kan forbedre organiseringen i det å utnytte det som kalles "trippel helix"¹⁵ på lokalt nivå. Og så er det et spørsmål om det er nettverkets oppgave eller Husbanken sin oppgave siden den har tatt initiativet til nettverket og senere støttet det, å sørge for at en får til en tilsvarende "trippel helix" situasjon på nasjonalt nivå. På lokalt nivå har den enkelte kommune for dårlig kontakt med kompetansemiljøene i regionen og da særlig NTNU i Trondheim. Den enkelte gjenreisningskommune vil selvsagt trekke veksler på

¹⁵ Triple helix modellen brukes egentlig om regionale innovasjonsprosesser og det at oppstart av nye virksomheter og utvikling av nye produkter skjer i et samspill mellom private bedrifter, offentlige virkemiddelapparat og forskningsinstitusjoner. (Bø og Schiefloe, 2007:192)

nettverket den er en del av, men i figur 7.1 er det lagt vekt på kommunens situasjon i sitt daglige arbeid med gjenreisningsproblematikken. På nasjonalt nivå er det for dårlig kontakt med privat sektor, og i dette tilfelle gjelder det for eksempel Byggenæringens landsforbund (BNL).

Figur 7.1: Organiseringen på lokalt (t.v.) og nasjonalt nivå (t.h.)

7.4 Hva er nettverkets oppgaver?

Et nettverk gjennomløper ulike faser:

Fase 1: Startfasen; Husbanken oppdaget potensialet for samarbeid. Det etableres kontakt.

Fase 2: Utvekslingsfasen; En finner ut at samarbeid er fordelaktig. Samarbeidet realiseres, men det forekommer barnesykdommer. Dette er en lærings- og tilpasningspreget fase.

Fase 3: Konsolideringsfasen; Samarbeidet blir mer omfattende med større nærhet i samarbeidet.

Fase 4: Institusjonaliseringsfasen; Samarbeidet formaliseres gjennom avtaler. Nye deltakere inviteres inn.

Nettverket har fire hovedutfordringer (jfr. kap.4.2). Disse arbeider en ufortrødent i forhold til, blant annet når en planlegger nettverkets femte seminar i Namsos til høsten. Det er samtidig slik at nettverkskoordinatoren har sett at det er "noe" som mangler, og både på BLEST-programmets erfaringsseminar og nettverksseminaret i Kristiansund, som begge fant sted i februar 2008, spurte han seg selv og nettverket hva nettverket bør drive med. Det virker som en er på leting etter en mer permanent "mening med livet". Dette skyldes nok at en nå er i konsolideringsfasen av nettverkssamarbeidet. Det samarbeides for eksempel tett i nettverket, særlig mellom koordinator og arrangørkommunen Namsos, om seminaret til høsten. Og det ønskes tettere samarbeid fra Kristiansund sin side med hensyn til planene for et norsk senter for gjenreisningsarkitektur.

Selv om en kan si at en er i konsolideringsfasen, lurer en på hva denne innebærer. Skal for eksempel nettverket drive kursvirksomhet? Et av spørsmålene som ligger i nettverket nå, er

om en skal institusjonalisere samarbeidet i større grad. I tilknytning til dette spørsmålet er det også et spørsmål om nettverket skal utvides til å bli et nasjonalt nettverk med deltakelse fra alle 23 (27) gjenreisningsbyene. Og hva skal forholdet være til Steinkjer kommunes/Nord-Trøndelag fylkeskommunes senterprosjekt?

7.5 Vil et senter for gjenreisningsarkitektur rive grunnen under nettverket?

Alt før 2004 da det var et seminar i Steinkjer knyttet til Tettstedsprogrammet hadde, ideen om et nasjonalt senter for gjenreisningsarkitektur blitt luftet i Steinkjer. Fra april 2008 var Steinkjer kommune og Nord-Trøndelag fylkeskommunes prosjekt for å jobbe frem mot et permanent senter operativt.

Også Kristiansund har hatt tilsvarende idé, men ikke gjort noe tilsvarende Steinkjer og Nord-Trøndelag. Kristiansund er interessert i å samarbeide med Steinkjer om et slikt senter. Så langt har en ikke påbegynt et slikt samarbeid så vidt vi vet.

Et nettverk bør kunne ha store fordeler av at et senter ble opprettet. Det ville kunne gi temaet et ansikt på internett, være kursarrangør, ta seg av praktiske sider av nettverkets seminar og være et kontaktpunkt mot utlandet. Det vil trolig også være lettere å institusjonalisere nettverket hvis en hadde et administrativt apparat som var uavhengig av kommunen som huser koordinatoren eller Husbanken. Nettverkets koordinator burde for eksempel da komme fra et annet sted enn senterlokaliseringen og bidra til bredde i driften av både nettverket og senteret.

Nettverket i Midt-Norge vil imidlertid kunne lide av en *eventuell* rivalisering mellom Steinkjer og Kristiansund om å huse et slikt senter. Det er nok å trekke fram diskusjonene mellom Bodø og Kjeller som sted for det norske flymuseet og stedsvalget for "rockemuseet". Det er viktig å minne deltakerne i nettverket at midlene de får er til nettverket, ikke koordinatorkommunen. I Trønderavisa 21. mai 2008 heter det at ordfører i Steinkjer er svært fornøyd med at Kommunal- og regionaldepartementet viderefører arbeidet med gjenreisningsbyene og ordføreren i Steinkjer er videre sitert slik: *Det er veldig positivt at staten finansierer tiltaket med gjenreisningsbyer på denne måten. Steinkjer arbeider med å etablere et senter for gjenreisningsarkitektur, og pengene som nå kommer er et positivt tilskudd i så måte.*

7.6 Målsettingen med BLEST er også nettverkets mål

BLEST-programmet er et *initiativ for å sette fokus på attraktive steder og velfungerende, trygge og identitetsskapende lokalsamfunn* som det heter i programmets første avsnitt (Husbanken, 2007:3).

Bakgrunnen for BLEST er jo å oppnå positiv stedsutvikling på flere plan og som det heter i programmet (s. 4): *Kunnskap om stedet og stedets ulike fysiske, historiske og sosiale kvaliteter er en forutsetning for en positiv stedsutvikling.*

Gjenreisningsnettverket vokste fram av Husbankens ansvar for byggeskikk og ble en del av BLEST-programmet da en så at dette prosjektet ville passe svært godt inn i forhold til identitets- og "kunnskaping".

Koordinatoren i nettverket sier at nettverkets rolle ikke først og fremst dreier seg om det fysiske, restaurering av hus osv., men også om identifikasjon dvs. om det "psykologiske" og det at vi må øke bevisstheten hos folk om de verdiene vi har i gjenreisningsbyene. Slik sett passer nettverket svært godt inn i BLEST-programmet.

8. OPPSUMMERING OG ANBEFALING

Husbanken har valgt ut fem spennende hovedprosjekt med relativt stor spennvidde, men også med en del likhetstrekk mellom de fire her kalte stedsutviklingsprosjektene.

Evalueringen har vist at alle stedene/kommunene har svært stor nytte av inspirasjon utenfra, eksemplifisert med stedsutviklingsstudiene Husbanken gjennomførte i Birketveit og konsulentgrupperingen nettopp har gjennomført i Borhaug. Det er også viktig å spille på fylkeskommunenes faglige ressurser i den innledende fasen.

Stedsutviklingsprosessene er litt forsinket i forhold til det en opprinnelig hadde sett for seg med unntak av nettverkssamarbeidet, men dette er forsinkelser som det er mulig å ta store deler igjen av slik en ser at Leland har gjort og Borhaug og Iveland er i ferd med å gjøre. I Sand er forsinkelsen liten. BLEST-prosjektene har ført til et stort kommunalt engasjement (ordførerne, kommunestyrene, folk), og de utløser behov for vurderinger knyttet til plangrunnlaget i kommunen, men de har ikke ført til mange konkrete resultater ennå. Rehabiliteringen av hus i Sand er det mest konkrete resultat foreløpig. BLEST-programmet har for små økonomiske rammer til å føre til radikale endringer av tettstedene, men det yter et verdifullt bidrag til å begynne en forbedringsprosess. BLEST-programmet kan bli bedre kjent i kommunene.

I hovedprosjektene er målgruppene nådd med varierende grad av suksess. De unge har en god kontakt med, men mindre kontakt med kvinner og representanter fra næringslivet.

Deltakerne i prosjektene er intervjuet og er gjennomgående godt fornøyd med organisering og prosess til tross for de utfordringene et prosjekt alltid representerer for løpende drift og eksisterende stab.

Som et resultat av det vi har lært i løpet av denne evalueringsprosessen, har vi fortløpende kommet med råd og anbefalinger. Her skal vi gjengi noen av de mest sentrale rådene. Det understrekes at mange av de samme rådene ble gitt deltakerkommunene på Husbankens viktige, men uheldigvis litt forsinkede erfaringsseminar i februar 2008.

Prosjektet bør organiseres med god forankring i politiske fora og det bør opprettes en egen prosjektlederstilling (gjærne deltid) slik at BLEST har et klart kontaktpunkt i kommunen og ikke minst slik at arbeidet ikke belaster løpende drift i kommunen.

Kommunene og Husbanken bør opprette et menyvalg for BLEST på sin hjemmeside. Borhaug er den eneste kommunen som har det per i dag. Der er det et nyhetsoppslag om BLEST. Dette burde ha egen lenke til på kommunens hjemmesider og til Husbankens BLEST-meny som dessverre ennå ikke finnes.

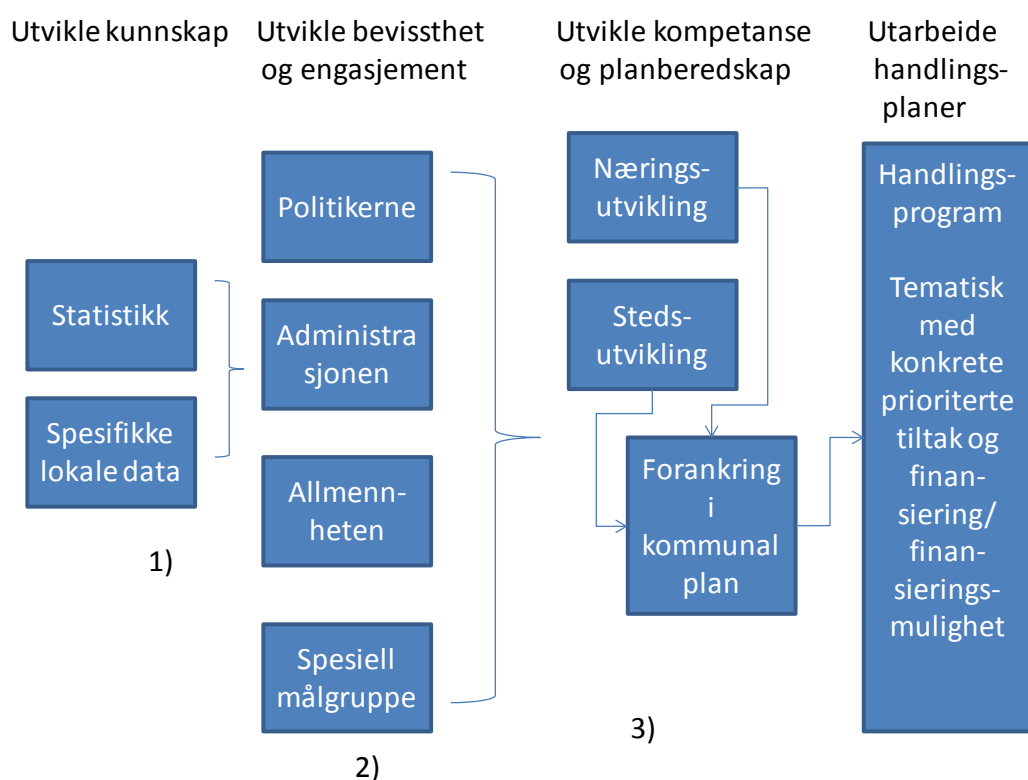
Gjenreisningsnettverket bør i større grad enn i dag formalisere virksomheten slik at det er lett å plassere ansvar for oppfølging i den enkelte kommune og etat, og forankre arbeidet politisk slik at en blir mindre sårbar for politiske prioriteringer ellers. Vi vil anbefale å utvide nettverket fordi en da også vil nå fram til gjenreisningssteder som i større grad er en del av målgruppa for BLEST-programmet enn de større byene er (eks. Molde).

Det er svært viktig med kompetanseutvikling i kommunen. Opplæring i prosjekt- og prosessledelse samt nettverksarbeid er aktuelt for alle prosjektene.

BLEST-prosjektene har oppnådd stor grad av medvirkning og engasjement. Når noen av prosjektene etter hvert blir behandlet i det formelle planapparatet, bør en fortsette med medvirkning og da ut over lovens minstekrav. Dette for å leve opp til de forventningene som er skapt tidlig i arbeidet og for å sikre engasjement rundt gjennomføringen av prosjektene.

Det er viktig å skape en forståelse for hva en kan oppnå i tettstedet dersom en utnytter de mulighetene en har. Det anbefales derfor å benytte seg av stedsutviklingsstudier som er en form for forenklet stedsanalyse med påpekning av hvilke muligheter som finnes. Bruken av dette har som nevnt vært svært nyttig i de evaluerte prosjektene blant annet fordi mulighetsstudiene egner seg i diskusjoner med allmennheten og i politiske fora.

For stedsutviklingsprosjekt kan en generelt se for seg en prosess som vist i figuren nedenfor. Prosessen kan deles inn i fire hovedfaser, der den første skaper det kunnskapsmessige grunnlaget for det å utvikle bevissthet rundt det tema kunnskapsgrunnlaget "peker ut" som viktig. 1) i figuren kan derfor like gjerne være intervju med noen fra stedet som fargeanalyse eller stedsanalyse. For å utvikle bevissthet og engasjement er det mange typer metoder en kan bruke, men i dette prosjektet har en brukt mulighetsstudier i form av stedsutviklingsstudier med stort hell. I andre sammenhenger kan strategiske analyser med hensyn til stedets sterke og svake sider, samt muligheter og trusler, være velegnet.

Figur 8.1: Stedsutviklingsprosess (utviklet fra Vestby et al., 2005 og Kornstad og Pütz, 2007)

2) i figuren dreier seg om de prosesser, møter og metoder en kan bruke i samarbeid etater i mellom og i møte med innbyggerne (befolkningsmedvirkning). Det er viktig å tenke hele prosessen under ett fra start av fordi i det å utvikle kunnskap vil en måtte knytte kontakter

med allmennheten og spesielle grupper så vel som med eksterne etater og kompetansemiljø. Derfor vil det ikke være slik at for eksempel det lokale næringslivet og/eller skoleelever deltar kun i fase 2), men i alle fire fasene.

I det tredje trinnet har vi her trukket fram to tema. Andre er også aktuelle for eksempel utvikling av helse – og sosialektoren. 3) henviser til den kompetanseutvikling en trenger i kommunen, og for så vidt i samarbeidende miljø, med hensyn til prosjekt- og prosessledelse og nettverksarbeid. I tillegg vil det for eksempel dreie seg om å videreføre tidligere arbeid innen stedsutvikling. Hvis en har gjennomført en mulighetsstudie, kan det være snakk om ytterligere detaljering som grunnlag for kostnadsanslag. Men det kan også være snakk om grundigere undersøkelser for å kartlegge realismen i de mulighetene som er påpekt på bakgrunn av en oversiktsanalyse.

Avslutningsvis vil vi peke på betydningen av å etablere en fornuftig organisasjonsstruktur så raskt som mulig. Utviklingen av prosjektene illustrerer at organiseringen i starten er litt for ”smal”. En har ikke tilstrekkelig bredde internt i kommunen, for eksempel litt for dårlig kontakt med planavdelingen (eller kultur- eller skolesektoren). Det er heller ikke nødvendigvis vært god nok kontakt med regionale etater som Statens vegvesen, fylkeskommunen eller Husbankens regionkontor for å få disse med i arbeidet. Det synes å være slik at det er først etter at en har dette på plass at får det nødvendig ”trykk” med hensyn til planlegging og gjennomføring.

Når dette er sagt, så er vi klar over at det krever en del arbeid (tid og ressurser) å få dette på plass og at det er begrensede ressurser både i kommunene og hos de etater kommunene ønsker å ha med. Husbanken har pekt på dette behovet, men burde kanskje i større grad enn det som har vært tilfelle krevd handling. Evalueringen viser at en fornuftig organisering etter hvert kommer på plass og det gir grunn til optimisme i forbindelse med gjennomføringen.

REFERANSER

Asplan Viak	2007	Evaluering av BLEST. Tilbudsnotat av oktober 2007, Trondheim
Barth, F. og Slinde H.	2006	Stedsanalyse og utviklingspotensial for Leland, Leirfjord kommune. Analysehefte basert på masteroppgave ved fakultet for arkitektur, NTNU, Trondheim.
Brunborg H. og Texmon I.	2003	Fortsatt sentralisering. Regionale befolkningsframskrivninger 2002-2020. Økonomiske analyser 4/2003, s. 54-64.
Bugge, O. A.	2006	Tingvoll – liten, kjapp og kompetent ... Plan, 2006, nr. 1, s. 14-19.
Bø, I. og Schiefloe, P.M.	2007	Sosiale landskap og sosial capital. Innføring i nettverkstenkning. Universitetsforlaget, Oslo.
Egeland, S.	2005	På tur i Listalandskapet. Kulturhistorisk guide for turer i et av våre eldste kulturlandskap. Listalandskapet i samarbeid med Nave Nortrail, Kristiansand (?)
Farsund kommune	1999-2001	Kommuneplanens arealdel 2001-2010
Kommunedelplaner for: Farsund, Vanse, Ore-Nordbygda/Vestbygda og Åpta
Fylkesmannen i Vest-Agder?	2007	Utkast til forvaltningsplan for skjærgårdsparken i Lyngdal, Farsund, Kvinesdal og Flekkefjord
Fylkesmannen i Vest-Agder	2007	Naturvernområder i Vest-Agder
Hansen, V.K.	2006	Inndyr i Gildeskål kommune – ungdommen former framtiden Plan, 2006, nr. 1, s. 20-23.
Husbanken	2007	Programnotat for BLEST Udatert, Drammen.
Iveland kommune	2004	Kommuneplan (2004) – Iveland mot år 2015.
Kittang, D. og Støa, E.	2007	Utvikling av attraktive og levedyktige tettsteder. Forprosjekt. Sintef Byggforsk, Trondheim
Kommunal- og regionaldepartementet	2006	St.meld.nr 21 (2005-2006). Hjarte for heile landet. Om distrikts- og regionalpolitikken. Oslo.
Kornstad, S. og Pütz, M.	2007	Med samspill på dagsordenen. Innlegg på Gjenreisningsbyenes nettverkssamling i Åndalsnes 19.2.08. Husbanken, Trondheim

Leirfjord kommune	2001	Kommuneplan Strategisk del 2002-2013.
Lysø, R., Karlsen, J. og Sletterød, N.A.	2005	Miljøvennlige og attraktive tettsteder i distriktene. Sluttrapport fra følgeevalueringen av programmet. Nord-Trøndelagsforskning og Agderforskning, NTF-rapport 2005:4, Steinkjer
Miljøverndepartementet	2005	Miljøvennlige og attraktive tettsteder. Erfaringer og anbefalinger fra Tettstedsprogrammet. Oslo.
Rambøll Norge AS	2007	Sikring av myke trafikanter i byer og tettsteder. Vest-Agder – Vestbygda, Farsund kommune. Foreløpig rapport. For Statens vegvesen Region Sør,
Smørgrav, M.	2006	Stedsanalyse (av Sand i Suldal) Prosjektoppgave i faget Arkitekturvern og transformasjon ved AHO, Oslo.
Statens vegvesen	2003	Fra riksveg til gate – erfaring fra 16 miljøgater. UTB2003/6. Utbyggingsavdelingen, Vegdirektoratet, Oslo
Stewart, D.W., et al.	2007	Focus groups. Theory and practice. Sage Publications, Thousand Oaks, California
Sverdrup, S. og Halvorsen, H.K.	2000	Evaluering av forskrift Miljørettet helsevern i barnehager og skoler. Asplan Viak, Sandvika
Vest-Agder fylkeskommune	2006	Listerplanen 2006
Vestby, G.M. et al.	2005	Metoder i strategisk byutvikling og stedsprofilering. Notat 2005:131, Norsk institutt for by- og regionforskning, Oslo.
Yin, R.K.	1994	Case study research. Design and methods. Sage publications, Thousand Oaks, California.

VEDLEGG

Vedlegg 1: Om indiaktorer til Husbankens resultatmål

Delmål	Resultatmål	Indikatorer
Delmål A: Støtte kommunenes evne og vilje til å initiere og forme fysiske og sosiale møteplasser som skal være tilgjengelige for alle.	A1: Gjøre erfaringer med framgangsmåter for å initiere egnede fysiske tiltak	A1I1: Prosjektsamarbeid med privat sektor
		A1I2: Prosjektsamarbeid med frivillig sektor
		A1I3: Idédugnad og lignende metoder
		A1I4: Bruke FFO som kvalitetssikrer mht egnede tiltak
	A2: Være tilgjengelige for kommunale forespørsler	A2I1: Ha faste kontaktpersoner i HB sentralt for henvendelser fra kommunene
		A2I2: Ha faste kontaktpersoner i HBs regionkontor mht henvendelser fra kommunene
	A3: Gi avgjørende økonomiske bidrag	A3I1: Gi et bidrag som fører til gjennomføring
		A3I2: Gi et bidrag som fører til tilrettelegging
Delmål B: Bidra til å sette i gang nye stedsutviklingsprosesser	B1: Gi lokalt varig eierskap til, og identifikasjon med, prosess, tiltak og selve stedet.	B1I1: Folk identifiserer seg med tiltaket/prosjektet 5 år etter ferdigstillelse
		B1I2: Folk identifiserer seg med planleggingen av tiltaket/prosjektet 1 år etter

		ferdigstillelse av plan
	B2: Sette i gang stedsutviklingsprosesser som ellers ikke var på trappene/planlagt.	B2I1: Fantes ikke i noen kommunale planer
	B3: Sette i gang annerledes stedsutviklingsprosesser enn de kommunen har gjennomført tidligere.	B3I1: Kommunen har brukt annerledes framgangsmåter enn før
		B3I2: Kommunen har trukket med andre deltakere enn tidligere. For eksempel flere kvinner (yngre kvinner)
		B3I3: Kommunen har brukt andre profesjoner som ansvarlige prosjektledere enn tidligere
		B3I4: Kommunen har akseptert andre typer løsninger enn tidligere, for eksempel bruk av provisoriske løsninger underveis
C: Etablere gode lokale prosesser gjennom bred deltakelse og solid planarbeid	C1: Økt engasjement for utvikling	C1I1: Antall og andel deltakere; Flere deltakere enn normalt? Her bør en ha en kjønnsfordeling dersom det er mulig.
		C1I2: Andre deltakere enn vanlig; hvem er kommet til? Er kvinner bedre representert enn normalt?
		C1I3: Mer diskusjon enn vanlig (i møtene, i avisa, i media ellers (inkl. internett))
	C2: Bedre planer enn de en vanligvis lager	C2I1: Bedre illustrerte planer i forhold til de en vanligvis lager
		C2I2: Bedre registreringer og

		analyse i forhold til det en vanligvis gjør
D: Involvere ungdom i arbeidet med stedsutviklingsprosessene	D1: Større arbeid lokalt med stedsutvikling	D1I1: Prosjektene legges opp bredt for å involvere den lokale ungdommen
		D1I2: Prosjektene legges opp slik at den involverer skoleungdommen
	D2: Ungdom og ungdomsforeninger er involvert	D2I1: Antall ungdom som deltar
		D2I2: Antall ungdomsforeninger som deltar
	D3: Det finnes egne ungdomsprosjekt	D3I1: Antall prosjekt som er rettet mot ungdom (helt eller delvis)
		D3I2: Størrelsen/kostnaden for ungdomsprosjektet (andelen)
E: Generere ny kunnskap om innsatsfaktorer, kommunalt utviklingsarbeid og lokalpolitisk engasjement	E1: Gi inspirasjon og positive ringvirkninger for andre (kommuner; prosjektallianser)	E1I1: Har nabokommunene hørt om kommunens prosjekt?
		E1I2: Kunne nabokommunen tenkt seg å gjennomføre noe lignende?
	E2: Evaluere prosjektene og måle innsatsfaktorene, kommunalt utviklingsarbeid og lokalpolitisk engasjement	E2I1: Andel ressurser satt av til evaluering i forhold til samlet prosjekttinnsats
		E2I2: Ressurser satt av til prosjektene som andel av ressurser satt av til tilsvarende tiltak i et normalt budsjettår
		E2I3: Andel støtte i politiske fora til prosjektet

		(Formannskapsavstemminger; Kommunestyreavstemminger)
		E2I4: Protester mot prosjektet (antall som protesterer; andel av stedets innbyggere)

Vedlegg 2: Oversikt over intervjuede personer

Farsund	Suldal
Prosjektleder Tidligere prosjektleder Enhetsleder Kultur og Idrett Ordfører Fylkespolitiker/ Avdelingsleder Servicetorget	Sentrumsleder B&G, leder entreprenørfirma Representant elever 10. Klasse, Prosjektleder, kunstlos og tettstadforedlar Ordfører Stabssjef hos rådmann Leder for bygdeutvikling
Iveland	Husbanken
Ordfører Prosjektleder Ungdommens representant i Styringsgruppa	Regiondirektør Programkoordinator Programkoordinator Programkoordinator Saksbehandler i Region Sør Saksbehandler i Region Sør
Leirfjord	Nettverk av gjenreisningsbyer
Ordfører Leder av grendeutvalget	Nåværende koordinator (I Steinkjer) Tidligere koordinator (i Husbanken)

Fokuserte gruppeintervju omfattet

Stedsutviklingsstedene	Nettverk av gjenreisningsbyer
Prosjektleder Farsund Ordfører Iveland Ordfører Leirfjord Prosjektleder Sand i Suldal Saksbehandler arkitektkonkurranse Sand Programkoordinator Husbanken Saksbehandler i Husbanken Region Sør Saksbehandler i Husbanken Region Vest Saksbehandler i Husbanken Region Bodø	Koordinator; saksbeh. Steinkjer kommune Saksbehandler i Nord-Trøndelag fylkeskom Kontaktperson/saksbehandler Namsos Kontaktperson/saksbehandler Rauma Kontaktperson/saksbehandler Molde Kontaktperson/saksbehandler Kristiansund Kontaktperson/saksbehandler Kristiansund Saksbehandler i Husbanken Midt-Norge

